

ЛЮБОВ
ПАНЧЕНКО

ПОВЕРЕННЯ

АЛЬБОМ

ЛЮБОВ
ПАНЧЕНКО

RECOVERY

ALBUM

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО
ПОВЕРНЕННЯ

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО
RECOVERY

UKRAINIAN INSTITUTE OF NATIONAL REMEMBRANCE
KYIV HISTORY MUSEUM
THE UKRAINIAN SIXTIERS DISSIDENT MOVEMENT MUSEUM

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО
RECOVERY
ALBUM

Full version

PUBLISHER OLEKSANDR SAVCHUK
Kyiv-Kharkiv • 2021

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
МУЗЕЙ ІСТОРІЇ МІСТА КИЄВА
Музей шістдесятництва

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО
ПОВЕРНЕННЯ
АЛЬБОМ

Повна версія

ВИДАВЕЦЬ ОЛЕКСАНДР САВЧУК
Київ-Харків • 2021

Л 93 Любов Панченко: повернення : альбом / передм. Олена Лодзинська, Василь Перевальський, Діана Клочко ; упорядн. Олена Лодзинська, Любов Крупник ; переклад на англ. Ольга Грабар, Соломія Джаман, Олексій Плохотюк ; дизайн Олексій Чекаль. — Київ-Харків : Видавець Олександр Савчук, 2021. — 256 с., 270 іл.

ISBN 978-617-7538-74-4

Альбом творчості Любові Панченко — перше і поки що єдине видання її творів, підсумок її життя і, водночас, повернення її імені в українське мистецтво, адже завдяки публікаціям в журналі «Радянська жінка» 1960 – поч. 1970-х років її ескізів до вишивання і конструювання моделей одягу з виразними фольклорними українськими мотивами, хоча б цей бік творчого обдарування Любові Панченко був трохи відомий українському загалу. Будучи талановитим модельєром, Любов Михайлівна працювала у різних жанрах мистецтва — в її доробку ліричні акварелі, ліногравюри, розкіш фантазійних декоративних розписів і неповторні картини-колажі з пальтової тканини. Проте вся її творчість мала яскраво виражений український колорит, що в часи комуністичного застою вважалося проявом «буржуазного націоналізму» і, відповідно, гальмувалося, замовчувалося владою. Звідси — відсутність персональних виставок і публікацій.

На сьогодні більша частина творчого доробку художниці зберігається у Музеї шістдесятництва — філії Музею історії міста Києва.

УДК 75.071.1(477)

Liubov Panchenko: Recovery : Album / forewords Olena Lodzynska, Vasyl Perevalskyi, Diana Klochko ; contributors Olena Lodzynska, Liubov Krupnyk ; translation Olha Hrabar, Solomia Dzhaman, Oleksiy Plokhotyuk ; design Oleksii Chekal. — Kyiv-Kharkiv : Publisher Oleksandr Savchuk, 2021. — 256 p., 270 il.

Liubov Panchenko's Art album is the first and, so far, only publication of her artworks, which returns her name to the Ukrainian Art after decades of oblivion. Only thanks to the publications in "Radianska zhinka" (Soviet woman) magazine back in 1960s and -70s of her embroidery sketches and fashion designs, which carried the expressively Ukrainian folk motifs, the Ukrainian public had a glimpse at her broad talent. Being a very gifted designer Liubov Panchenko has been working in different art genres. Among her works are lyrical watercolors, linocuts, ornamental fantasy wall paintings and unparalleled collages made from fabric patches. Panchenko's entire oeuvre was conspicuously Ukrainian in its very essence, something that was judged by Communist regime as "bourgeois nationalistic" and, therefore, heavily censored and restricted. That is why Liubov Panchenko had no personal exhibitions or publications during Soviet times.

Currently, most of Panchenko's artworks are in the collection of Museum of Shistdesiatnytstvo — Ukrainian Sixties (a political art movement during Khrushchev Thaw times in the 1960s).

©Liubov Panchenko, 1962–1995

©Olena Lodzynska, foreword,
contributor, 2021

©Liubov Krupnyk, contributor, 2021

©Vasyl Perevalskyi, foreword, 2021

©Diana Klochko, foreword, 2021

©Olha Hrabar, Solomia Dzhaman,
Oleksiy Plokhotyuk, translation, 2021

©Oleksii Chekal, design, 2021

©Любов Панченко, 1962–1995

©Олена Лодзинська, передм., упоряд., 2021

©Любов Крупник, упоряд., 2021

©Василь Перевальський, передм., 2021

©Діана Клочко, передм., 2021

©Ольга Грабар, Соломія Джаман,
Олексій Плохотюк, переклад на англ., 2021

©Олексій Чекаль, дизайн, 2021

ISBN 978-617-7538-74-4

ЗМІСТ | CONTENTS

Олена Лодзинська | Olena Lodzynska

СВІТ, ВІДКРИТИЙ НАМ ЛЮБОВ'Ю | THE WORLD OPENED FOR US BY LOVE..... 7

Василь Перевальський | Vasyl Perevalskyi

РАДІСТЬ І ЖУРБА ЛЮБОВІ ПАНЧЕНКО | THE JOY AND SORROW OF LIUBA PANCHENKO..... 28

Діана Клочко | Diana Klochko

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО. МІЖ ПЕЙЗАЖНОЮ ЛІРИКОЮ І СХЕМАМИ ДЕКОРУ |

LIUBOV PANCHENKO. BETWEEN LYRICAL LANDSCAPES AND DECOR SCHEMATICS..... 41

ПОЧАТОК ТВОРЧОГО ШЛЯХУ | ARTISTIC CAREER BEGINNINGS

Ескізи студентських років | Sketches as a student..... 53

Малюнки олівцем | Pencil drawings..... 61

Ліногравюри | Linocuts..... 65

АКВАРЕЛІ | WATERCOLORS

Серія «Карпати» | "Carpathians" series..... 67

Серія «Кавказ» | "Caucasus" series..... 140

Серія «Київщина» | "Kyiv region" series..... 152

КОЛАЖІ | COLLAGES 163

ДЕКОРАТИВНІ РОЗПИСИ | DECORATIVE PAINTINGS..... 183

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО — ВИШИВАЛЬНИЦЯ І МОДЕЛЬЄР |

LIUBOV PANCHENKO AS AN EMBROIDERESS AND FASHION DESIGNER

Ескізи костюмів для хору «Жайворонок» |

Costumes for the choir "Zhaivoronok" ("Skylark")..... 239

Ескізи моделей сучасного одягу з елементами українського декору |

Modern fashion designs with elements of Ukrainian decorations..... 243

СВІТ, ВІДКРИТИЙ НАМ ЛЮБОВ'Ю

THE WORLD OPENED FOR US BY LOVE

Неподалік Києва, на березі мальовничої річечки Буча, жило нехитрим землеробським укладом ще з далеких козацьких часів село Яблунька. Змінювались часи і можновладці, росло місто Буча. 2 лютого 1938 року тут з'явилася на світ дівчинка, яку назвали Любов'ю. У неї були батьки — Михайло Іванович Панченко і Ольга Іванівна (в дівоцтві Замогильна), дід Іван, про якого Люба потім скаже, що саме йому завдячує любов'ю до України, бабусі Марія (по матері) і Варка (по батькові), тітки та інша велика дружна рідня. Воєнне лихоліття і повоєнний побут були тривожним і важким часом для всіх. Невдовзі після війни у Люби з'явилася сестричка Валентина. Михайло Іванович працював на залізниці. З ранку до вечора батьки були зайняті роботою і присадибним господарством, змалечку привчали до праці й дітей. І все ж мати, уриваючи від сну вечірні години, вишивала рушники і сорочки, шила-перешивала одяг, щоб одягнути родину і прикрасити хату. Не вистачало грошей на новий крам — в хід ішли шматки домотканого (ще від бабусь) лляного і конопляного полотна, простирадла і старі речі. Ті вишиті рушники і скатертини, подушки і фіранки, фартушки і

Not far from Kyiv, on the banks of the picturesque river Bucha, the village of Yablunka has lived in a simple agricultural way since ancient Cossack times. Times and rulers were changing, and the city of Bucha grew around it. On February 2, 1938, a girl named Liubov (which means *Love* in Ukrainian) was born here. She was raised by her parents, Mykhailo Ivanovych Panchenko and Olha Ivanivna (maiden name Zamohylna), her grandfather Ivan, — she would later say that she loves Ukraine thanks to him, — her maternal grandmother Maria and her paternal grandmother Varka, aunts, and other friendly relatives. The troublesome war and post-war life were disturbing and difficult times for everybody. Shortly after the war, Liuba's sister Valentyna was born. Mykhailo Ivanovych worked on the railway. From morning till evening the parents were busy with work and homesteading and they taught their children to work from an early age. And yet her mother, sacrificing her evening sleep, embroidered towels and shirts, sewed and altered clothes to dress the family and decorate the house. There was not enough money for new cloth — pieces of home-woven (received from her grandmothers) linen and hemp cloth, sheets, and old things were used. Those embroidered

*Люба Панченко крайня праворуч. Дитячий садок села Яблунька, 1944–45 рр.
Liuba Panchenko on the right. Kindergarten in Yablunka. 1944–45*

святкові сорочки створювали домашній затишок і творили в дитячій душі перші уявлення про красу.

З дитячого садочка, як тільки пальчики навчилися тримати олівець, Люба хотіла малювати. Потім була місцева семирічна школа. Чим старшою ставала дівчинка, тим більше батьків непокоїло захоплення доньки — аж по руках били, коли тягнулася до олівця. Бо що то — малювання? Розвага і тринькання часу, а треба працювати, бо все життя — це праця, і то нелегка... Де

towels and tablecloths, pillows and curtains, aprons and holiday shirts brought comfort and warmth to the house and fostered the first ideas of beauty in a child's soul.

When she was in kindergarten, as soon as her fingers learned to hold a pencil, Liuba wanted to draw. After kindergarten, came a local seven-year school. The older the girl got, the more her parents were worried about their daughter's enthusiasm — she was slapped on her hands when she reached for a pencil. Because what is drawing? Enter-

уже було Любі мріяти про дорогі фарби і якісний папір. Ображено ховалася до хліва і, притулившись до теплого коров'ячого боку, плакала і жалілася рогатій подружці на нерозуміння рідних. Від тих часів на все життя збереглася звичка економити художні фарби і берегти витратний матеріал для творчості.

Після закінчення семирічки попри неохвалення батьків Люба вступила до Київського училища прикладного мистецтва на відділення вишивки. Там разом із загальноосвітніми дисциплінами (випускники отримували середню спеціальну освіту) вивчали не тільки різноманітні техніки вишивання, але й традиційний орнамент, історію мистецтва, класичний малюнок тощо. В архіві Любові Панченко зберігся її автопортрет 1952 року (одразу після її вступу до училища) — малюнок олівцем, дуже вправний погрудний портрет юної дівчини з двома товстими довгими косами.

Відтоді Любине життя минало у столиці. Вона мешкала в гуртожитку і змушена була виживати на мізерну учнівську стипендію, часто хворіла, а систематичне недоїдання навіть призвело до тяжкої дистрофії. Люба надовго потрапила до лікарні, перенесла важку операцію. Вчителі співчували і намагалися допомогти, часом навіть запрошували до себе, щоб підгодувати. Отримавши диплом, влаштувалася на роботу до кравецької майстерні. Але все ж хотілося вдосконалювати художній хист.

На початку 1960-х років у Києві запрацювала філія Львівського поліграфічного

tainment and a waste of time, while you have to work, because the whole life is work, and it's not easy... Hardly could Liuba dream of expensive paints and quality paper. Offended, she hid in the cowshed, and leaning against the cow's warm side, cried and complained to her horned friend about argument with relatives. Since then, the habit of saving art paints and consumables for artwork has remained for life.

After seven years of school, despite the disapproval of her parents, Liuba entered Kyiv Specialized School of Applied Arts, the department of embroidery. There, together with general education disciplines (graduates received secondary special education), they studied not only various embroidery techniques but also traditional ornament, art history, classical drawing, etc. Liubov Panchenko's archive keeps her self-portrait dated 1952 (immediately after she entered school) — a very skillful pencil drawing of a bust of a young girl with two thick long braids.

After this, Liuba started her life in the capital. She lived in a dormitory and was forced to survive on a meager educational allowance, she was often ill, and her systematic malnutrition even led to severe dystrophy. Liuba was hospitalized for a long time and underwent a difficult surgery. Teachers sympathized with her and tried to help her, sometimes even inviting her to their places to feed up. After graduating, she got a job at a tailor's shop. But she still wanted to improve her artistic skills.

In the early 1960s, a branch of I. Fedorov Lviv Polygraphic Institute opened. Liubov Panchenko entered the evening department

інституту ім. І. Федорова. Туди на вечірне відділення факультету графіки вступила Любов Панченко. Протягом навчання вона опанувала техніку ліногравюри, багато малювала, захоплювалася поезією і створила серію малюнків-ілюстрацій до українських пісень та поезій, подорожувала поліськими селами, збираючи унікальні вироби народного мистецтва: рушники, сорочки, настільниці. Купувала нові простирадла і рушники, щоб обміняти на стару вишивку. Мабуть, з того часу в неї зберігалася унікальна понад столітня жіноча сорочка, розшита оберегами-сваргами. Цей прадавній символ сонця в СРСР повоєнного часу був під жорсткою забороною, якби знайшли — важко було б доводити її безперечну історичну цінність!

Знайомство з київським Клубом творчої молоді змінило її життя. З'явилося багато друзів, Люба почала відвідувати започатковану при клубі літературну студію «Брама», яку вів Віктор Могильний, хор «Жайворонок», брала участь у щорічних організованих клубом колядницьких ватагах, відвідувала хату-музей Івана Макаровича Гончара. Люба Панченко тепер була «нарозхват» — шила народне вбрання членам хору «Жайворонок», писала майже забороненим нарбутівським шрифтом афіші для літературних вечорів, малювала портрети Шевченка з цитатою «Борітеся — поборете!», робила ескізи українських рушників для Музею Т. Г. Шевченка, шила свити і вишивала сорочки на численні прохання знайомих. Навіть у приміській електричці, ідучи з Києва додому, вишивала, щоби не гаяти часу.

Любі — 14 років, 1952 р.
Liuba — 14 years old, 1952

of the Faculty of Graphics. During her studies, she mastered the technique of linocut, painted a lot, was fond of poetry, and created a series of illustrations for Ukrainian songs and poems. She traveled in the villages of Polissia, collecting unique folk art items: towels, shirts, tablecloths. She would buy new sheets and towels to exchange them for old embroidery. Apparently, since this time she has kept a unique woman's shirt, which is more than a century old, embroidered with talismans-svargas. These ancient symbols of the sun in

Батьки давно змирилися з професією дочки, сестра вийшла заміж і жила окремо, і у Люби в гостинній батьківській хаті тепер зустрічалися колядницькі ватаги, або, поки Люба комусь із гостей розкривала свиту, решта обмінювалися самвидавом, спілкувалися, заводили пісень. Тут бували Алла Горська, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Василь Перевальський, В'ячеслав Чорновіл, Іван і Надія Світличні та багато-багато інших.

Одного літа до Любиної господи завітав давній приятель народознавець Василь Скуратівський і віддав їй знайдене ним пташеня ворони. Любов Михайлівна вигодувала пташку, воронення піросло і, приручене, часто сиділо на плечі у хазяйки, що у поєднанні з її чорною, як смола, косою створювало незабутній художній образ.

1964 року, коли в УРСР бучно відзначали на офіційному рівні 150-річчя Тараса Шевченка, шевченківські вечори поезії, організовані як офіційно, так і групами ентузіастів, відбувалися по всьому Києву. На ці вечори приходили виступати Євген Сверстюк, Ліна Костенко, Іван Дзюба, Надія Світлична, Тетяна Цимбал, В'ячеслав Чорновіл. Член Клубу Василь Здоровило залучив Любу Панченко до організації шевченківських вечорів серед робітничої молоді на Чоколівці. (Микола Плахотнюк «Коловорот», К., «Смолоскип», 2012, с. 245).

А у травні профком медінституту найняв пароплав для студентів, охочих відвідати могилу Тараса Шевченка в Каневі. Студент інституту, член Клубу творчої

the post-war USSR were strictly forbidden — if the shirt had been found, it would have been difficult to prove its indisputable historical value!

An encounter with the Kyiv Club of Creative Youth changed her life. Liuba became friends with many people, she began to visit the literary studio “Brama” founded at the club and led by Viktor Mohylny and the choir “Zhaivoronok”; took part in the annual carol concerts organized by the club; visited the house-museum of Ivan Makarovych Honchar. Liuba Panchenko was suddenly in limelight — she sewed folk costumes for members of the Zhaivoronok choir, wrote posters for literary evenings in almost forbidden Narbut font, painted portraits of Shevchenko with the quote “Fight and you will win!”, made sketches of Ukrainian towels for T. Shevchenko Museum, sewed overcoats and embroidered shirts at the request of many friends. Even being on the suburban train while going home from Kyiv, she embroidered different things not to waste time. Her parents finally came to terms with their daughter's profession, her sister got married and lived separately, and Liuba welcomed caroling groups in her hospitable parents' house, or while she cut out an overcoat for one of the guests, the others exchanged samizdat, talked and sang songs. Alla Horska, Liudmyla Semykina, Halyna Sevruk, Vasyl Perevalskyi, Viacheslav Chornovil, Ivan and Nadiia Svitlychna and many others visited here.

One summer, an old friend, ethnographer Vasyl Skurativskyi, visited Liuba's house and gave her a crow's chick he had found. Liubov Mykhaylivna reared the bird, who grew up

Випускне фото, 1960 р.
 Photo from graduation album, 1960

молоді Микола Плахотнюк запросив у ту подорож Любу. Пароплав причалив до берега, коли лише почало розвиднятися. Організатори поїздки наказали всім учасникам лишатися на борту до 8-ї ранку. Але Любі хотілося зійти на берег раніше, щоб спробувати замалювати акварельним етюдом схід сонця на Чернечій горі. За нею пішли Микола Плахотнюк, його племінниця, приятелі-студенти Віллямін Михальчук, Ярослав Геврич, Олександр Сергієнко. Весняна краса, солов'їні співи, ще темний на світанку гай по дорозі до могили Шевченка і привезений на знак шанування оберемок червоної калини. Михальчук ішов босим, а перед пам'ятником ще й прочитав молитву. Далі Люба заходилася малювати, а хлопці пішли до музею, де лишили у книзі відгуків запис: «Тарасе-батьку наш, настане день, коли вся Україна босими ногами приходитиме до тебе на прощу» (Микола Плахотнюк «Коловорот», К., «Смолоскип», 2012, с. 109). Друзям здавалося, що вони в ранковий час були самі-самісінькі на тій горі, проте, як виявилось, за ними стежили. Після повернення студентам-медикам погрожували в інститутському парткомі виключенням і навіть викликали на співбесіду до КДБ: навіщо калина? Чому босий? Хто писав у книзі відгуків?.. Своїх студентів керівництво медінституту знало поіменно, але Любу бачили вперше, і в КДБ губилися в здогадках, хто б це мав бути. За неточним описом «топтунів» запідозрили давно вже піднаглядну Михайлину Коцюбинську (адже у неї також було пишне чорне

domesticated and often sat on the shoulders of its mistress — a scene which, in combination with Liuba's pitch-black braid, created an unforgettable artistic image.

In 1964, when the 150th anniversary of Taras Shevchenko was celebrated officially in the USSR, Shevchenko's poetry evenings, organized both officially and by groups of enthusiasts, took place all over Kyiv. Yevhen Sverstiuk, Lina Kostenko, Ivan Dziuba, Nadiia Svitlychna, Tetiana Tsymbal, and Viacheslav Chornovil came to perform at these evenings. Club member Vasyl Zdorovylo involved Liuba Panchenko in organizing Shevchenko's evenings among working youth in Chokolivka. (Mykola Plakhotniuk "Kolovorot", K., "Smoloskyp", 2012, p. 245).

And in May the trade union committee of the medical institute rented a steamship for students who wanted to visit Taras Shevchenko's grave in Kaniv. Mykola Plakhotniuk, a student of the institute and a member of the Creative Youth Club, invited Liuba on that trip. The steamship moored ashore as soon as the dawn broke. The organizers of the trip ordered all participants to stay on board until 8 am. But Liuba wanted to go ashore earlier to try to draw a watercolor sketch of the sunrise on Chernecha Hill. She was followed by Mykola Plakhotniuk, his niece, student friends Viliamin Mykhalchuk, Yaroslav Hevrych, Oleksander Serhiienko. What a sight: spring beauty, nightingale singing, a grove still dark at dawn on the way to Shevchenko's grave, and of course a bundle of red viburnum brought to honor Kobzar. Mykhalchuk walked barefoot and read a prayer in front of the monument. Then Liuba went to paint, and the boys

Сочі, серпень 1963 р.
Sochi, august 1963

волосся), але потім помилку виявили. Тоді, мабуть, Люба вперше потрапила в зону уваги КДБ.

На середину 1960-х років припав розквіт її таланту. У 1965-му з подорожі до Карпат Любов Панченко привезла велику серію акварелей і малюнків, потім вона ще не раз поверталася до цих мальовничих місць, які оживали в її творах фантастичними одухотвореними деревами і гомінкими потічками. Також художниця створювала ліричні пейзажі рідної Бучі, Ірпеня і Києва, привозила замальовки з поїздки на Кавказ, нашвидкуруч робила

went to the museum, where they left an entry in the book of reviews: "Taras, our father, the day will come when the whole Ukraine will come to you barefoot on pilgrimage" (Mykola Plakhotniuk "Kolovorot", K., "Smoloskyp", 2012, p. 109). It seemed to friends that they were alone on the mountain in the morning, but as it turned out, they were being watched. Upon their return, the medical students were threatened with expulsion from the institute by the party committee, and even summoned for an interview with the KGB: why viburnum? Why barefoot? Who wrote in the book of reviews?.. The management of the medi-

*Любов Панченко, 1965 р.
Liubov Panchenko, 1965*

портрети друзів. Художниці Людмила Семикіна і Любов Панченко працювали в одному напрямку — як модельєри сучасного українського одягу, створеного за народними традиціями і з використанням елементів національного українського вбрання. Людмила Семикіна навіть запропонувала Любові Панченко розділити з нею її художню майстерню, проте кожна з майстринь мала власний упізнаваний

cal institute knew their students by name, but they saw Liuba for the first time, and the KGB was lost in guessing who it should be. According to the inaccurate description of the “shadows”, Mykhailyna Kotsiubynska, who had been under surveillance for a long time, was suspected (because she also had lush black hair), but then the mistake became clear. Then, apparently, Liuba first came to the attention of the KGB.

Her talent flourished in the mid-1960s. In 1965, during her trip to the Carpathians, Liubov Panchenko made a large series of watercolors and drawings, then she repeatedly returned to these picturesque places, which came to life in her works with fantastic spirited trees and bustling streams. The artist also created lyrical landscapes of her native Bucha, Irpin, and Kyiv, brought sketches from a trip to the Caucasus, and quickly made portraits of friends. Artists Liudmyla Semykina and Liubov Panchenko worked in the same direction — as designers of modern Ukrainian clothing created according to folk traditions and using elements of national Ukrainian dress. Liudmyla Semykina even offered Liubov Panchenko to share her art studio, but each of the masters had her own recognizable style and character, so the two talents in one room became cramped.

Clubs of creative youth all over Ukraine had already been disbanded by the authorities, but the organization established by them continued to maintain friendly relations. Mykola Plakhotniuk worked as a doctor in an Irpin sanatorium, and from time to time he took his acquaintances who were interested in Ukrainian art to Liuba. In the house of

стиль і характер, тож двом талантам в одному приміщенні стало затісно.

Клуби творчої молоді по всій Україні уже були розігнані владою, але згуртоване ними товариство продовжувало дружні зв'язки. У санаторії «Ірпін» працював лікарем Микола Плахотнюк і час від часу водив до Люби своїх знайомих, які цікавилися українським мистецтвом. У хаті Любиних батьків кілька років збиралася і зустрічала новий рік колядницька ватага «Гук», якою керував Микола. Хор «Жайворонок», дещо переформатований і вже взятий під контроль владою, все ще потребував її допомоги, як і новий, створений на його основі чоловічий хор «Чумак».

Люба тоді працювала у Проектно-конструкторському технологічному інституті на посаді художника-модельєра. Запропоновані Любов'ю Панченко моделі одягу (свити, спідниці, пояси), а також розроблені нею узорі до вишивання в цей час охоче друкували в журналі «Радянська жінка». Про художницю з'явилися схвальні відгуки у київських газетах. У 1968 році в Донецьку відбулася творча виставка, на якій були представлені дизайнерські моделі Любові Панченко. Її творчий стиль — поєднання традиційного крою з особливо вишуканим яскравим дизайном, в якому квіткові композиції та геометричні орнаменти не є точним копіюванням зразків народного мистецтва, але її власним творчим осмисленням цілісного і гармонійного образу моделі.

У 1960-ті роки, порівняно зі злиденим побутом 40-х і 50-х, люди стали жити

Lyuba's parents, a caroling group “Huk”, led by Mykola, gathered and celebrated the New Year for several years. The Zhaivoronok choir, somewhat reformatted and already under the control of the authorities, still needed her help, as did “Chumaky”, the new men's choir organized by former members of Zhaivoronok.

Liuba then worked at the Design and Technology Institute as a fashion designer. The models of clothes (overcoats, skirts, belts) proposed by Liubov Panchenko, as well as the patterns for embroidery developed by her at that time were willingly published in the magazine “Soviet Woman”. The artist received positive reviews in Kyiv newspapers. In 1968, a creative exhibition was held in Donetsk, where designer models of Liubov Panchenko were presented. Her creative style is a combination of traditional cut with a particularly refined bright design, in which floral compositions and geometric ornaments are not an exact copy of folk art, but her own creative understanding of the holistic and harmonious image of the model.

In the 1960s, compared to the miserable life of the '40s and '50s, people began to live better, but a piece of coat cloth cost a lot of money, and not every dressmaker could sew something worthwhile from it. The trip to the dressmaking and tailoring establishment was associated with a bunch of measurements, cutting out complex patterns, some fitting, and alteration. Liuba did everything differently. The material brought immediately lay on a flat table, the craftswoman thoughtfully rather briefly looked at the client and immediately took the scissors. And while the own-

краще, проте відріз пальтової тканини коштував чималі гроші, а пошити з нього щось путнє могла далеко не кожна кравчиня. Похід до кравецької майстерні у кожної клієнтки асоціювався з купою знятих мірок, вирізанням складних викройок, кількома примірками і підгонкою по фігурі. У Люби все відбувалося по-іншому. Принесена матерія одразу лягала на рівний стіл, майстриня задумливо, але недовго дивилася на клієнтку, і одразу бралася за ножиці. І поки хазяйка тканини подумки прощалася зі своїм скарбом, вважаючи його безнадійно зіпсованим, Люба вже широкими стібками з'єднувала деталі і майбутній виріб лягав точно по фігурі. А потім було найголовніше — чаклування над дизайном. Тепер у спеціалізованих магазинах для шиття є безліч різноманітної фурнітури: блискітки, стрази, ланцюжки, бісер... А тоді в хід ішло все — обрізки близької за фактурою тканини інших кольорів, різноманітні гудзики, старе розсипане намисто, вишивання окремих елементів різнокольоровими нитками і навіть... керамічні кружальця-ізолятори від електроспіралей з плитки чи праски. Аплікація, вишивання, бахрома або підібрана до ладу тасьма робили цю свитку, кептар чи жакет неповторним витвором мистецтва, а щасливу власницю (або власника) — зіркою. Так само Любов Панченко майже з нічого могла «зібрати» вишуканий головний убір: чи модний тоді капелюшок-«кубанка», чи фантазійну кичку, чи прикрашену бісером, вишивкою і аплікацією стрічку на волосся. А запропонована художницею колекція

er of the fabric mentally said goodbye to her treasure considering it hopelessly spoiled Liuba already connected the details with wide stitches and the future product fit perfectly. And then there was the most important thing — casting magic design spells. Nowadays, there are many different accessories in specialized shops for sewing: sequins, rhinestones, chains, beads... But at that time everything was used — scraps of similarly textured fabric of other colors, various buttons, an old scattered necklace, embroidery of individual elements with colored threads, and even... ceramic disk insulators from electric spirals of a stove or an iron. Applique, embroidery, fringe or properly selected ribbon made the overcoat, cap or jacket a unique work of art, and the happy owner — a veritable star. In the same way, Liubov Panchenko could put together an exquisite headdress from almost nothing: whether it was a fashionable “Kubanka” hat, or a fancy kichka (a headdress of a married woman), or a ribbon decorated with beads, embroidery, and applique. And the collection of densely ornamented belts offered by the artist could turn any everyday clothes into festive ones.

When Liubov Panchenko worked at the Republican House of Models, it seemed that she was in dreamland. Everything that the Soviet authorities flatly refused to display to the general public, not to mention to be introduced into production, was shown here in a small hall to foreign guests as proof of the free development of national culture. Foreigners smacked lips in admiration, and Liuba once again heard from the authorities that the minister did not quite like what she was

*Виставка у Донецьку, 1968 р.
Exhibition in Donetsk, 1968*

густо орнаментованих поясів здатна була перетворити будь-який буденний одяг на святковий.

Коли Любов Панченко працювала в Республіканському будинку моделей, було враження, що вона потрапила у задзеркалля. Те, що влада категорично відхилила для показу широкому радянському загалу, не кажучи вже про запровадження у виробництво, тут у невеличкому залі показували іноземним гостям як доказ вільного розвитку національної культури. Іноземці прицмокували від захоплення, а

doing — you need to change the style. Irritated, she replied, “Maybe it is better to change the minister?”

There were a lot of scraps of various fabrics after sewing, and Liuba decided how to apply them. The pieces selected by color and texture conveyed light and shadow, shades of the main color, stiffness or, conversely, blur of contours, intricacies of precisely calibrated graphic lines created a magical illusion of three-dimensional canvas — so were born her collages-appliques of coat fabric on cardboard. The enthusiasm for this technique

Люба вкотре вислуховувала від керівництва зауваження, що міністру не зовсім подобається те, що вона робить, — треба змінити стиль. Відповіла роздратовано: «Може, краще змінити міністра?»

А ще від шиття залишалося чимало обрізків різної тканини, і Люба знайшла їм застосування. Підібрані за кольором і фактурою клаптики передавали світло і тінь, відтінки основного кольору, жорсткість або, навпаки, розмитість контуру, хитро-сплетіння точно вивірених графічних ліній створювали магічну ілюзію об'ємного живописного полотна — так народжувалися її колажі-аплікації з пальтової тканини на пресованому картоні. Захоплення цією технікою припадає на 1973–75 роки. Це вже був час, коли на всі прояви українства йшов тотальний наступ. Було закрито кафедри прикладного мистецтва в художніх закладах. Вже було вбито у 1970-му Аллу Горську, вже відбулися масові політичні арешти 1972 року. За ґратами опинилися давні друзі Микола Плахотнюк і В'ячеслав Чорновіл... У 1970-му Люба створила серію червоно-чорних декоративних розписів «Світій», а влітку 1972-го, намагаючись розв'язитися, з'їздила на Кавказ, але привезла звідти лише кілька акварелей. Взятися до колажів. Заспокоювала душу лірична «Мамина казка», загадкова «Купальська ніч», усміхалися композиції «Несподівана зустріч» та «На перші гулі», а з почуття протесту і гіркої любові повставала шевченкіана: «Марія», «Тополя», «Білий цвіт» та портрет «Т. Шевченко. 1814–1974». І вже зовсім відкритим викликом стали колажі

dates back to 1973–75. It was the time when all manifestations of Ukrainianness were totally attacked. Departments of applied art in art institutions were closed. Alla Horska had already been killed in 1970, and mass political arrests in 1972 had already taken place. Old friends Mykola Plakhotniuk and Viacheslav Chornovil were behind bars... In 1970, Liuba created a series of red and black decorative paintings “My World”, and in the summer of 1972, trying to rest a little, she went to the Caucasus, but could paint there only a few watercolors. She started to make collages. The lyrical “Mother’s Tale”, the mysterious “Kupala Night” soothed the soul, the compositions “Unexpected Meeting” and “On the First Party” smiled, “Maria”, “Poplar”, “White Blossom” and the portrait “T. Shevchenko. 1814–1974” were created because of sense of protest and bitter love. The collages “Heretic” (in whose burning figure the silhouette of Ivan Svitlychnyi could be recognized), “Sorrow” and “Red Viburnum” became a completely open challenge.

The talent of Liubov Panchenko was obvious to anyone who had ever seen her works. However, she was not allowed to have exhibitions and publications, and she remained unknown to the general public. In the 1970s, her works were seen by the talented Kyiv graphic artist Oleksii Petrovych Oliinyk, and he immediately fell in love — first with her paintings, and then with Liuba herself. Oleksii Petrovych aspired to create a cozy environment for his beloved so that she could fully indulge in creative work. He built a house with an attic in Bucha, dug a pond in front of it, made a small motorboat, and dreamed of sailing on

«Єретик» (в палаючій постаті якого вгадується силует Івана Світличного), «Скорбота» і «Червона калина».

Талант Любові Панченко був очевидним для всіх, хто хоч раз бачив її роботи. А проте їй відмовляли у виставках і публікаціях, вона лишалася невідомою для широкого загалу. У 1970-ті роки її творчість побачив талановитий київський художник-графік Олексій Петрович Олійник і одразу закохався — спочатку в її картини, а потім і в саму Любу. Олексій Петрович прагнув створити коханій затишне середовище, щоб вона могла повністю віддатися творчості. Побудував у Бучі будиночок з мансардою, викопав перед ним ставочок, власноруч змайстрував невеличкий катер, на якому мріяв піти у плавання Дніпром. Проте як він міг зарадити творчій нереалізованості дружини? Усе, що б не робила Любов Панченко, було позначене духом свободи і українським національним колоритом, а на це в СРСР попиту не було.

Але художник не може відмовитися творити. Любов Панченко захопилася декоративним розписом. На папері виникали вишукані фантазійні композиції з квітів і птахів, веселі звірятка, козаки і дівчата у вихорі танцю. Часто до таких сюжетів авторка добирала дотепні назви з українських пісень чи приказок, але за всім тим буйством барв і безтурботністю сюжетів хвилями піднімалися глибоко тамовані біль за недосяжним для неї материнством і образа на неможливість поділитися, показати Україні, якщо не всьому світу, цю красу.

the Dnipro. But what could he do about his wife’s lack of creative realization? Everything that Liubov Panchenko did was marked with the spirit of freedom and the Ukrainian national color, and there was no demand for it in the USSR.

But an artist cannot give up creating. Liubov Panchenko was fascinated by decorative paintings. Exquisite fantasy compositions of flowers and birds, merry animals, Cossacks, and girls in a whirlwind of dance appeared on paper. The author often chose witty names from Ukrainian songs or proverbs for such plots, but behind all that riot of colors and carefree plots, there were rising the waves of deep-seated pain for unattainable motherhood and resentment at the impossibility of showing this beauty to Ukraine, if not to the whole world.

In 1977, her mother died, and Liuba herself was increasingly attacked by illness. The fame of her talent spread among many acquaintances, who as always visited and requested to sew something, occasionally buying her paintings and drawings. But usually, Liuba generously handed out her works to friends.

In 1983, Kyiv City Council launched the Kyiv literary and art magazine, whose first editor was a former member of the Creative Youth Club, writer Volodymyr Drozd, the husband of the poetess of the sixties Iryna Zhylenko. The editorial board tried to maintain the proper artistic level of the publication, and Oleksii Oliinyk actively cooperated with the editorial board of the magazine as an artist. With the beginning of the policy of perestroika, he used the opportunity to show

У 1977-му померла мати, та й саму Любу все більше атакували хвороби. Слава про її талант розходилася поміж численними знайомими, до неї, як і раніше, приїжджали з проханням щось пошити, зрідка купували картини і малюнки. Та здебільшого Люба щедро роздавала свої твори друзям.

У 1983 році київська міська рада започаткувала літературно-художній журнал «Київ», першим редактором якого став колишній член Клубу творчої молоді письменник Володимир Дрозд, чоловік поетеси-шістдесятниці Ірини Жиленко. Редакція намагалася підтримувати належний художній рівень видання, з редколегією журналу як художник активно співпрацював і Олексій Олійник. З настанням політики «перебудови» він використав нагоду показати картини Любові Панченко, і в редакції журналу у 1988 році вперше за багато років відбулася виставка її творів.

Життя стало стрімко змінюватись. Повернувся з ув'язнення давній друг Микола Плахотнюк і замешкав з дружиною Валентиною Чорновіл у невеличкому будиночку поблизу Любиної господи. Завітали Вячеслав Чорновіл з дружиною Атеною Пашко, захоплено роздивлялися розвішані по стінах колажі, особливо були вражені твором «Скорбота». Запропонували купити, але Люба про це й слухати не хотіла — подарувала зі щирим серцем на добру згадку. Як і раніше, заходив у гості Василь Здоровило, інколи навідувалися старі друзі з «Жайворонка». У Києві вирувало політичне життя, Україна була на порозі здобуття своєї державності. Вже можна

paintings by Liubov Panchenko, and in 1988 the magazine editorial office hosted an exhibition of her works for the first time in many years.

Life began to change rapidly. An old friend Mykola Plakhotniuk returned from prison and lived with his wife Valentyna Chornovil in a small house near Liuba's house. Viacheslav Chornovil and his wife Atena Pashko visited her, admired the collages which were hanging on the walls, and were especially impressed by the work "Sorrow". They wanted to buy it, but Liuba didn't even want to hear about it — she gave it sincerely as a keepsake. As before, Vasyl Zdorovylo visited her, sometimes old friends from "Zhayvoronok" came to visit her as well. Political life in Kyiv was in full swing, and Ukraine was on the verge of gaining its statehood. It was already possible to organize and hold Ukrainian art events. Friends were fascinated by the idea of organizing an exhibition of works by Liubov Panchenko.

Mykola Plakhotniuk turned to Bucha and Irpin City Councils with the information that a unique and very talented artist lived next to them whose works could make the city famous. Finally, in April 1992, an exhibition of Liubov Panchenko took place in Irpin. Mykola Hryhorovych spoke about it as follows: "The presentation was crowded. Many people came from Kyiv: writers, artists, singers from Zhaivoronok, whose costumes were embroidered and cut out by Liuba, and all those people who respected her art... And above the people who came to the exhibition, paintings and appliques of Liubov Panchenko were blazing with all colors. Among them there was an applique, where Taras Shevchenko

Виставка у Донецьку, 1968 р.
Exhibition in Donetsk, 1968

було організовувати і проводити українські мистецькі заходи. Друзі захопилися ідеєю влаштувати виставку творів Любові Панченко.

Микола Плахотнюк звернувся до Бучанської та Ірпінської міськрад з інформацією про те, що поруч з ними мешкає самотня і дуже талановита художниця, творчість якої може скласти славу місту. І нарешті у квітні 1992 року в Ірпені відбулася виставка Любові Панченко. Микола

Біля свого будинку у Бучі Лісовій, 1980-ті рр.
Near her house in Bucha Lisova, 1980s

looked questioningly with big eyes, on the other wall there was an applique "Fire of the Inquisition" based on Shevchenko's work "Heretic". It flared, flamed, burned through...", K., "Smoloskyp", 2012, pp. 352–353).

In 1994, her husband, Oleksii Oliinyk, who had often been alone in a dacha in Osokorky in the preceding years, passed away; his father died the same year. Since then, Liubov Panchenko has lived alone in her small house in Bucha Lisova. She was accompanied by a

Григорович згадував про неї так: «На презентації було людно. Багато людей приїхало з Києва: літератори, художники, жайворонята, яким Люба вишивала і краяла костюми, і всі ті, хто шанує мистецтво художниці... А над людьми, що прийшли на виставку, палахкотіли всіма барвами розписи й аплікації Любові Панченко. Поміж ними аплікація, на якій запитально великими очима дивився Тарас, на іншій стіні аплікація «Вогнище інквізиції» за твором Шевченка «Єретик». Палахкотить, палає, пропікає наскрізь...» (Микола Плахотнюк «Коловорот», К., «Смолоскип», 2012, с. 352–353).

1994 року не стало її чоловіка Олексія Олійника, який останніми роками часто усамітнювався на дачі в Осокорках; того ж року помер і батько. Відтоді у їхній хатині в Бучі Лісовій Любов Панченко жила самотиною. Компанію їй склав невеличкий песик на ім'я Чумак. Вже рідко який рік обходився без довгої відлучки на лікарняне ліжко, руки стали тремтіти, позбавивши художницю єдиної радості — творчості. Побут здавався все важчим — хата ж без водогону і каналізації, а за питною водою до колонки треба далеко йти, та й повні відра з віком стали непосильно важкими. Збирала дощову воду. І знову друзі написали звернення до місцевої влади з проханням поліпшити побутові умови художниці, провести до будинку воду і каналізацію. Протягом десятиріччя єдиним зрушенням стало те, що перед ганком будинку викопали колодязь...

Заснована Надією Світличною і Миколою Плахотнюком громадська організа-

small dog named Chumak. Almost every year she spent some time in the hospital bed, her hands began to tremble, depriving the artist of the only joy — creative work. Life seemed more and more difficult — the house was without water supply and sewerage, and she had to go far away to the water pump for drinking water, and full pails of water became unbearably heavy with age. She gathered rainwater. And again friends wrote to the local authorities with a request to improve the living conditions of the artist, to bring water and sewerage to the house. For a decade, the only progress was a well dug in front of the porch of the house...

The public organization “The Museum of the Sixties”, founded by Nadiia Svitlychna and Mykola Plakhotniuk, began collecting exhibits for a future museum and Liubov Mykhailivna promised to donate all her works to it, and to confirm her words she allowed to choose from her archive about 150 watercolors and decorative paintings for the exhibition...

Through the efforts of the public organization and the staff of the Museum of the Sixties, which was opened in 2012, a number of art exhibitions of Liubov Panchenko were organized. Some works by Liubov Panchenko are also exhibited in the permanent exposition of the Museum of the Sixties. In 2019 Liubov Panchenko decided to donate her collages, decorated works and the rest of her archive to the Museum. And on Christmas holidays of 2020 the museum exhibition hall blossomed with the colors of her collages.

It is great for the Museum, but how is Liubov Panchenko doing in her empty house? The dog has been gone for a long time, the

*Виставка в редакції журналу «Київ», 1988 р.
Exhibition at the editorial office of “Kyiv” magazine,
1988*

ція «Музей шістдесятництва» розпочала збір експонатів для майбутнього музею, і Любов Михайлівна пообіцяла віддати до нього весь свій доробок та на підтвердження своїх слів дозволила вибрати з її архіву біля 150 акварелей і декоративних розписів для використання у виставковій роботі...

Зусиллями громадської організації і колективу вже відкритого у 2012 році Музею шістдесятництва було організовано низку мистецьких виставок Любові Панченко. Окремі твори Любові Панченко

*Любов Панченко, 1990-ті рр.
Liubov Panchenko, 1990s*

paint on the windows and doors is gradually peeling off, and there is no water supply. Skinny, as in her youth, she walks uncertainly, holding the wall with her trembling hands... Life has been lived. Life, inseparably devoted to Ukrainian art, and although she has always considered herself far from politics, there was never a misstep or a betrayal of the native language or the folk tradition. Vasyl Zdorovylo brings a group of guests to her house — mostly everyone from the former Zhaivoronok choir, they set up an impromptu dinner on the table, and Mrs. Liuba gets

експонуються і у постійній експозиції Музею шістдесятництва. А у 2019 році Любов Панченко наважилася передати Музею свої колажі, оформлені роботи і решту архіву. І вже на різдвяні свята 2020-го музейна виставкова зала розквітла барвами її колажів.

Для Музею — щастя, а як ведеться у спорожній хаті Любові Панченко? Давно вже немає песика, потроху облущується фарба з вікон і дверей, так само немає водогону. Схудла, як у молоді роки, йде непевною ходюю, притримуючись тремтливими руками за стінку... Життя прожито. Життя, безроздільно присвячене українському мистецтву, і хоч завжди вважала себе далекою від політики, ніколи ніде не схибила і не зрадила — ні рідній мові, ні народній традиції. Ось Василь Здоровило заводить до хати гурт гостей — переважно всі з колишнього хору «Жайворонок», дружно дістають до столу імпровізовану вечерю, і пані Люба молодшає на очах. У хаті знову звучать жарти, співи і спогади. Нехай же і цей перший художній альбом, в якому майже вся її замовчувана в радянські часи творчість, принесене їй заслужену радість, а всьому небайдужому світові щастя бачити і відчутти дивосвіт її Любові.

younger in no time. Jokes, songs, and memories are heard in the house again. Let this first art album, in which there is almost all of her creative work silenced in Soviet times, bring her well-deserved joy and make the whole world happy seeing and feeling the wonder of her *Liubov*.

Любов Панченко, 2007 р.
Liubov Panchenko, 2007

1992 р. — персональна виставка творів в Ірпені.

2006 р. — персональна виставка акварелей у виставковій залі ім. В. Кушніра у Політехнічному інституті.

2009 р. — участь у виставці «Літорость порубаного саду» (творчість художників-шістдесятників) в Національному музеї літератури (акварелі, декоративні розписи, головні убори і колекція поясів).

2010 р. — персональна виставка у приміщенні Музею М. Грушевського.

2011 р. — персональна виставка акварелей «Карпатські мелодії» у виставковій залі ім. В. Кушніра в КПІ.

2012 р. — персональна виставка «Мистецтво Любові Панченко» в Музеї шістдесятництва.

2014 р. — персональна виставка «Світе мій» до 75-річчя художниці в історико-меморіальному музеї М. Грушевського (спільний проєкт з Музеєм шістдесятництва).

2014 р. — участь у виставці «Спалах» (творчість художників-шістдесятників) в Музеї історії міста Києва.

2020 р. — персональна виставка «Доля і недоля Любові Панченко» (колажі, колекція модельного одягу, фотографії) в Музеї шістдесятництва.

Олена Лодзинська

1992 — personal exhibition of works in Irpin.

2006 — personal exhibition of watercolors in V. Kushnir exhibition hall at Kyiv Polytechnic Institute.

2009 — participation in the exhibition “A sprout of the hewed garden” (works of artists of the sixties) at the National Museum of Literature (watercolors, decorative paintings, hats and a collection of belts).

2010 — personal exhibition in M. Hrushevsky Museum.

2011 — personal exhibition of watercolors “Carpathian melodies” in V. Kushnir exhibition hall at Kyiv Polytechnic Institute.

2012 — personal exhibition “The Art of Liubov Panchenko” at the Museum of the Sixties.

2014 — personal exhibition “My World” to the 75th anniversary of the artist in M. Hrushevsky Historical and Memorial Museum (a joint project with the Museum of the Sixties).

2014 — participation in the exhibition “Flash” (works of artists of the sixties) at the Museum of History of Kyiv.

2020 — personal exhibition “Fate and Misfortune of Liubov Panchenko” (collages, collection of model clothes, photos) in the Museum of the Sixties.

Olena Lodzyska

РАДІСТЬ І ЖУРБА ЛЮБОВІ ПАНЧЕНКО

*Гаптує дівчина й ридає –
Чи то ж шиття!
Червоним, чорним вишиває
Моє життя.*

Павло Тичина

Все своє життя, в радості і журбі, Любов Михайлівна Панченко гаптує, вишиває, конструює для сучасників небачений раніше національний одяг, рисує портрети, пише акварелі, гравірує по лінолеуму, — творить свій мистецький світ. «Ці роботи явно несуть печать геніальності, — зауважив на одному з вернісажів її творів Євген Сверстюк. — Вона живе в своєму світі, вона відкриває нам цей світ». А почалося життя знаної тепер в Україні і поза її межами мисткині як у багатьох звичайних селянських дітей, а особливо у тих, хто «холодними й голодними» пробували самотужки пробитися до храму освіти і мистецтва. Зараз вона, хвора і не вельми захищена, мешкає у місті Лісовій Бучі і є його почесним громадянином. У цих місцях вона й народилася, та від колишнього села Яблунька лишилася тепер лише згадка — вулиця Яблунівська. Багато видатних українських особистостей, зокре-

РАДІСТЬ І ЖУРБА ЛЮБОВІ ПАНЧЕНКО

*A girl's embroidering and sobbing –
What fancy needlework!
With red and black threads she's embroidering
My life.*

Pavlo Tychyna

Her whole life, both in joy and sorrow, Liubov Mykhailivna Panchenko embroiders, constructs modernized never-before-seen national dress, draws portraits, paints in watercolor, etches linoleum, and further creates her artistic world. “These works clearly bear the marks of genius” commented Yevgen Sverstyuk, at a preview of one of her pieces. “She is already in her own world, and she is opening it up to us.” But the life of the artist, now well-known in Ukraine and beyond, began humbly, among typical cold, hungry, village children, trying to break into the temple of knowledge and art. Today, sick and unprotected, she lives in the city of Lisova Bucha, and is considered an honored citizen. In these places, she was born, while her old village, Yablunka, remains only a faint memory, the name of a street: “Yablunkivska”. Through the ages, our villages have produced many prominent Ukrainian personalities, both in Ukrainian and world culture.

ма й у сфері нашої та світової культури, народило упродовж віків наше село...

Сільська дівчинка зрання виділялася з-поміж однолітків схильністю до усамітнення та здатністю до вишивання, а особливо — талантом до малювання. Батьки, у бажанні донечці гарної долі, вважали це тимчасовим захопленням, а прагнення дівчини, у пору юності, вчитися на художника — недалекоглядною забаганкою. Люба проявила характер і всупереч рідним, як Катерина Білокур, обрала свою стежку.

З середини 1950-х, у 1960-х роках не були осторонь процесу відродження національних традицій у мистецтві, особливо декоративному, і тогочасні художні навчальні заклади, зокрема й згадане Київське училище декоративно-прикладного мистецтва на території Лаврського заповідника. Крім професійних художників у процесі виховання майстрів прикладного мистецтва брали участь і вцілілі під час чисток визнані майстри народного розпису, ткацтва, кераміки тощо. Вони не тільки навчали основ технології народних промислів, а передавали власний досвід роботи з інструментами й матеріалами і, що найважливіше, вносили струмінь живої творчості, народної образності, плекали дух винахідництва, навчали індивідуальних прийомів.

Збагачувалась і експозиція лаврських музеїв, де завжди було багато зразків шиття XVII–XVIII ст. шовковими і срібними та золотими нитками, рельєфного гаптування, аплікацій на тканинах із льону, конопель, шовку. Ткані і вишивані золотими і срібними нитками тканини, орнамен-

The village girl, from a young age, stood out from her peers with her tendency toward isolation, her skills in embroidery, and especially, her artistic talent. Her parents, desiring a good future for their daughter, believed this to be a temporary hobby, and the girl's desire to go to art school — a short-term tantrum. Liuba showed her personality, and going against her parents, just like Kateryna Bilokur, chose her own path.

Since the mid-1950s, into the 1960s, the educational institutions of the time, along with the Kyiv State Institute of Decorative Arts and Design, were in the process of reviving folk traditions in art, especially in the decorative arts. Other than professional artists in the process of training masters in applied arts, the renown masters of traditional art, weaving, and ceramics who survived the purges also took part. They taught not only the foundations of the technology of traditional crafts, but also passed on their personal learned experience working with instruments and materials. Most importantly, they added a jet of live artistic creativity and folk education, tended to the inventive spirit, and taught individuality to their students.

The Lavra museums, which always had many exhibits on life from the 17th–18th centuries, was also enriched with silver and gold thread, relief quilting, linen appliqués, hemp, and silk. Cloth woven with gold and silver thread, ornamental belts, smooth and shaggy rugs, polychrome sewing with flexible cord, various adorned tablecloths, blankets, pastoral robes, samples of folk creations, and folk art works from many centuries were beautiful to the eye, and brought joy to the soul, and

товані пояси, гладенькі і ворсові килими, поліхромне шиття з введенням гнучкого шнура, розмаїття оздоблення скатертин, покривал, риз, зразки народних строїв, твори народного мистецтва різних століть вабили зір, радували душу, дивували уяву Люби Панченко, На все життя Лаврський заповідник стане для неї священним місцем, куди знову й знову вертатиметься для розради і поради. Висока культура стилістики вишивок минулих століть була витіснена банальним змістом і художньою одноманітністю. Дивувала художня виразність давньої вишивки, що досягалася поєднанням шиття різними за фактурою нитками із застосуванням прийомів аплікації, обшивання шнурів, плашок тощо. Ремесло ставало високим мистецтвом. Все це формувало світогляд, смаки та уподобання Люби Панченко, сприяло виробленню ментальності свідомої української національної мисткині.

Дивуючись багатству взірців народного одягу, уявляла, яким має бути одяг сучасників, як спадкоємців цих багатих, хоч тимчасово призабутих, народних традицій. Ще під час навчання в художньому училищі беручка до науки Люба засвоїла від викладачів основи закономірностей професійної побудови сюжетних і орнаментальних композицій на площині стіни, паперу, на об'ємних просторових формах. Люба прагнула пізнати все і тому стала багатогранним професійним мистцем-новатором. Її графічні орнаментальні композиції вже на той час були добре знайомі в середовищі патріотично налаштованої київської інтелігенції і у вузькому колі

amazed the imagination of Liuba Panchenko. For the rest of her life, the Lavra conservatory will become a sacred place for her, where she will return over and over for consolation and advice. The high culture of stylistic embroidery of past centuries was displaced by banal content and artistic blandness. It was the ancient embroidery that amazed, that synthesized life by weaving thread, appliqué, hemming cords and cloaks, and so on. Craft was becoming high art. This all shaped the worldview of Liuba Panchenko, and influenced her artistic consciousness as a Ukrainian folk artist.

Amazed at the wealth of samples of folk garments, she imagined what contemporary garments should be, as the inheritors of these rich, though temporarily forgotten, traditions. Still an art school student, Liuba learned from her instructors the fundamental laws of professionally creating scenes and ornamental composition on the area of a wall, paper, or any physical volume. Liuba aimed to learn it all, and thus became a multifaceted professional artist and innovator. Her graphic ornamental compositions were already, for that time, well-known in patriotically-inclined circles of the Kyiv intelligentsia, and in some narrow artistic circles. Then she, an already nationally-known personality, became an object of interest to "artistic experts from the grey house". It was impossible not to notice this quiet, long-haired brunette, dressed in a traditionally-embroidered gown of her own making — at the "nationalist gatherings" by the statues of Shevchenko in Kyiv and in Kaniv, at the events put on by the youth artistic club "Suchasnik", at poetry nights, amongst

мистців. Тоді ж нею, вже популярною національною особистістю, зацікавилися і «мистецтвознавці з сірого дому». Адже цю неговірку довгокосу чорнявку, підкреслено по-українськи зодягнену у власноруч виготовлені строї, не можна було не помітити на т. зв. «збіговиськах націоналістів» біля пам'ятників Шевченкові в Києві і в Каневі, на заходах клубу творчої молоді «Сучасник», на вечорах поезії, у ватагах колядників тощо. Вона не брала безпосередньої участі в політичному житті, але із довгою чорною косою і вишукано модерним новоукраїнським одягом була колоритною постаттю на різномасштабних заходах національного волевиявлення.

Тоді до національного життя пробуджувалися навіть діти тих, хто були номенклатурою суспільства. За кілька років «відлиги» було видано десятки альбомів за видами і жанрами народного мистецтва, народного одягу, фундаментальні видання історичних, побутових, весільних, ліричних, жартівливих, інших народних пісень, сформовано науковий колектив та видано унікальну дослідницьку мистецтвознавчу працю — шеститомну «Історію українського мистецтва».

У Києві, як у Львові та інших містах, також почала відроджуватися насильно припинена традиція колядування та різдвяних вертепів. Але проводились спецоперації КДБ з відстеження учасників новорічних обрядів та тих, кого вони відвідували. Завершувалась каральна операція обшуками, вилученням «антисоветской» літератури, конфіскацією друкарських машинок, фотообладнання, арештами та

carolers, and more. She didn't take part in much political activism, but her long, dark braid and exquisite Ukrainian outfits were a characteristic presence at many events relating to national identity.

Then, even the children of the Nomenklatura, were awakening to nationalistic identity. In a few years of the "thaw", dozens of albums of folk art were produced, folk garments were made, songs about the genres of history, life, weddings, lyrical, jokes, and folk were released. Additionally, an intellectual collective was formed, and published a never-before-seen 6 volume research work about folk art, *History of Ukrainian Art*.

In Kyiv, as in Lviv and other cities, also began the rebirth of the forcibly stopped tradition of Christmas caroling and nativity skits. But the KGB tracked those who attended these gatherings, and those who they visited. The punishments were often carried out as searches, which discovered anti-communist literature, the confiscation of typewriters and cameras, arrests, and eventually long prison sentences, or worse, condemnation to mental hospitals. Some artists were banned from printmaking (for example, the Lviv artist, Sofiya Karaffa-Korbut, who worked with linocutting). Especially seditious was any combination of blue and yellow.

She dreamed about seeing our beautiful villages and cities be free, and in them, happy, well-dressed people. The process of drawing curly lines, and rainbow splatters brought joy to the eye and the soul, and became not work, but a state of spiritual fulfillment, a happiness that was achieved with hours of intense work.

тривалим ув'язненям, або, що гірше за тюрму, запроторенням до психлікарень. Окремим художникам забороняли займатися тиражною друкованою графікою (як львівській художниці С. Караффі-Корбут, яка працювала у жанрі ліногравюри). Крамольним було поєднання у будь-яких зображеннях синього і жовтого кольорів.

Люба мріяла бачити красивими наші вільні села і міста, а в них щасливих і гарно вбраних людей. Процес малювання звивистих ліній і веселкових плям радував очі й душу, ставав не роботою, а станом духовного піднесення, раділа, після годин напруженої зосередженої праці, досягнутому. Її захоплювала стихія експериментів з пластикою ліній, форм, кольорових контрастів, що спліталися у цілість кольорової мелодії.

Журналом «Радянська жінка» поширювалися схеми для вишивання, здебільшого звичним уже хрестиком, але узори розроблялися за мотивами народної орнаментики. Свіжий струмінь прагнула внести своїми авторськими розробками у публікації часопису і Л. Панченко. У її проєктах завжди був присутній авторський творчий елемент.

«Третье отделение» констатувало (за донесенням), що після Емського указу (від 04.09.1876 р.) про заборону друкування «малоросійською» мовою жінки майже всіх українських поміщицьких родин почали демонстративно носити національний одяг. Подібне повторилося і в 1960-х — 1970-х роках, коли киянки почали одягатися у вишиваний та прикрашений аплікаціями одяг давнього українського

Фейгін Аркадій. Портрет Люби Панченко, 1962 р. Папір, олівець. 49×41

Feihin Arkadii. Portrait of Liuba Panchenko, 1962. Paper, pencil

The magazine *Radyanska Zhinka* (translated: *Soviet Woman*) spread embroidery patterns, mostly using the familiar cross stitch, but ornaments were created using traditional folk motifs. Panchenko aimed to add a fresh current with her designs in the publication of a magazine. Her projects always included a noticeable element of personal artistic flair.

The Third Section of His Imperial Majesty's Own Chancellery, stated (officially) that after the Ems Ukaz (from September 4th 1876) about the ban on printing in "Little Russian", the women of almost every landowning family began demonstratively wearing nationalistic garb. Something simi-

строю, виготовлений, здебільшого, Любою Панченко (нерідко спільно з Людмилою Семикіною, що було цікавим для обох). Панченко прагнула розробляти цілісний стилістично виразний національний гардероб не лише жіночого, але й чоловічого національного одягу. Її творчість майстра сучасного національного одягу набувала широкого розголосу. Адже вона була і дизайнеркою, і закрійницею, і виконавицею усіх ручних оздоблювальних робіт.

Любов Панченко стала унікальним майстром стилістики і технології виготовлення новітнього елітного національного одягу із застосуванням розмаїтих художньо-технічних прийомів рельєфної аплікації клаптиками пальтової тканини, вишивання і гаптування, що надавали одягу особливого шарму культури давнини і творили монументальний образ виразного силуету та гру вишуканих фактур.

Непоступлива до впертості у своїх національних переконаннях, Любов Панченко матеріальні вигоди ігнорувала як спокусу для чистоти своєї мистецької душі. Ніколи не втрачала вогника юнацького ідеалізму. Реалістична статечність була не для її натури. Вона бачить сутність зображеного не стільки в сюжеті, як у енергетиці кольорових плям, у ритміці, життєвій енергії їх взаємодії. І цьому підпорядковані колір, пластика ліній, характер плям та їх розташування. Рисунок елементів орнаментальних композицій не перевантажений деталями, він близький до прадавніх і водночас сучасних українських традиційних мотивів народного малювання. Пан-

lar happened in the 1960-70s, when Kyivian women began wearing embroidered and appliquéd clothing in the style of old Ukrainian order, made by, largely, Liuba Panchenko (though often in collaboration with Lyudmila Semykina, which was interesting for the both of them). Panchenko wished to develop a complete, stylistically-expressive, national wardrobe, not just for women but also for men. Her creativity, as a master of modern national garb, was spread widely. She was a designer, seamstress, and creator of every handmade item.

Liubov Panchenko became a unique master of stylistic and technological creation of novel elite national clothing. She used diverse artistic techniques such as relief applications to coat fabric, embroidery and other things and gave fabric its unique charm. Her work created cultural significance through her strong silhouettes, and her play with refined materials.

Unshaken in her stubborn nationalistic beliefs, Liubov Panchenko ignored material gains as temptation that would mar her pure artistic soul. She never lost the flame of her young idealism. A realistic disposition was not in her nature. She sees the essence of what she depicts not as much in the content, but in the energy of the colorful splatters, in their rhythm, and their life energy. The contributors to this are color, the flexibility of the lines, the character of each splatter, and their locations. A sketch of the elements of ornamental compositions isn't overloaded with details, it is related to simultaneously old and new Ukrainian traditional motifs of folk drawing. Panchenko achieves her goals —

ченко досягає мети — не лише радувати красою глядача, а й впливати на нього, спрямовувати, формувати його думки і почуття.

Панченко не шукає якоїсь спеціальної сучасної мови, чи оригінальності мови власної, не надто стурбована і проблемами вироблення мови національної — в її роботах співає власна душа. Шлях малювання «під народне» вона вважає принципово хибним.

З роками, вже досвідчена кравчиня, авторитетна майстриня конструювання різновидів одягу, вона усвідомила необхідність отримати вищу художню освіту. Вступила на вечірнє відділення київської філії львівського Інституту друкарства ім. І. Федорова. Роки навчання не були змарновані: системна робота над академічним рисунком та аквареллю проявилася мистецькою вправністю у пізніших портретних і пейзажних рисунках, особливою майстерністю акварелей, створених із застосуванням вдало поєднаних способів «по мокрому» і «по сухому». Така майстерність була для багатьох шанувальників творчості майстрині вишивки, розпису і тканинної аплікації приємним сюрпризом. А ще за роки навчання на кафедрі графіки видавничо-поліграфічного факультету вона навчилася довершеного гравірування на лінолеумі. Саме в техніці лінориту виконала студентка Панченко цикл чорно-білих ілюстрацій до повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Дипломна робота мала визнання у мистецьких колах, незважаючи на те, що тема була багатогранно опрацьованою у мистецтві. Обрати її було сміливим вчинком

not only bringing about happiness through beauty, but also affecting the viewers, directing them, forming their opinions and feelings.

Panchenko doesn't seek some sort of specific contemporary language, or originality in her own language, not too worried about the problems of developing a national language — in her works, her soul sings. The style of drawing “for the people” she finds fundamentally mistaken.

With time, now an experienced seamstress, an authoritative master of garment creation, she realized the necessity of receiving a higher artistic education. She was admitted to the night school section of the Kyiv branch of the Ivan Fedorov Ukrainian Academy of Printing. Her years of study were not wasted: the systematic work on academic drawing and watercolors ended up giving her the artistic prowess needed for her later portraiture and landscape painting, especially her mastery of watercolors, both used with the “wet on wet” and “wet on dry” techniques. Such mastery was, for many who honored the artist's work in embroidery, mural, and textile work, a pleasant surprise. Additionally, over her years in the Department of Graphics as a Printing-Polygraph major, she learned how to expertly engrave linoleum. It was precisely using linocutting that Panchenko created the cycle of black and white illustrations for the Kotsiubynsky novel, *Shadows of Forgotten Ancestors* as her diploma project. The thesis was recognized in artistic circles, though the topic has been widely explored in art before. Choosing the thesis was a brave act, both as a student and as a supervisor of a thesis project. The topic was not chosen ac-

як студентки, так і керівників дипломного проекту. Адже тему було обрано не випадково і оформлення та ілюстрування книжки здійснено вже зрілим художником після ретельного вивчення улюбленого казкового краю під час цілеспрямованих подорожей.

На відстані часу дивує універсалізм її обдарування, здатність до перевтілення художньо-технічного мислення при переході з технік вишивання до аплікації, з акварелі до лінориту, з площинного трактування простору в декоративній композиції до об'ємного, тривимірного — в олівцевому рисунку.

І все-таки душею Панченко була у декоративному мистецтві, де можна розкошувати в рідній з дитинства стихії багатоклірності, експериментувати зі своїми ідеями, темами, працювати з розмаїттям фарб, тканин, авторських технік, застосовувати нові прийоми, розробляти нові стилістики.

Від орнаментальних композицій Панченко переходить до творення панно способом аплікації клаптиками пальтової тканини, де емоція плями, ритму, напруга контрастів кольору стають вирішальними, а сплески драматизму, тривожних передчуттів суголосні творам світових митців ХХ ст.

Її поодинокі і серійні тканинні аплікації запам'ятовуються не сюжетом і літературним змістом, а тим, що лишається у глядача вдрукованим у підсвідомість і виникає з пам'яті гострим чуттєвим образом. Надзавданням цих колажних композицій, спричинених буттям та естетичними упо-

cidentalily. The scenes and the illustrations of the book were done by a seasoned artist, and were chosen after a careful study of her favorite fairytale land, during travels.

After some time, the universality and adaptability of the artistic and technical skills of Panchenko's work is astounding. She changes technique from embroidery to appliqué, from watercolor to linocut, from planar composition to volumetric, three-dimensional composition, and more.

But still, Panchenko's soul was in the decorative arts, where one can luxuriate the multicolor medium familiar from childhood, experiment with one's own ideas and themes, work with a wealth of paints, fabrics, methods, and use and develop new techniques.

From her ornamental compositions, Panchenko switched to creating panels by appliquéing pieces of cloak fabric, where the emotion of the piece, rhythm, tension in color contrasts become decisive, and splashes of drama are a premonition of the works of world artists of the 20th century.

Her singular and serial cloth appliqués are remembered not by their contents and literary plots, but what is left in the viewer's subconscious, connecting to memories and manifesting as a sharp feeling. The goal of these collages, created from the artist's life and aesthetic sensibilities, is a materialization of her feelings, and a show the movements of her own soul for herself, and share them with others. She is the author of over forty large-scale appliqués of thick coat fabric, mounted onto a hard backing, creating a thematic image, ornamental in nature. One series done in this technique gained much

добаннями художниці, є матеріалізувати свої відчуття, виразити порухи власної душі для себе і щиро поділитися ними з іншими. Вона авторка більш, ніж сорока великоформатних аплікацій з клаптиків грубої пальтової тканини, змонтованих на твердій основі у цілісне тематичне зображення площинного орнаментального характеру. Популярність отримала серія виконаних в цій авторській техніці композицій («Тополя», «Єретик», «Марія», «Білий Цвіт»), присвячених Тарасові Шевченку. Експресивністю і драматизмом Шевченкіани особливо вирізняється портрет поета-пророка.

Велика хата її матері гостинно приймала під покров колядників з різних київських ватаг, де незнайомі робилися друзями. На завершення колядувальних мандрівок вечеряли, за тим влаштовували розіграші творів графіки, кераміки, живопису, аби вирученими коштами допомогти востраждалим від влади.

У життєвій круговерті вона почувалася мало практичною, а інколи через підірване здоров'я й зовсім незахищеною. Намагався для неї зробити все, що міг, її чоловік і вірний друг Олексій Петрович Олійник, який був майстерним ілюстратором, живописцем і професійним художнім редактором. Він власноруч змайстрував комфортний дніпровий катер, насадив на дачних Осокорках сад-виноград, а ще у 1978 році спорудив і обладнав ошатний будиночок у Бучі Лісовій з приміщенням для творчої майстерні талановитої дружини.

popularity, (“Topolyia”, “Eretik”, “Maria”, “Biliy Tsvit”) (translated: “Poplar”, “Heretic”, “Maria”, “White Bloom”, respectively), was dedicated to Taras Shevchenko. The expressiveness and dramatic flair of this series especially differs for the poet-prophet portrait.

Her mother’s large home warmly welcomed carolers from various Kyivian groups, where stranger became friends. By the end of caroling travels, they would dine together, and then auction different artistic pieces: graphics, ceramics, landscapes. The profits from the auction would go to help those harmed by the state.

In the whirlwind of life, she rarely felt practical, and sometimes, because of her poor health, completely defenseless. Her husband and dear friend, Oleksiy Petrovych Oliynyk, tried to do everything he could for her. He was a masterful illustrator, landscape painter, and professional art editor. He single-handedly fashioned a comfortable river boat, planted a wine-grape garden at their Osokorky dacha, and in 1978 built a cozy house in Lisova Bucha, which included a workshop for his talented wife.

Liubov Panchenko had happiness and creativity in her life, the recognition of friends and peers, but also countless roadblocks and disappointments. She knew how to predict which direction the wheel of the world fashion would turn, and could feel the logic of future changes, and time after time was pleasantly surprised by her correct guesses. Oleksiy Petrovych, noticing that people are seemingly beginning to dress according to her early sketches he would joke that today’s program for world advancement is being

Любов Панченко мала у своєму житті і щастя творчості та визнання друзів і колег, мала і безліч перепон та розчарувань. Вона вміла передбачити, в який бік буде повертати колесо світової моди, відчувала логіку пружин майбутніх змін, не раз із приємністю переконувалась у власній правоті. Олексій Петрович, помітивши, що одягатися у світі починають ніби за її ранніми ескізами, жартував, що нинішня програма розвитку сучасної світової моди розробляється у Лісовій Бучі. Любов Михайлівна стала професіоналкою високого класу, знала всі тонкощі технології, естетики й економіки галузі, в якій з ентузіазмом творила. Вона вловлювала сутність розвитку стилів, знала, як треба робити традиційне національне сучасним. І тому, коли їй запропонували змінити стилістику, бо вона, мовляв, не до смаку міністру, зазвичай дуже ввічлива і скромна Любов Михайлівна відреагувала пропозицією: «Краще змініть міністра». Подібне — у стилі поведінки цієї незалежної особистості: право на свободу творчості вважала священним.

Останніми десятиліттями вишиванки (жіночі, чоловічі, дитячі) стали особливо популярними. Брендівим дизайнерам сучасного етноодягу не доводиться починати з нуля, бо одна із перших працювала на цій ниві призабута ще за життя скромна трудівниця Любов Панченко. Але небагато таких, хто був би водночас і професійним рисувальником, живописцем, конструктором та кравцем й оздоблювачем одягу, автором орнаментів та орнаментально-декоративних компози-

Олійник Олексій. Портрет дружини — Любові Панченко. 02.02.1982 р. Папір, олівець. 54,5×45
Oliynyk Oleksii. Portrait of the wife — Liubov Panchenko. 2.02.1982. Paper, pencil

developed in Lisova Bucha. Liubov became a professional of the highest class, knowing the minutia of every technology, aesthetic, and economics of the field that she so actively pursued. She could “catch” the essence of the evolution of style, and know how to make the traditional contemporary. So, when it was suggested that she change her style to fit the tastes of the minister, the usually shy, modest Liubov reacted as such: “It’s better to change the minister”. Generally, in this regard, she felt that the freedom to create was a sacred one.

Her last decade of embroidery (female, male, and youth) became especially popular.

цій, програмних циклів тематичних панно в техніці тканинної аплікації, творцем нових зразків вишивки, професійним дизайнером та ілюстратором книг, майстром ліногравюри, монотипії тощо.

Творчість Л. М. Панченко в радянський час через тяжіння до національних традицій та «неблагонадійність» самої авторки замовчувалася, бо вважалась неактуальною, неприйнятною для популяризації. Окремі роботи могли експонуватися хіба що у закутках для вузького кола знайомих, у периферійних клубах тощо. Не легше було і з оприлюдненням творів та інформації про опальних авторів. У 1988-му відбулась невеличка (бракувало площі) виставка у приміщенні редакції прогресивного журналу «Київ», який слідом за вернісажем надрукував схвальну статтю поетеси Наталки Поклад «Та якби не морози на квіти...» (№3, 1989). Авторка зробила також широкі публікації про унікальну творчість і важку життєву стежу мисткині у журналі «Народна творчість та етнографія» (№1, 1989) та у періодичному виданні Союзу українок Америки «Наше життя» (№2, 1997). Однією з перших помітних у мистецькому середовищі спроб підсумувати значення творчості неординарної мисткині для української культури та духовності була стаття «Дорогоцінні зерна Любові Панченко» Азовця Федора (псевдо мистецтвознавця Григорія Міщенка) в журналі Спілки художників «Образотворче мистецтво» (1997) з портретом мисткині й репродукціями трьох творів: «Дам лиха закаблукам», «Пам'ять»

Brand-name designers of contemporary ethnic clothing didn't have to start from scratch, because of the tireless work of oft-forgotten, modest, worker Liubov Panchenko. But there aren't many who would, at once, be both a professional artist, landscape painter, constructor, tailor, creator of ornamental compositions, appliqué creator, developer of new embroidery, professional designer, illustrator, linocutter, and so on.

Panchenko's works, in Soviet times, because of ties to national traditions and "unreliability" of the author, were silenced, and considered irrelevant and unacceptable for popularization. Individual pieces could be displayed, but even then only in narrow circles, only for friends, in periphery clubs. Spreading information about disgraced authors was also not easier. In 1988, a small show was hosted in the editing office of the progressive magazine "Kyiv", which after the opening, published the article of poet Natalka Poklad "If not for the frosts on the flowers..." (Number 3, 1989). The author also published about the unique works and difficult life of the artist in the journal "Folk art and ethnography" (Number 10, 1989), and in the periodical publication of the society of Ukrainian-American women "Nashe Zhyttya" (translated: "Our Life"). One of the first noticeable to artistic circles attempts to sum up the effect of the works of this extraordinary artist on Ukrainian culture and spirituality was the article "Precious seeds of Liubov Panchenko" in the journal "Obrazotvorche Mistetstvo" (translated: "Pictorial Art"), with a portrait of the artist, along with reproductions of three works: "Dam Lykha Zakablukam", "Pamyat",

(«Скорбота»), «Весняний цвіт» (1969, 1978, 1984, техніка авторська).

Також за роки незалежності, здебільшого з ініціативи директора Музею шістдесятиництва Миколи Плахотнюка, було проведено кілька важливих персональних виставок та урочистих зустрічей з Любов'ю Михайлівною Панченко — легендарною творчою особистістю, лавреаткою премії Василя Стуса, почесною громадянкою міста Бучі.

На масштабній виставці, що з ініціативи Музею шістдесятиництва та Союзу українок експонувалась від 23 лютого до 5 березня 2008 року в чудових залах Національного музею літератури, були вперше широко представлені всі жанри, види, напрямки, класичні й авторські мистецькі техніки, характерні для творчості різносторонньої особистості. Це був достойний подарунок до ювілею замовчуваної раніше мисткині. Успіх був очевидним, і працівники музею виступили з пропозицією про відзначення авторки почесним званням заслуженого художника України.

На більш камерній, переважно графічній виставці, що тривала з грудня 2009 до 2 лютого 2010, на урочистому вечорі у день народження художниці було ініційовано подання її кандидатури на «заслуженого», а також у присутності земляків-бучанців, висловлювалися побажання про створення у рідній Лісовій Бучі достойного культурного осередку — музею почесної громадянки міста Любові Панченко.

Одну з кращих газетних статей написала з нагоди 70-річчя для «Слова Просвіти» Надія Кир'ян (15.02.2910). Заголовок «Не

and "Vesniyaniy Tsvit" (translated: "I will wildly dance on my heels", "Memory", and "Spring Bloom"), from 1969, 1978, and 1984 respectively.

Additionally, from the times of Ukrainian independence, largely due to the initiative set forth by the director of the Museum of the 60s, Mykola Plahotnyuka, there were a few important personal expositions and festive events with Liubov Mykhailivna Panchenko — a legendary creative mind, laureate of the Vasiliy Stus Prize, and an honorable citizen of the city Bucha.

Her monumental show, due to the initiative of the Museum of the 60s and the society of Ukrainian-American women, was held from February 23rd – March 5th 2008 in the lovely galleries of the National Museum of Literature. It displayed works from every genre, type, direction, classical and non-classical techniques, and overall a large variety displaying the artist's multifaceted talents. This was a worthy gift for the previously-silenced artist's birthday. It was obviously successful, and the workers of the museum proposed that the artist be given a title of an Honored Artist of Ukraine.

At a more picturesque, more graphic show, that lasted from December 2008 to February 2009, during the gala held for the artist's birthday, her candidature for the title of Honored Artist of Ukraine was submitted. Additionally, in the presence of native Buchans, a request was made to create a cultural center in Lisova Bucha: a museum dedicated to the resident, Liubov Panchenko.

One of the best news articles written for her 70 anniversary, was by Nadia Kyryan, for

під чужу дудку, а під свою» взято з пояснення мисткині, чому вона не член Спілки художників. Адже тоді було виключено зі Спілки мистців, колег і друзів Л. М. Панченко, за невідповідність твору ідеології й естетиці методу соцреалізму та за підписання листа-протесту проти репресій творчої інтелігенції.

Прикро, що невблаганні час, життєві обставини та тривале нездужання завадили цій винятково талановитій українці здійснити задумане, до кінця завершити почате, реалізувати омріяне.

Василь Перевальський

the magazine “Slova Prosvity” (translated: “Words of Enlightenment”). The title, “Not to the beat of anyone else’s drum”, explains why the artist is not a member of the Artist’s Union. She and her friends were banned from the Artist’s Union, for works that didn’t conform to the ideology and methods of socialist realism, and for signing a protest letter against repressions of the creative intelligentsia.

It’s sad, that the relentlessness of time, life situation, and continuous poor health of this phenomenally talented Ukrainian prevented her from accomplishing what she set out to do, finishing what she started, or making real what she dreamed.

Vasyl Perevalskyi

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО. МІЖ ПЕЙЗАЖНОЮ ЛІРИКОЮ І СХЕМАМИ ДЕКОРУ

Отримувати академічну художню освіту, мати персональні виставки, викладати й друкувати свої твори жінки змогли тільки у століття двох світових воєн, появи тоталітаризму й масової культури як мейнстріму. Художній авангард і модернізм зробили художниць повноправними учасницями мистецького процесу, та перш ніж стати лідерами арт-сцени і вийти у трендсеттери, жінкам довелось пройти через нівелювання значення і їхніх особистостей, і творчості.

У підрадянські часи маргіналізація творчості художниць носила не менш болючий характер, ніж репресії на кшталт виключення зі Спілки художників, позбавлення права на майстерню й отримання замовлень, нищення творів, а то й фізичного знищення взагалі. Шпигування, заборони експонувати твори на виставках чи брати участь у оформленні книжок, витіснення зі станкового та монументального на маргінеси декоративно-приклад-

LIUBOV PANCHENKO. BETWEEN LYRICAL LANDSCAPES AND DECOR SCHEMATICS

Women were able to receive academic art education, have personal exhibitions, teach and publish their works only in the century of the two world wars, the emergence of totalitarianism, and mass culture as the mainstream. Artistic avant-garde and modernism made female artists full participants in the art process, and before becoming leaders in the art scene and becoming trendsetters, women had to go through the leveling of the importance of their personalities and creativity.

In Soviet times, the marginalization of female artists was no less painful than repressions, such as expulsion from the Artists’ Union, deprivation of the right to have a studio and receive orders, destruction of works, and even physical extermination. Spying, banning the display of works at exhibitions or participation in the design of books, displacement from the monumental and easel arts to the margins of decorative and applied arts also changed the trajectory

ного мистецтва також змінювали траєкторію життя і творчості тих художниць, кого влада запідозрювала у дисидентстві.

Як учасниця зібрань Клубу творчої молоді «Сучасник», секції літературної творчості «Брама», Любов Панченко також знала маргіналізації такого типу. Закінчувала факультет графіки Українського поліграфічного інституту ім. Федорова, однак працювала не ілюстраторкою, балансує на межі станкового й декоративного. Підготовчі замальовки до ілюстрування поеми Т. Г. Шевченка «Катерина» (датовані 1964 р.) залишились без розгортання у повноцінний проєкт, попри те, що виразно автопортретні риси головної героїні натякають на психологічно складне трактування образу. Однак йому не судилось реалізуватись, хоча численні замальовки дерев зі страхітливими дуплами та гілками-руками натякають, що художницю певний час не полишав цей задум. Зокрема, і у «карпатській серії», де також є суміщення природного, аніمالістичного й декоративного.

Поєднання пейзажу з елементами народного декору для пошуків шістдесятників, які займались візуальним, було радше нормою, ніж винятком. Майже одразу згадується надважлива для того часу екранізація Сергієм Параджановим «Тіней забутих предків» Михайла Коцюбинського, де органічно поєднуються специфічний гірський пейзаж із багатим на орнаменти й декор побутом гуцулів. Більшість акварелей художниці циклу «Карпати» створені влітку 1965 року, саме тоді, коли закінчувався монтаж цієї видатної стріч-

of life and work of those artists whom the authorities suspected of dissent.

As a participant in the meetings of the Club of Creative Youth “The Contemporary”, and the section of literary creativity “Brama”, Liubov Panchenko was also marginalized in such ways. She graduated from the Faculty of Graphics of I. Fedorov Polygraphic Institute. But she did not work as an illustrator, balancing on the border of the decorative and easel arts. Preparatory sketches for the illustration of Taras Shevchenko’s poem “Kateryna” (dated 1964) were left without installation in a full-fledged project, despite the fact that the apparent self-portrait features of the heroine hint at a psychologically complex interpretation of the image. However, the project was not destined to be realized, although numerous sketches of trees with terrifying hollows and branches-hands suggest that the artist did not leave it for some time. In particular, the same ideas were used in the “Carpathian series”, where there is also a combination of the natural, the animalistic, and the decorative.

The combination of landscape with elements of folk decor was the norm rather than the exception for the artists of the sixties, who worked in visual art. Almost immediately, Serhiy Paradzhanov’s film adaptation of Mykhailo Kotsiubynskyi’s “*Shadows of Forgotten Ancestors*” comes to mind, where a characteristic mountain landscape is organically combined with the Hutsul life, rich in ornaments and decor. Most of the artist’s watercolors of the “Carpathian series” were

ки. І хоча мало ймовірно, що Панченко була присутня на зйомках і могла якимось чином бачити відзняті фрагменти, вона могла розглядати ілюстрації Георгія Якутовича до повісті, які вийшли книжкою, а окремі станкові листи (зокрема, знаменитий «Аркан» 1959 р.) експонувались на київських виставках. На початку 1960-х «карпатське» й означало великою мірою «українське народне», і розумілось художньою інтелігенцією як противага «українському радянському».

У деяких графічних композиціях карпатського циклу Панченко можна побачити віддалені алюзії на твори Якутовича, наприклад, у зображенні хмар, що драматично клубочаться над горами, а також використання деяких видових площадок. Також цілком ймовірно, що художниця могла бачити гуашеві портрети й пейзажі Веніаміна Кушніра, також активного члена Клубу «Сучасник», хоча той рухався у бік монументального трактування, близького «суворому стилю». Низка собливостей її карпатського циклу підтверджує, що вона рухалась у напрямку поєднання пейзажного й декору, подібно до того, як у цей же час почав працювати і один з найкращих акварелістів свого часу Юрій Химич.

У 1965 році Панченко в акварельних замальовках зафіксувала доволі упізнавані мотиви — гори на високому горизонті, камінці біля прозорих потічків, будинки на полонинах і у долинах, виразні стовбури й групи дерев. Виконані у різних форматах, мотиви то набирають рис майже реалістичного зображення, то розмива-

created in the summer of 1965, just when the editing of this outstanding film was coming to an end. It is unlikely that Panchenko was present at the filming and could somehow see the filmed fragments. But she could see illustrations of the novel by Heorhii Yakutovych, which were published in a book, and some easel sheets (including the famous “Arkan”, 1959) were exhibited at Kyiv exhibitions. In the early 1960s, “Carpathian” largely meant “Ukrainian folk,” and was understood by the artistic intelligentsia as a counterweight to “Ukrainian Soviet.”

In some of Panchenko’s graphic compositions of the Carpathian cycle, we can see distant allusions to Yakutovych’s works, for example, in the depiction of clouds dramatically swirling over the mountains; clearly, viewing platforms were also used. It is also quite possible that the artist could see gouache portraits and landscapes by Veniamin Kushnir, who was also an active member of “The Contemporary”, although he was moving towards a monumental interpretation close to the “strict style”. A number of features of her Carpathian cycle confirm that she was moving in the direction of combining landscape and decor, just as one of the best watercolorists of the time, Yurii Khymych, who started working at the same time.

In 1965, Panchenko painted watercolor sketches with quite recognizable motifs — mountains on a high horizon, pebbles near-transparent streams, houses in the meadows and valleys, expressive trunks, and groups of trees. Made in different formats, the motifs

ються до майже абстрактних плям (однак ніколи у повноцінну абстрактну композицію не трансформуються), то поєднуються з ритмічним мотивом контрастного за кольором контуру. Неможливо встановити, коли саме з'являється ідея накласти на пейзажні плани стрічки-лінії, додати яскравих плям і ліній до розмитих планів гір чи дерев, намалювати ледь стилізовану фігурку вівчарика-дударика із вервечкою овечок, що тягнеться за ним. Ймовірно, така жанрова гра є також симптомом літературного осмислення жанру. Поряд з розмитими акварелями бачимо значно насиченіші, але й більш площинні гуаші, в яких плани й силуети узагальнюються, барви стають звучнішими, мотив хмар перетворюється на майже казкові закрути. У пізнішій композиції «Андріївський узвіз» (1966 р.) бачимо, як подібним чином Панченко трактує й дерево, що яскраво-помаранчевою барвою стримить над дахами, ніби екзотична квітка-вибух. Художниця усе сміливіше експериментує з формами й мотивами, рука впевненіше обрамлює лінією найважливіші плани — у композиціях оприявнюється додатковий ритм.

Він завжди гострий, рв'яний. У кількох композиціях 1963–64 років мисткиня спробувала декоративно оформити кілька мотивів півнячих боїв, пташиних танків, мисливських погонь. Там вона використала подібну гостру, дещо «колючу» лінію, намагаючись, щоб динаміка моменту була максимально відчутною, навіть агресивною. Коли створює образ півня, готового до бою — додає орнаментальний мотив, що робить бойовий настрій

take on the features of an almost realistic image, then blur to virtually abstract spots (but never transform into a full-fledged abstract composition), then combine with a rhythmic pattern of a contrasting color contour. It is impossible to establish when exactly emerges the idea to put ribbon lines on landscape plans, to add bright spots and lines to the blurred plans of mountains or trees, to draw a scarcely stylized figure of a shepherd with a string of sheep stretching behind him. Probably, such a genre game is also a symptom of the literary understanding of the genre. Along with blurred watercolors, we see much richer, but also flatter gouache, in which plans and silhouettes are generalized, colors become more sonorous, the motif of clouds turns into almost fantastical twists. In the later composition “Andrew’s Descent” (1966), we see how Panchenko interprets in a similar way the tree, which with a bright orange color soars over the roofs like an exotic flowery explosion. The artist is experimenting more and more boldly with forms and motifs, her hand is more confidently framing the most important ideas with a line — an additional rhythm is revealed in the compositions.

It is always sharp, combative. In several compositions of 1963–64, the artist tried to decorate several motifs of rooster fights, bird tanks, hunting chases. There she used a similar sharp, somewhat “prickly” line, trying to make the dynamics of the moment as noticeable as possible, even aggressive. When she creates the image of a rooster ready for battle, she adds an ornamental motif, which makes

дещо гротескним. У другій половині 1960-х років, після карпатського досвіду, вона повернеться до спроб поєднати пластику птахів у орнаменті, komponуючи їх у ритмічному повторі. У невеличкому незавершеному ескізі добре видно, як вона намагається сполучити стовбур і гілку дерева, що нагадують жіночу фігуру з піднятими руками, і фантастичну птаху з яскравим хвостом, яка довірливо присіла на них. У орнаментах Панченко відбувається подібне фентезійне поєднання — крило півня або хвіст пави стає орнаментом, схожим на квітковий мотив. У цьому декоративні композиції Панченко віддалено подібні до пташиних фантазій Марії Примаченко, традицій петриківського розпису.

Мотив райської пави у квітах чи на квітчій гілці поступово стає більш м'яким, плавним, з численними заокругленнями й дугами. Цьому сприяє й досвід вишивальниці, яка знається на принципах стилізації народних мотивів, починаючи з дерева життя, що виростає з вази/горщика, і закінчуючи голівкою стиглого соняшника, що віддалено нагадує розробки Георгія Нарбута. Однак Панченко в гуашевих і акварельних орнаментах залишається вірною пошукам складної ритмічної лінії. Якщо припустити, що ці здебільшого горизонтальні фризи були ескізами для аплікацій, виконаних у матеріалі, — вона дбає передовсім про сучасне розуміння рухливості, динамізму, деякої танцювальності: природне стає ритмічним, ритм надає природному нового сенсу. Не стільки етнографічного, скільки сучасного, схожого на джазову імпровізацію.

the fighting mood somewhat grotesque. In the second half of the 1960s, after the Carpathian experience, she will return to attempts to combine the plasticity of birds in ornament, composing them in rhythmic repetition. In a small unfinished sketch, you can clearly see how she tries to combine the trunk and branch of a tree, resembling a female figure with raised hands, and a fairy-tale bird with a bright tail, which confidently sat on them. In Panchenko's ornaments there is a similar fantastical combination — a wing of a rooster or a peacock's tail becomes an ornament similar to a flower motif. In such things, Panchenko's decorative compositions are remotely similar to Maria Prymachenko's bird fantasies, the traditions of Petrykivka painting.

The motif of a paradise peacock in flowers or on a flowering branch gradually becomes softer, smoother, with numerous roundings and arcs. This is facilitated by the experience of the embroiderer who knows the principles of stylization of folk motifs, starting from the tree of life growing from a vase or pot, and ending with a head of a ripe sunflower, which remotely resembles the work of Heorhii Narbut. However, in gouache and watercolor ornaments, Panchenko remains faithful to the search for a complex rhythmic line. Assuming that these mostly horizontal friezes were sketches for appliqués made from fabric - she cares primarily about the modern understanding of dance, mobility, dynamism: the natural becomes rhythmic, the rhythm gives the natural a new meaning. Not so much ethnographic as modern, similar to jazz improvisation.

Сучасні пісенні й танцювальні ритми широко використовувались у творчості київських шістдесятників (Віктор Зарецький, Людмила Семикіна, Зоя Лерман, Анатолій Базилевич) і в іронічному, й у пафосному сенсах: джаз і твіст могли зображати гротескно, та й нестримна радість гопака розумілась у контексті сміхової культури. От і у композиціях та орнаментальних стрічках Панченко бачимо подібне розуміння руху як ритму різкого й іронічного, навіть коли лінія стає плавною, а силует витончується.

Варіативність орнаментів народного мистецтва, яким зацікавилась художниця у середині 1960-х років у експедиціях Поліссям, дала їй можливість створювати композиції, зокрема, й з образом птаха, ніби вступаючи в імпровізаційну гру. Панченко розуміла, як створити різний настрій, обираючи з мистецтва вишивальниць принципи узагальнень, колористичних поєднань, але й інтенсифікуючи їх. Коли зрозуміла, що її пейзажні акварелі й гуаші не потраплять на виставки, зосередилась на пошуках новаторських рішень у поєднанні традиційного та урбаністичного. Не пасторальний пейзаж, а молода жінка у місті стала її темою — художниця розробляла вбрання, як у елементах, так і ансамблево, модифікуючи, видозмінюючи традиційні орнаментальні мотиви. Цікаво, що здебільшого вона обирала як основу не гуцульські взори: ймовірно, їх геометрія здавалась їй занадто насиченою для адаптації в сучасному мінімалістичному строї. В останньому вважалось за можливе використати натяк на етнічне доповнення як виразний акцент.

Modern song and dance rhythms were widely used in the works of Kyiv artists of the sixties (Viktor Zaretskyi, Liudmyla Semykina, Zoia Lerman, Anatolii Bazylevych) in both ironic and dramatic senses: jazz and twist could be depicted grotesquely, and the uncontrollable joy of hopak was understood in the context of laughter culture. Here in Panchenko's compositions and ornamental ribbons, we see a similar understanding of movement as a sharp and ironic rhythm, even when the line becomes smooth and the silhouette becomes thinner.

The variety of ornaments of folk art, in which the artist became interested in the mid-1960s on expeditions to Polissia, gave her the opportunity to create compositions, in particular, with the image of a bird, as if entering into an improvisational game. Panchenko understood how to create a different mood, choosing from the art of embroidery the principles of generalizations, color combinations, but also intensifying them. When she realized that her landscape watercolors and gouaches would not be exhibited, she focused on finding innovative solutions in a combination of traditional and urban. Not a pastoral landscape, but a young woman in the city became her theme — the artist developed outfits, both individual pieces and ensembles, modifying, changing traditional ornamental motifs. Interestingly, for the most part, she chose non-Hutsul patterns as the basis: their geometry probably seemed too saturated for her to adapt to the modern minimalist style. In the latter, it was consid-

Ще на початку 60-х Панченко зробила кілька графічних начерків олівцем, де вкомпоновувала у об'ємну «бабетту» орнаментальну стрічку. Пізніше, коли працювала художником-модельєром у Проектно-конструкторському технологічному інституті та Республіканському будинку моделей, з обрізків тканин почала створювати речі-доповнення — пояси, стрічки, капелюшки типу «кубанки» і «таблетки», що додають до мінімалістичних силуетів суконь динаміку народних орнаментів. Попри те, що у її доробку є поясні портрети гуцулів у національних строях і композиції з жіночими костюмами етнографічного типу, у роботах 1970-х років вона рідко використовувала принцип насичених орнаментів. Мінімалізм, стриманість, навіть намірена простота модних силуетів і скромний асортимент тканин диктували декоративним елементам роль прикраси. Графічні розробки її українських костюмів (кольорові фломастери, чорнильна ручка) базуються на вільних лініях і жіночій фігурі видовжених форм знову ж таки із мотивом танцювального руху.

І у тканинних колажах, створених поза робочими обов'язками, художниця добирала поєднання спокійних тонів з вкрапленнями яскравого кольору — як правило, такими були відтінки червоного, причому її рішення базувались на різноманітності використання рельєфних швів і доповнень. Для цього мисткиня обирала й несподівані елементи — бусини з технічної кераміки, шворки, завивані у тугі спіралі, тасьму й шнури, перетворені на китиці, облямівку краю контрастним

ered possible to use a hint of ethnic complement as a clear accent.

Back in the early 60's Panchenko made several graphic sketches in pencil, where she incorporated into a three-dimensional beehive an ornamental ribbon. Later, when she worked as a fashion designer at the Design and Technology Institute and the Republican House of Models, she began to create complementary accessories from scraps of fabric - belts, ribbons, hats such as the kubanka (flat round fur hat) and the tabletka (a square hat), which add dynamics of folk ornaments to the minimalist silhouettes of dresses. Despite the fact that her work includes waist-length portraits of Hutsuls in national costumes and compositions with women's ethnographic costumes, in her works of the 1970s she rarely invokes the tradition of rich ornaments. Minimalism, restraint, even the intended simplicity of fashionable silhouettes and a modest range of fabrics dictated the role of decorative elements of jewelry. Graphic designs of her Ukrainian costumes (colored markers, ink pen) are based on free lines and a female figure of elongated shapes, again with a motif of dance movement.

And in fabric collages created in her free time, the artist chose a combination of calm tones with splashes of bright colors - usually shades of red, and her decisions were based on a variety of uses of embossed seams and additions. To do this, the master chose unexpected elements — beads made of technical ceramics, strings curled in tight spirals, ribbons and cords turned into tassels, fringing

швом, крупні гудзики, стилізовані під обрізану гілку. У пізніших колажних картинах Панченко дозволяла собі використати несподівано насичені відтінки брунатних, фіолетових, помаранчевих — наприклад, у колажі з пальтової тканини «На вечорниці» бачимо колористичне буяння танцювального фрагмента, де сіра основа пишних рукавів жіночої сорочки сприймається як норма.

Уміння художниці зібрати цілісний образ із клаптиків тканин як геометризованих фрагментів напрочуд довершене, аплікації-картини майстрині сприймаються як панно, віддалено подібне до мозаїчного. Ймовірно, вона вдивлялась у те, як принцип кола, овалу, дуги, окружності використовували мозаїсти Софії Київської, оскільки улюбленим клаптиком тканини Панченко, який вона використовує найчастіше, є довгастий овал. Він схожий за формою на стилізоване листя, ніби художниця продовжує діалог з деревами, який почала у Карпатах, але вже на іншому образному рівні. Варіації цієї фігури у пізньому періоді творчості Панченко доволі різноманітні, вони зустрічаються і на одязі, пошив і декорування якого вона виконувала як для великих хорів, так і в індивідуальних замовленнях.

У доробку 1960-х років були композиції з жіночими фігурами: використовуючи олівець, туш, вона експериментує із передачею силуету, де поєднано натурні замальовки із стилізаціями в етнічному дусі. Та у період 1970–80-х років таких спроб вже майже не було: занурення у декоративне обірвало увагу до тілесного, осучаснення

the rim with a contrasting seam, large buttons stylized as a trimmed branch. In later collage paintings Panchenko allowed herself to use unexpectedly rich shades of brown, purple, orange — for example, in a collage of coat fabric “At the party” we see a colorful exuberance of a dance scene, where the gray base of lush sleeves of a woman’s shirt is perceived as the norm.

The artist’s ability to collect a holistic image from scraps of fabric as geometrized fragments is surprisingly perfect. The craftswoman’s appliqué-paintings are perceived as murals, somewhat similar to mosaics. Probably, she looked at how the mosaicists of Sophia of Kyiv used the principle of circle, oval, arc, because the favorite piece of Panchenko’s fabric, which she uses most often, is the oblong oval. It is similar in shape to stylized leaves, as if the artist continues the dialogue with trees, which began in the Carpathians, but on a different figurative level. Variations of this figure in the late period of Panchenko’s work are quite diverse, they are also found on clothing, tailoring and decoration of which she performed both for large choirs and in individual orders.

In the 1960s, there were compositions with female figures: using a pencil and ink, she experimented with conveying the silhouette, which combined full-scale sketches with stylizations in the ethnic spirit. But in the period of 1970–80s there were almost no such attempts: immersion in the decorative cut off attention to the physical, modernization of ornaments and stylization of clothing

орнаментів і стилізація мотивів вбрання (зокрема, і для часопису «Радянська жінка») звузили коридор творчих пошуків. Зображення жіночого тіла схематизується, стає контурним, безтілесним натяком, умовністю, ніби підтверджуючи печальну долю українського мистецтва у часи пізнього («брежнєвського») застою, що сплющується, збіднюється, врешті майже зникає. Творча доля Любові Панченко також майже обривається, аж поки її друзі — Микола Плахотнюк, Василь Здоровило, — почали організовувати виставки її творів різного масштабу, розповідаючи про творчість, нагадуючи про значення збереження українського спадку в підрадянські часи. Художниця стала лауреаткою премії імені Василя Стуса. Перша велика персональна виставка відбулась на 70-ліття майстрині, після чого її декоративний спадок стали порівнювати із доробком Ганни Собачко-Шостак.

Однак ґрунтовніші дослідження усієї її творчості, сподіваюсь, ще попереду.

Діана Клочко

motifs (in particular, for the magazine “Soviet Woman”) narrowed the corridor of creative pursuits. The image of the female body is schematized, becomes a contour, disembodied hint, conventionality, as if confirming the sad fate of Ukrainian art in the period of late (“Brezhnev”) stagnation, which flattens, impoverishes, eventually almost disappears. Liubov Panchenko’s creative destiny also almost came to an end, until her friends — Mykola Plakhotniuk, Vasyl Zdorovylo — began to organize exhibitions of her works of various scales, speaking about creativity, reminding of the importance of preserving Ukrainian heritage in post-Soviet times. The artist became the winner of the Vasyl Stus Prize. The master’s first large personal exhibition took place on her 70th birthday, after which her decorative heritage was compared with the work of Anna Sobachko-Shostak.

However, more thorough research of all her work, I hope, is still ahead.

Diana Klochko

ПОЧАТОК ТВОРЧОГО ШЛЯХУ

ARTISTIC CAREER
BEGINNINGS

1 | Натюрморт, 1962 р. Папір, акварель. 52,5х37
Still life, 1962. Paper, watercolor

Жінка з парасолькою (натурниця), 1965 р. Папір, акварель. 60,5х42,5 | 2
Woman with umbrella (model), 1965. Paper, watercolor

3 | Натурниця, 1965 р. Папір, олівець, акварель. 62х44
Model, 1965. Paper, pencil, watercolor

Одяг карпатського села Дземброня, 1965 р. Папір, акварель. 51×41 | 4
Clothes of Carpathian village Dzembronia, 1965. Paper, watercolor

5 | Портрет студента П'єра, 1965 р. Папір, акварель. 42×30
Portrait of a student Pierre. 1965, Paper, watercolor

6 Катерина, 1964 р. Папір, олівець. 69×53
Kateryna (from the poem "Kateryna"
of Taras Shevchenko), 1964. Paper, pencil

8 Катерина, 1964 р. Папір, олівець. 58×70
Kateryna (from the poem "Kateryna"
of Taras Shevchenko), 1964. Paper, pencil

Катерина, 1964 р. Папір, олівець. 69×53
Kateryna (from the poem "Kateryna"
of Taras Shevchenko), 1964. Paper, pencil

7

Причинна, 1964 р. Папір, олівець. 70×53
Prychynna ("crazy" — (from the poem
of Taras Shevchenko) 1964. Paper, pencil

9

10 | *Портрет невідомого. Папір, олівець. 53,5×41*
Portrait of a stranger. Paper, pencil

Натурниця, 1967 р. Папір, олівець. 59,5×42 | 11
Model, 1967. Paper, pencil

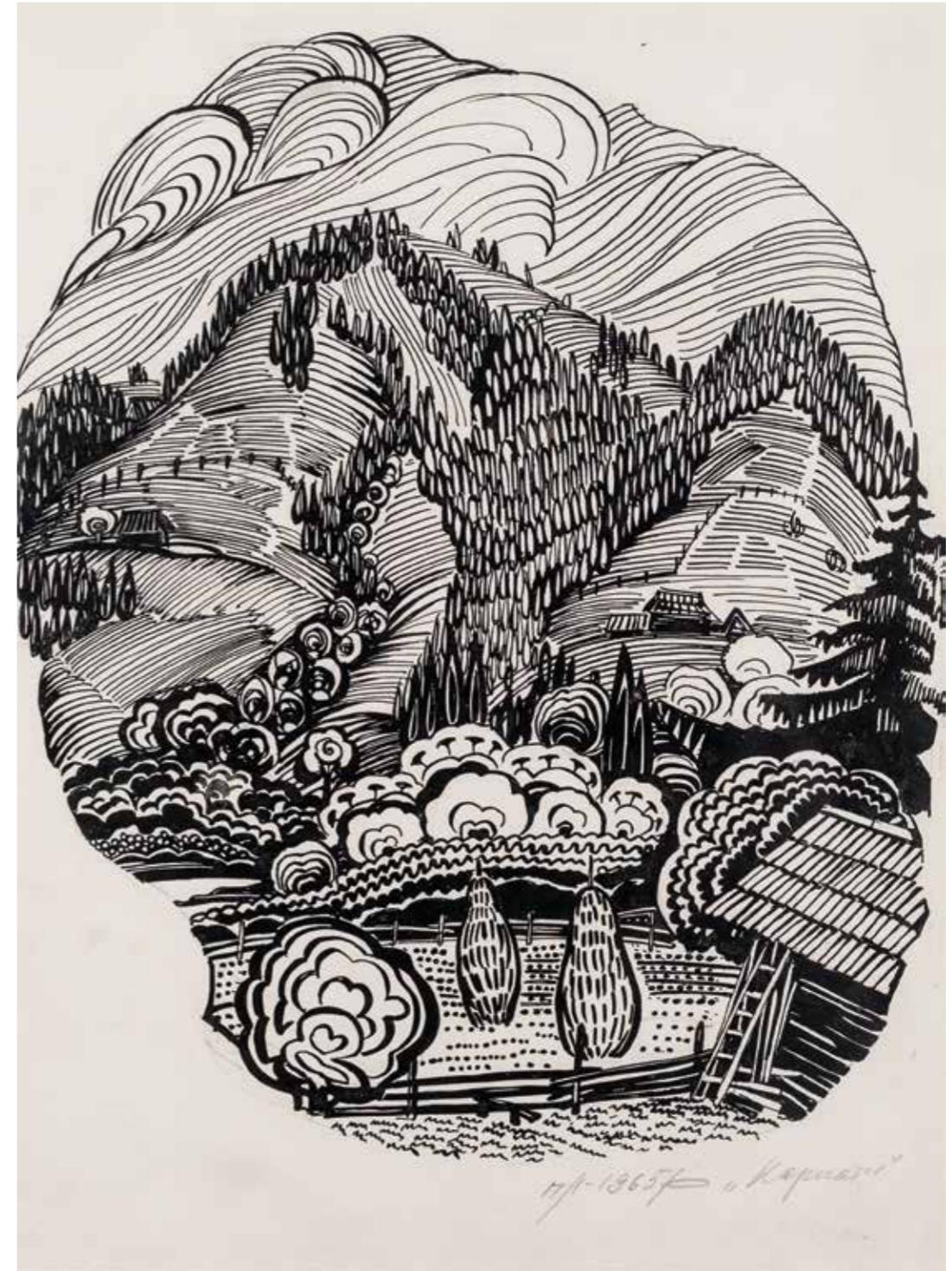
ЛІНОГРАВІЮРИ | LINOCUTS

12 | *Посилала мене мати зеленого жита жати, 1965 р. Папір, лінорит. 41×50,5*
My mother sent me to harvest green rye (folk song), 1965. Paper, linocut

Горпина, 1965 р. Папір, лінорит. 63×35
Horpuna, 1965. Paper, linocut | 13

14 | Карпати, 1965 р. Папір, лінорит. 41×32,5
Carpathians, 1965. Paper, linocut

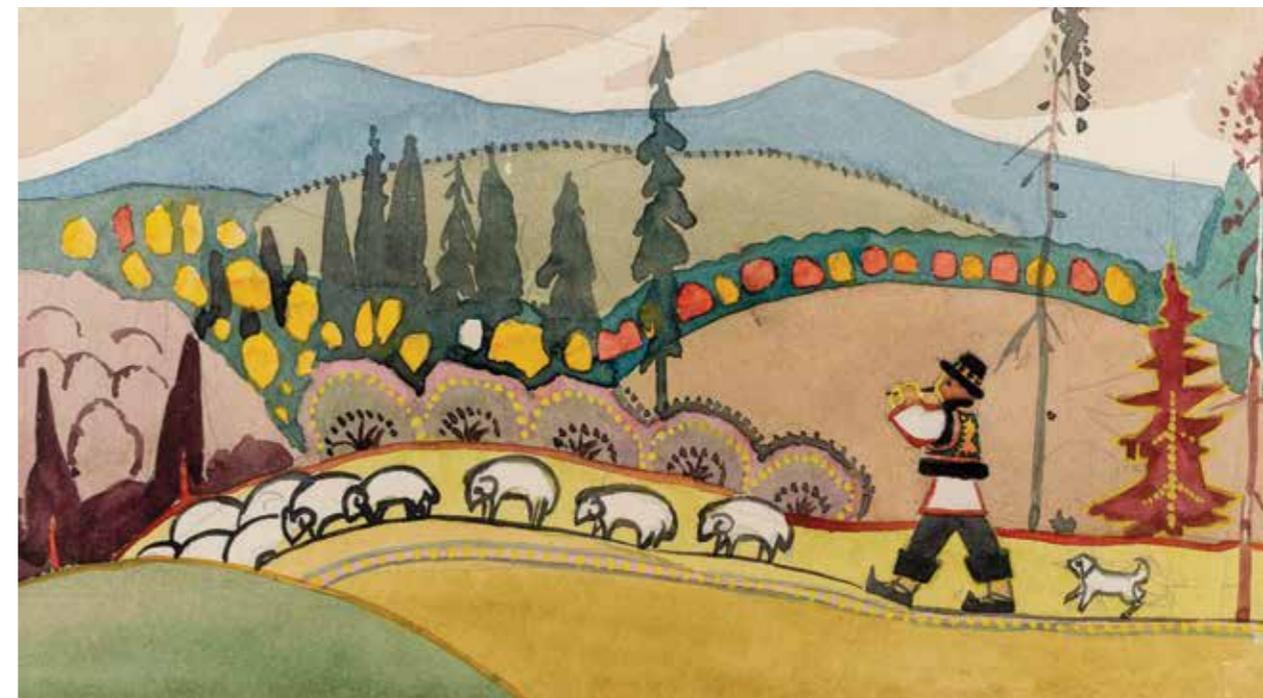

АКВАРЕЛ

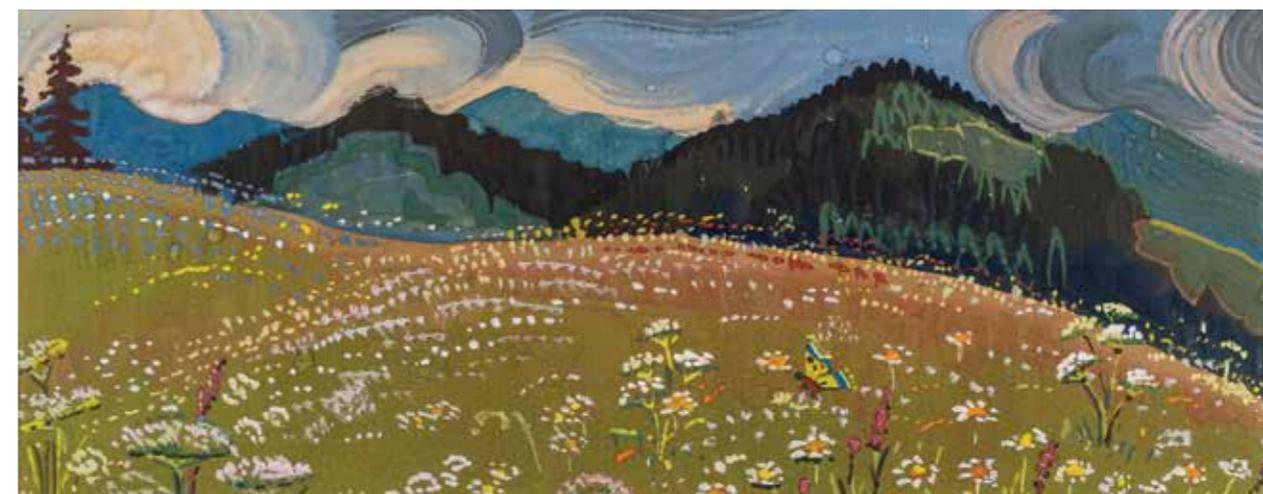
WATERCOLORS

Гуцул (Тіні забутих предків), 1967 р. Дипломна робота. Папір, лінорит. 35×49,5 | 15
Hutsul (Shadows of Forgotten Ancestors), 1967. Graduate work. Paper, linocut

16 | Вівчарик, серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 14×30
Shepherd, "Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

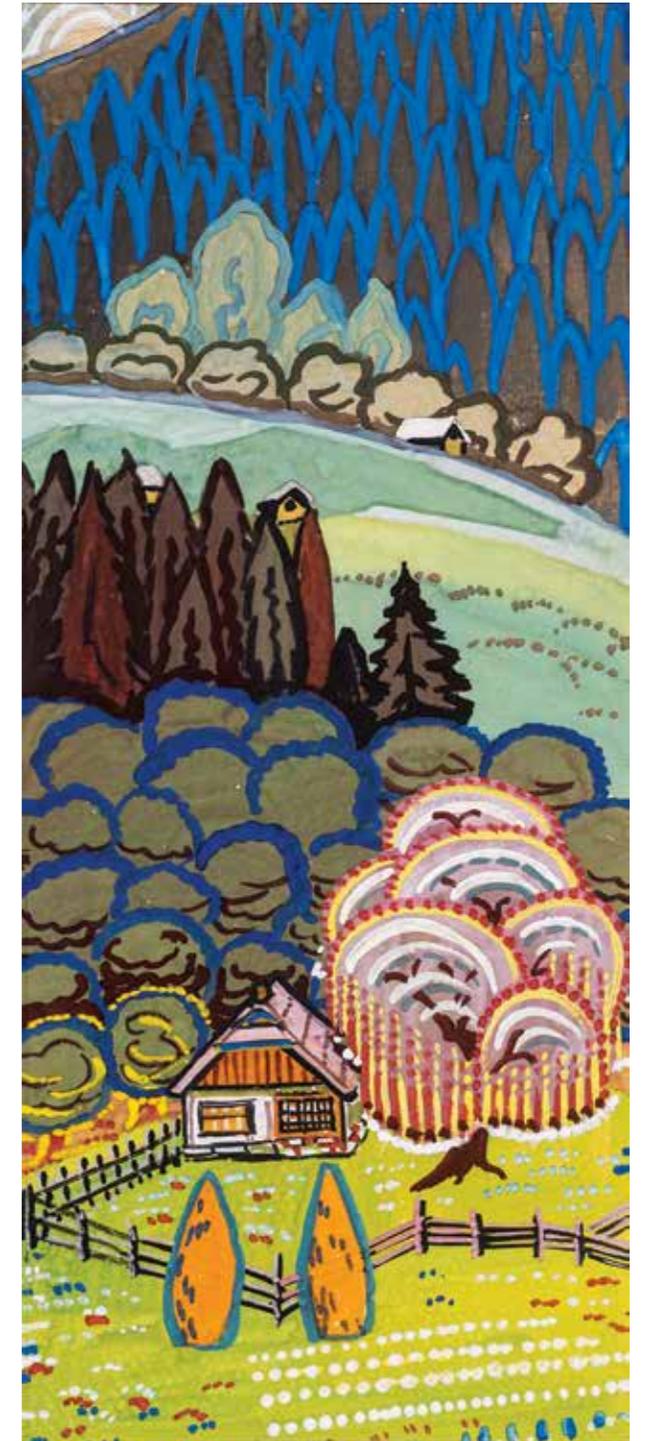
17 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 27×49
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Будинок Палагни, серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 37×47 | 18
Palagna's house. "Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

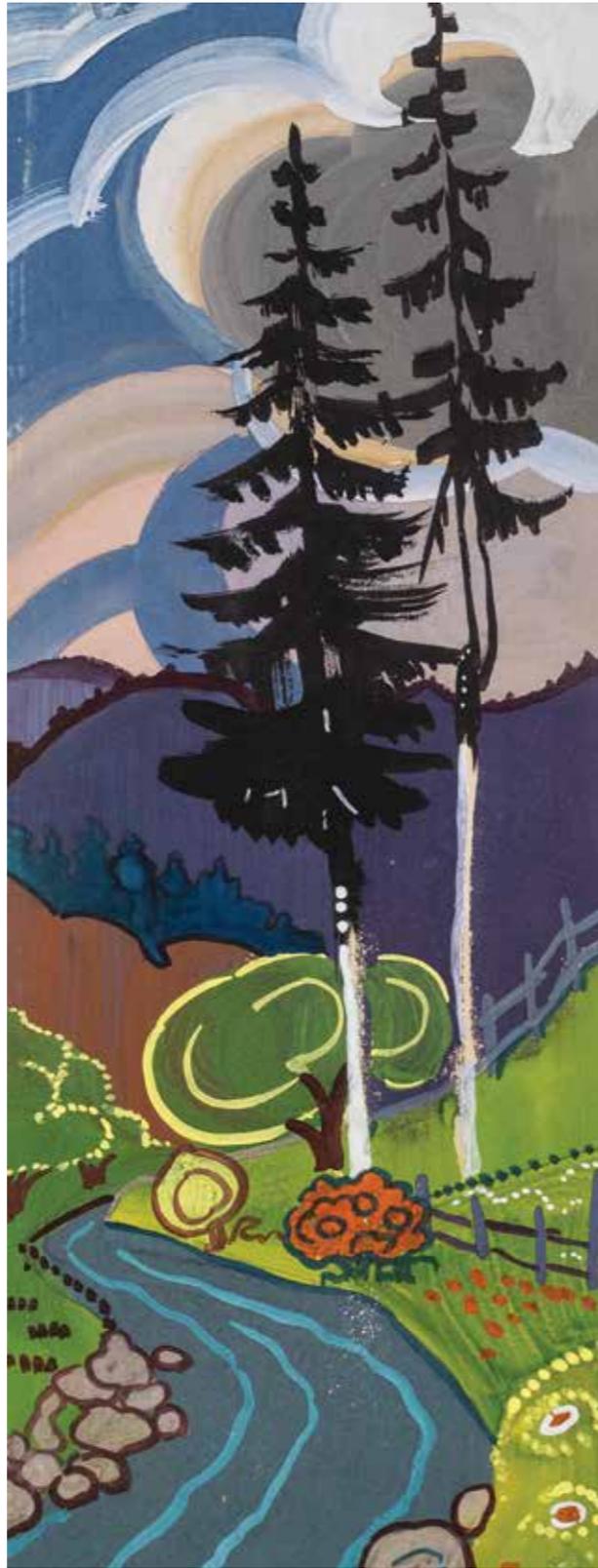
19 | Серія «Карпати», 1965 р.
 Папір, гуаш. 41×17,5
 "Carpathians" series, 1965. Paper, gouache

Серія «Карпати», 1965 р. | 20
 Папір, гуаш. 41×22,5
 "Carpathians" series, 1965. Paper, gouache

21 | *Портрет гуцула, 1965 р.
Папір, акварель. 61,5×43*
*Portrait of a hutsul, 1965.
Paper, watercolor.*

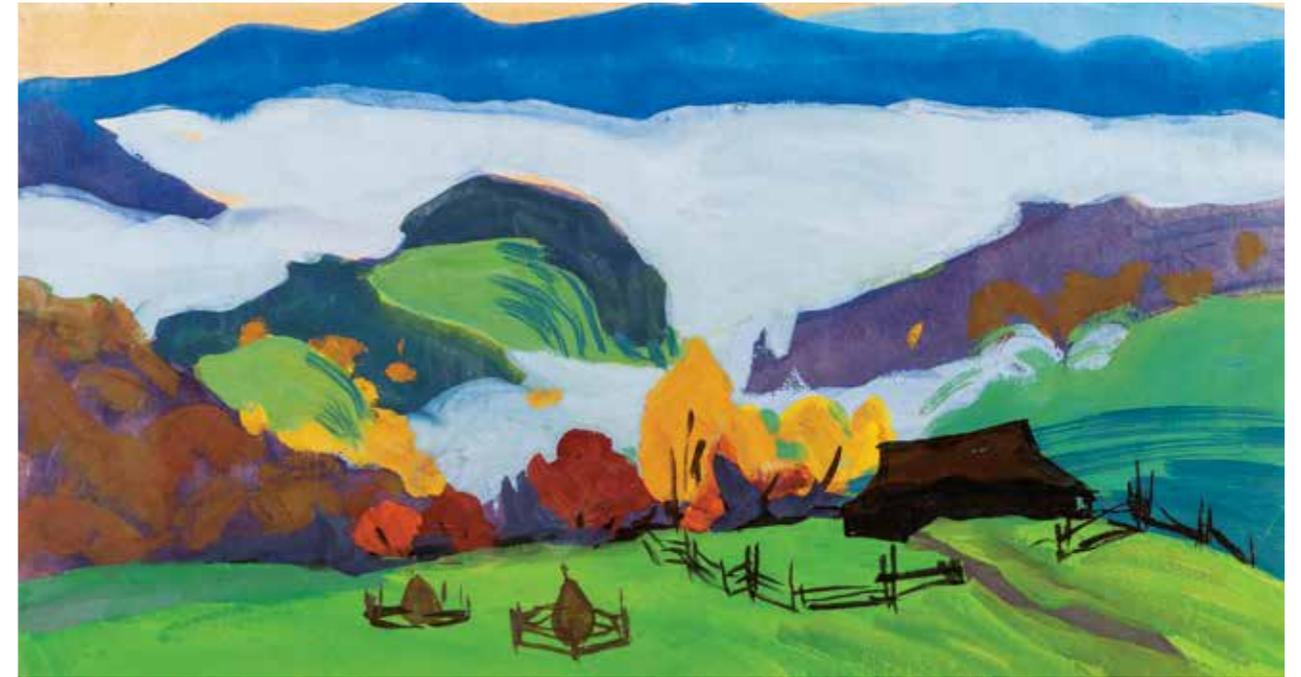
Серія «Карпати», 1965 р. Папір, гуаш. 42×17 | 22
“Carpathians” series, 1965. Paper, gouache

23 | *Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 28×42*
“Carpathians” series, 1965. Paper, watercolor.

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 33×46 | 24
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

26 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, гуаш. 20×31
"Carpathians" series, 1965. Paper, gouache

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 24×45,5 | 25
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, гуаш. 42×60 | 27
"Carpathians" series, 1965. Paper, gouache

28 | Натурниця, 1967 р. Папір, акварель, 31×43
Model, 1967. Paper, watercolor

Натурниця, 1967 р. Папір, олівець, гуаш. 41,5×60 | 29
Model, 1967. Paper, pencil, gouache

30 | *Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 41,5×51,5*
“Carpathians” series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 43×51,5 | 31
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

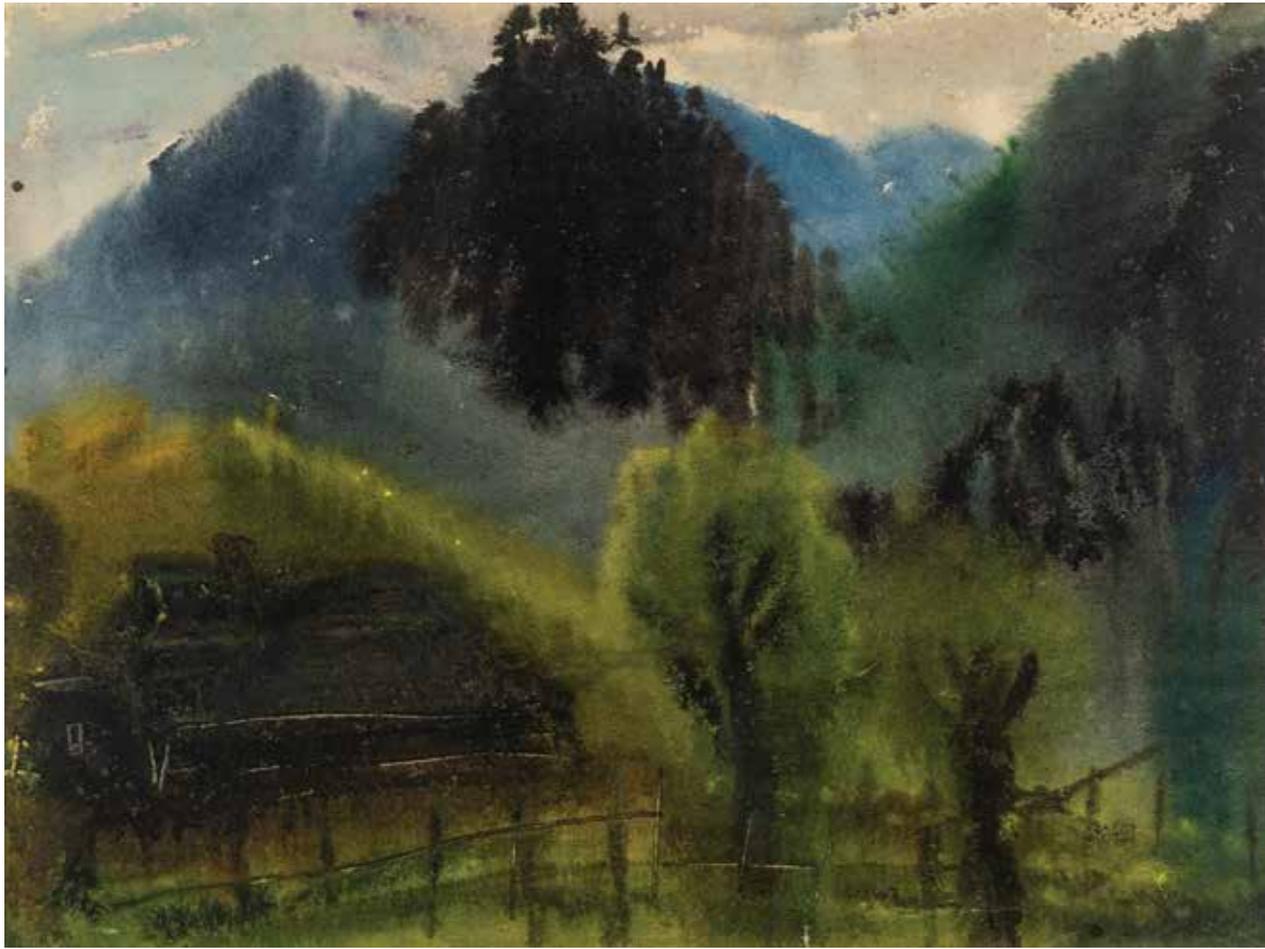
32 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 25×49
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×51 | 33
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

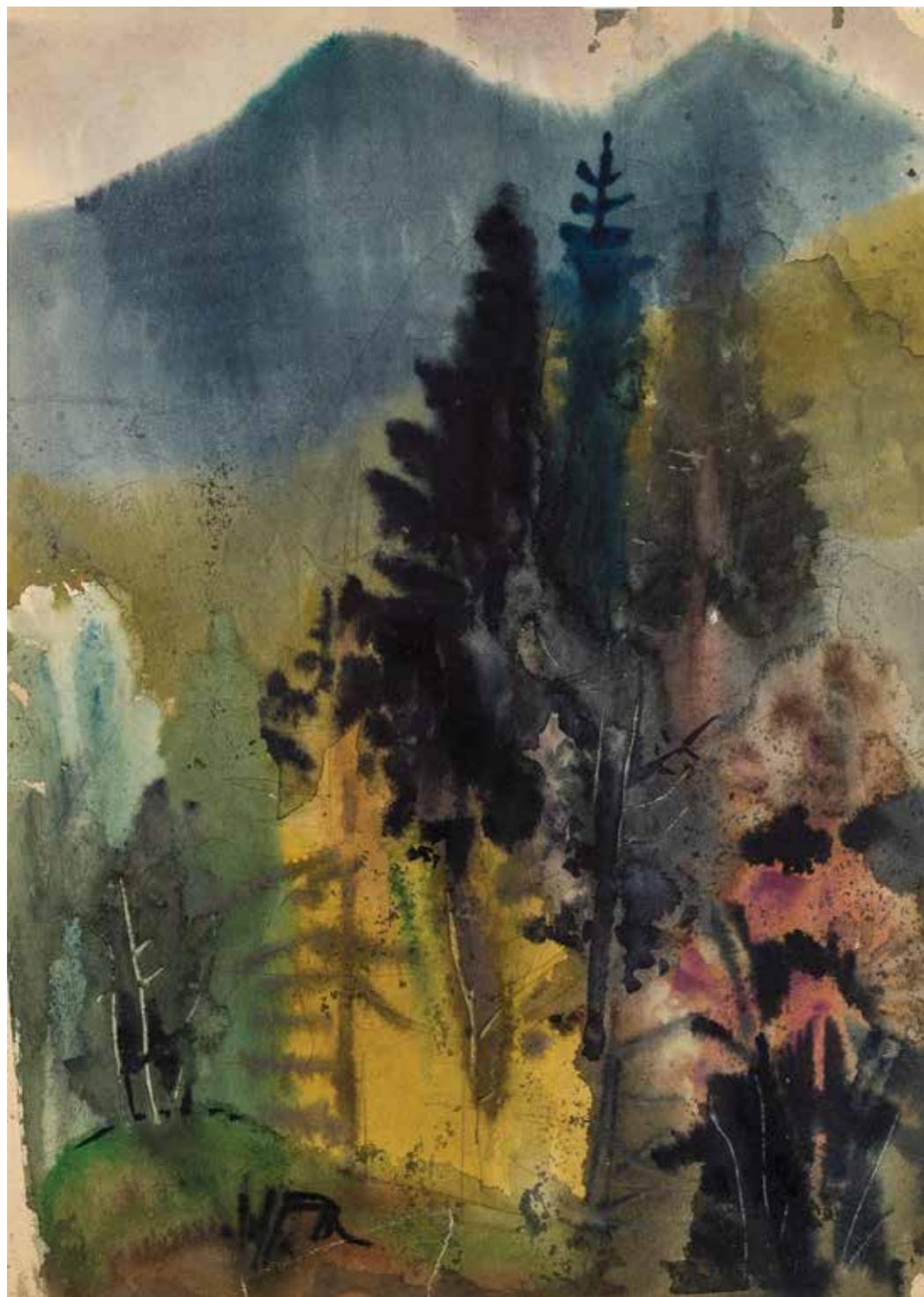
34 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 53×41
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×51 | 35
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

36 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 41×53
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 54,5×42 | 37
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

38 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×51,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

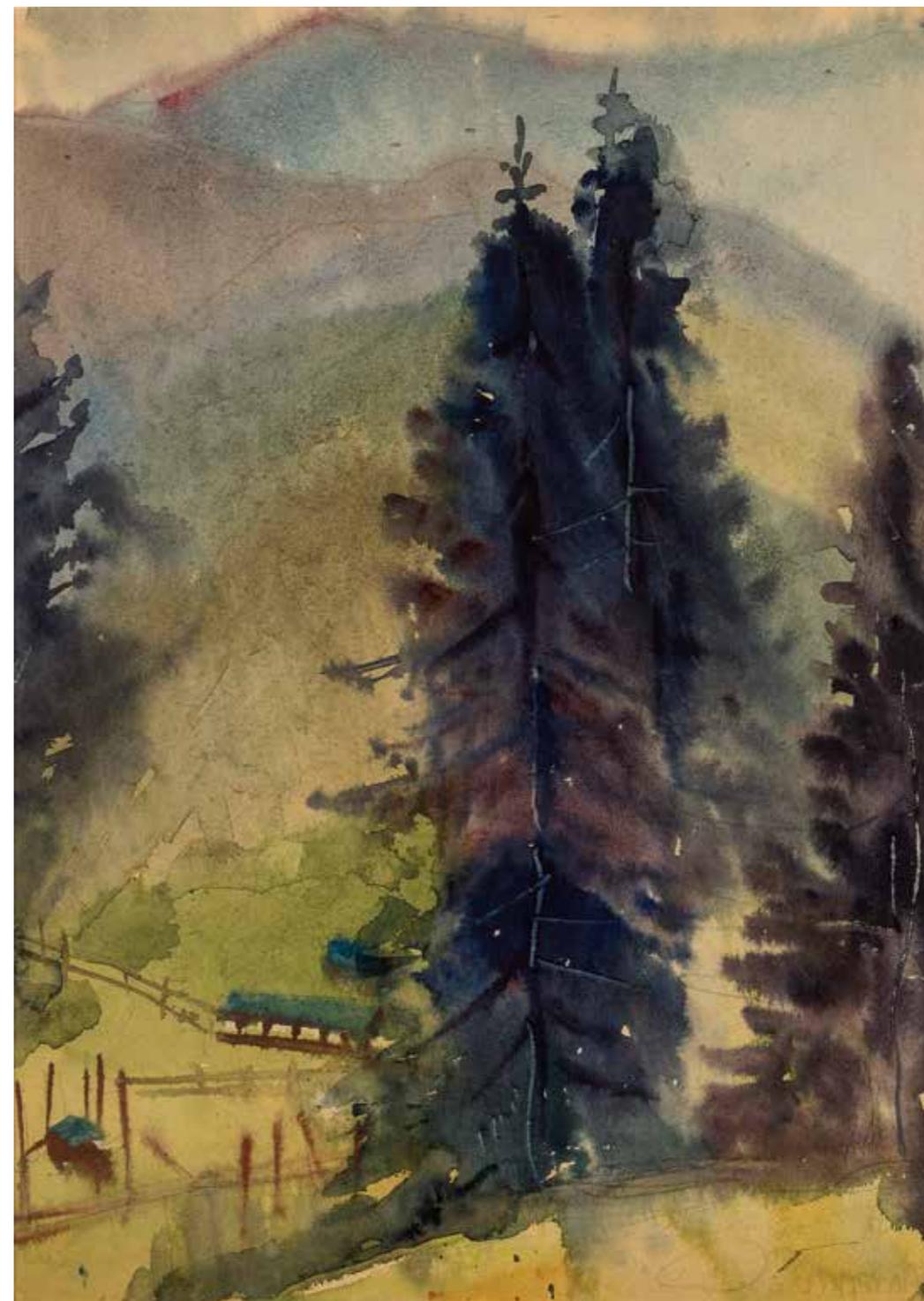
Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×52 | 39
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

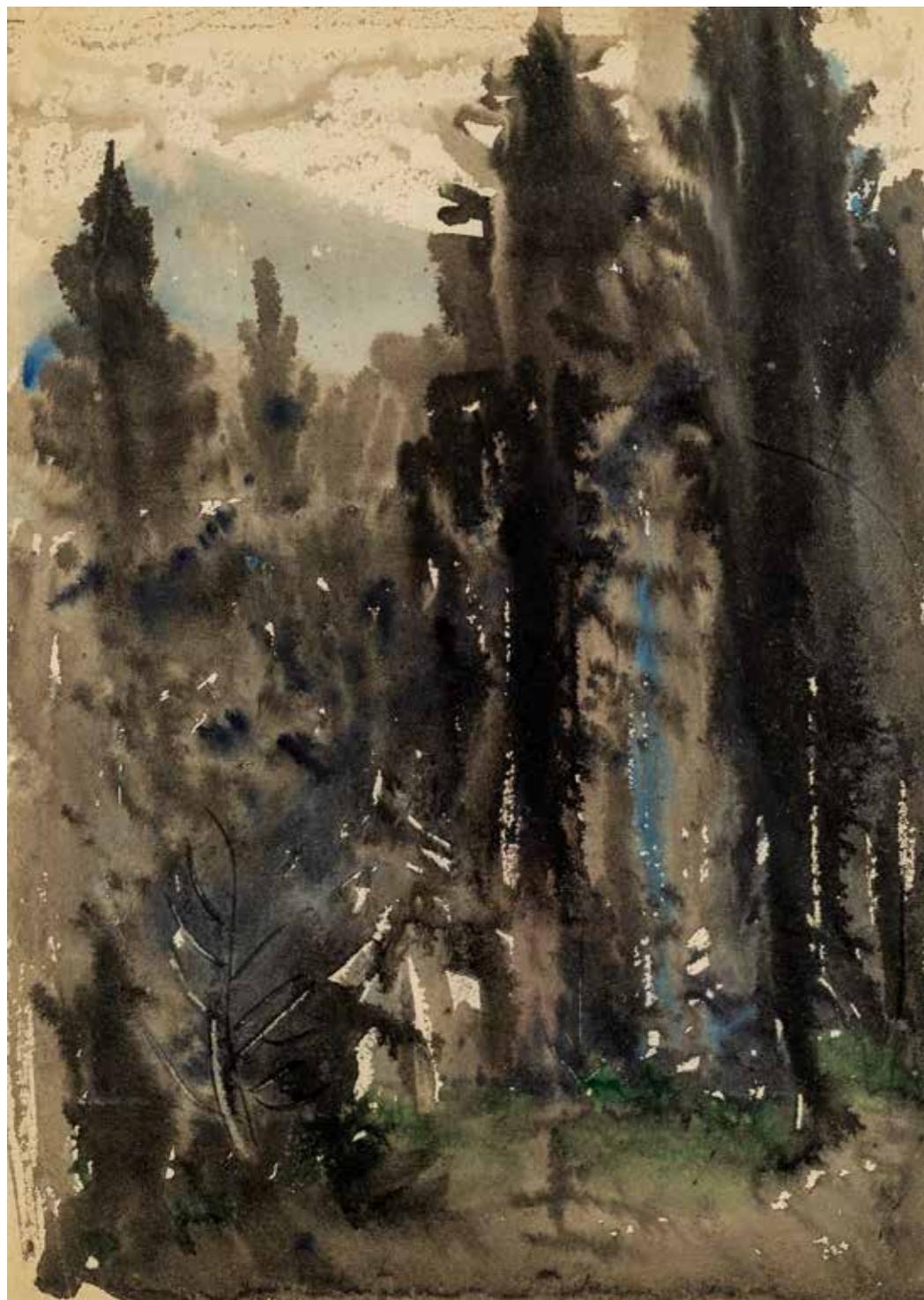
40 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 53×41
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

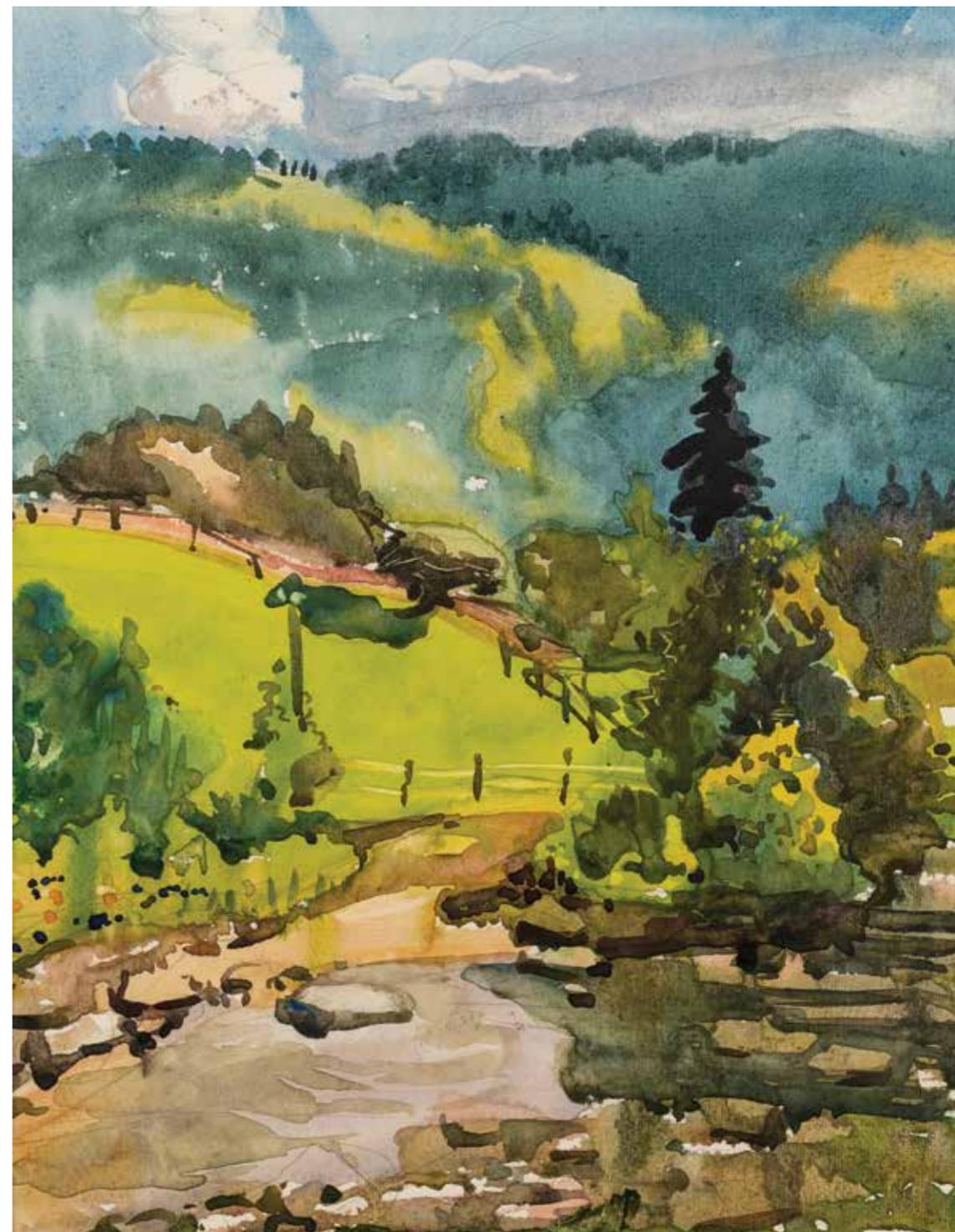
Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×52 | 41
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

42 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 53×41,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 53×41 | 43
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

44 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 58×44
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 53×40,5 | 45
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

46 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 54×41
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 56,5×75 | 47
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

48 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 57×73,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×52 | 49
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

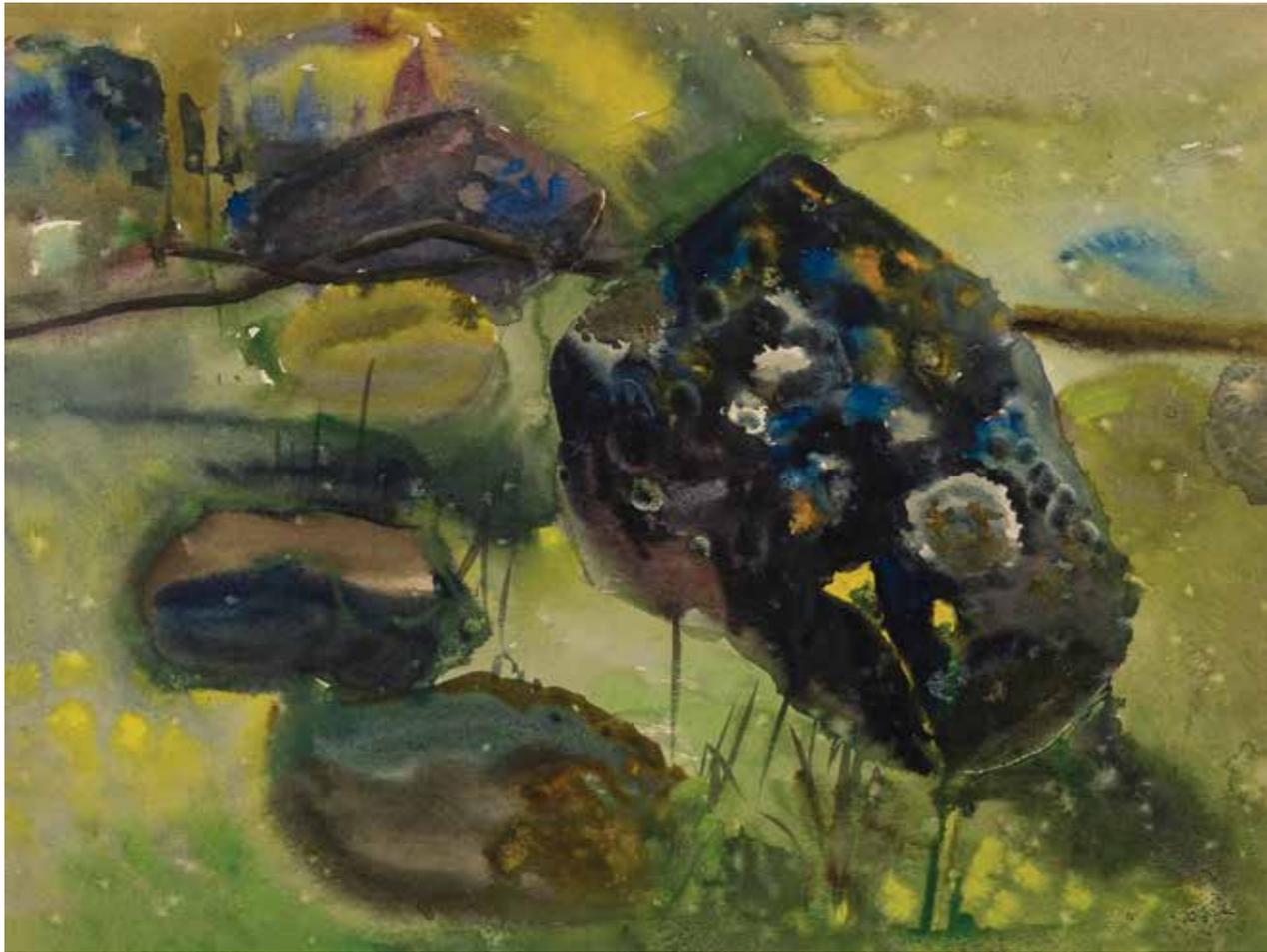
50 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 56,5×75
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 41,5×51,5 | 51
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

52 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 31,5×35,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×51 | 53
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

54 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 56,5×75
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 22×30 | 55
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

56 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 42×51
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

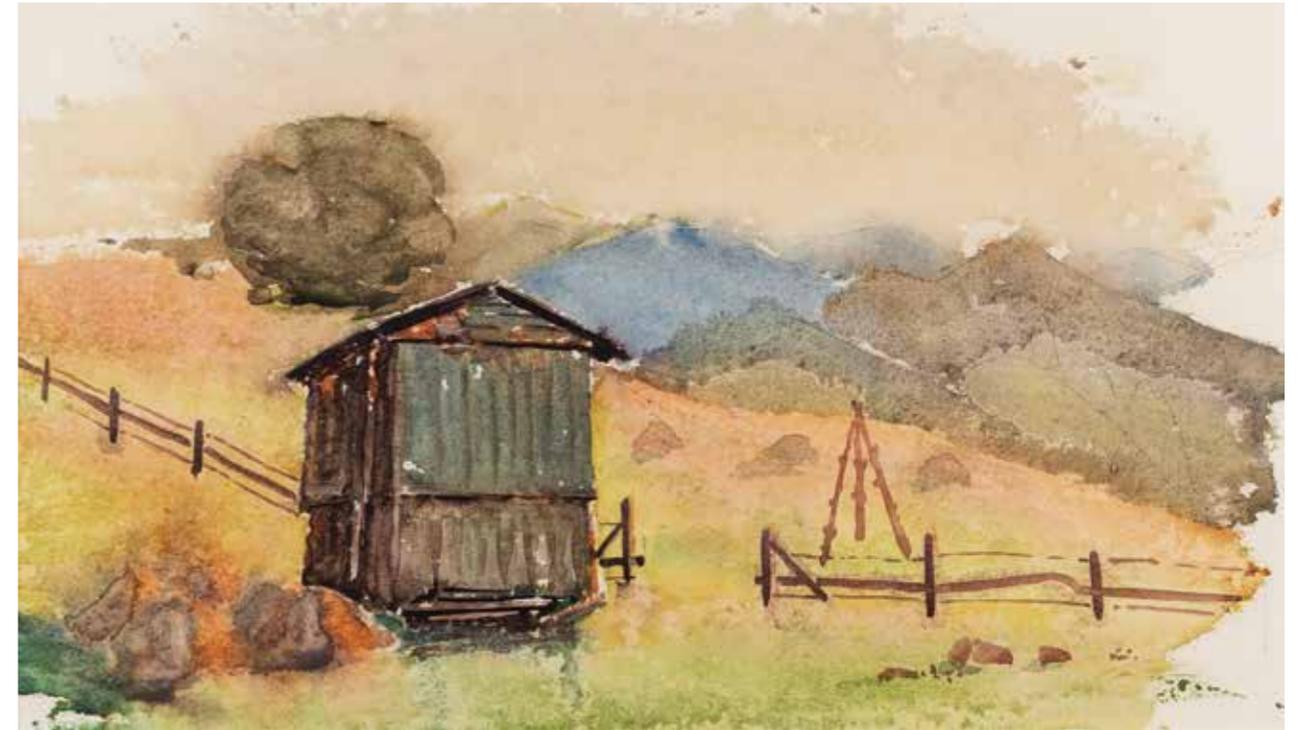
Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 55,5×72 | 57
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

58 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 36×36
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 32×40,5 | 59
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

60 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 31×53
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Капличка. Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 31×37 | 61
Chapel. "Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

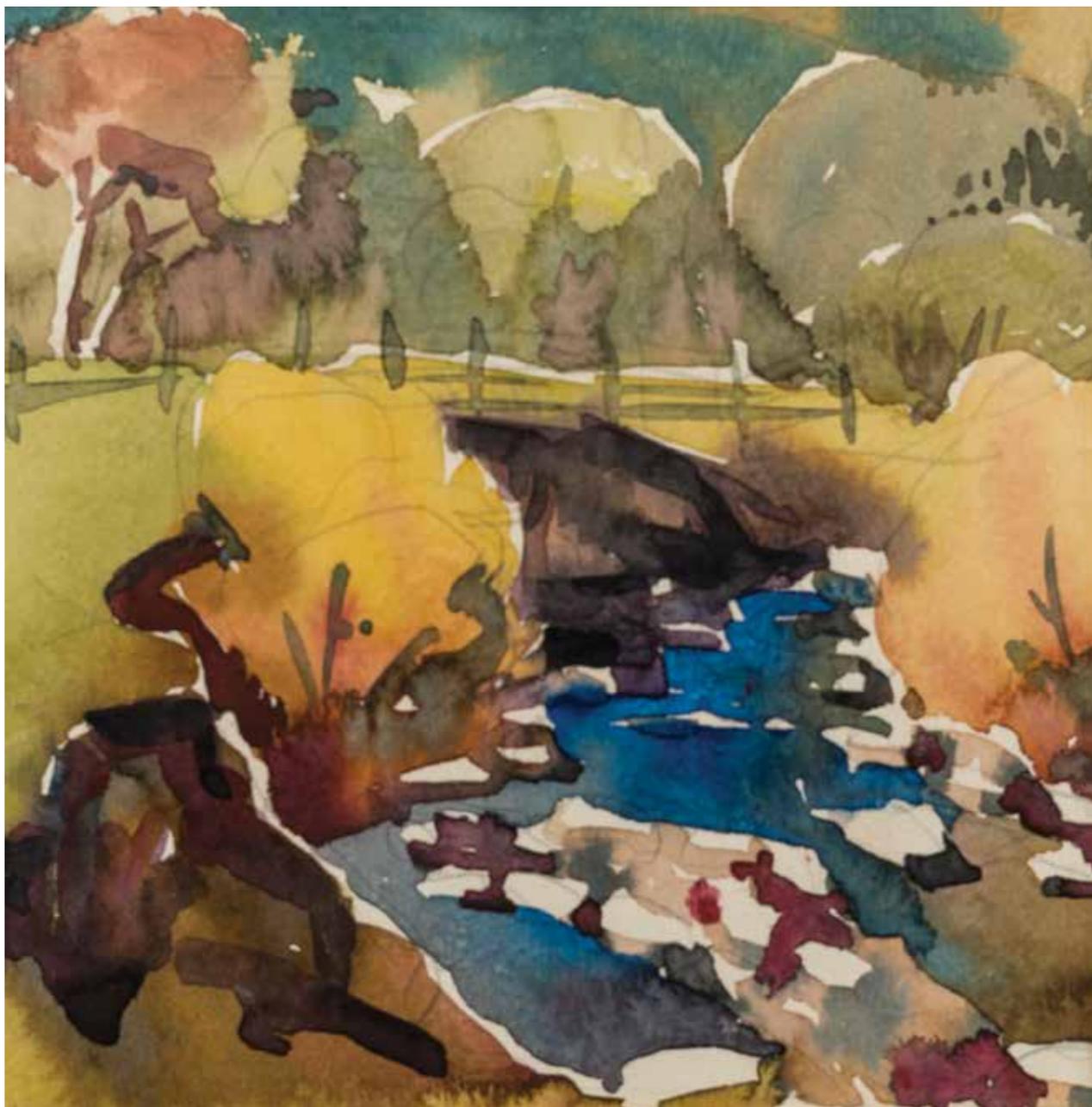
62 | Дзвіниця в Криворівні. Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 27×37
Bell tower in Kryvorivnia. "Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 25×24,5 | 63
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

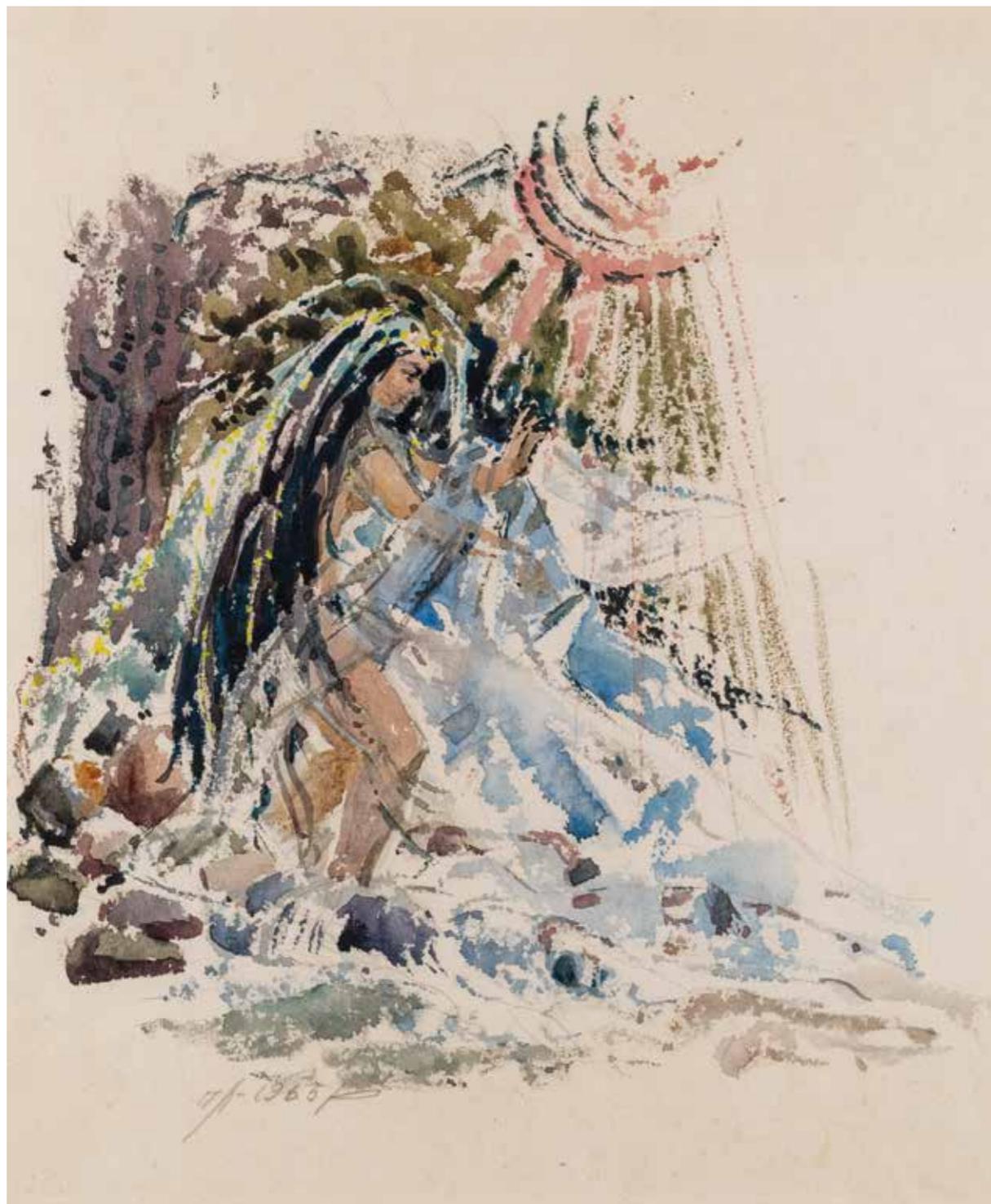
64 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 28×32
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 28,5×25,5 | 65
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

66 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 40×19,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 36×31 | 67
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

68 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 24×27
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 37×34 | 69
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

70 | Серія «Карпати», 1965 р.
Папір, акварель. 40×22,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. | 71
Папір, акварель. 28×22,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 21×37 | 72
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

74 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 29×32
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

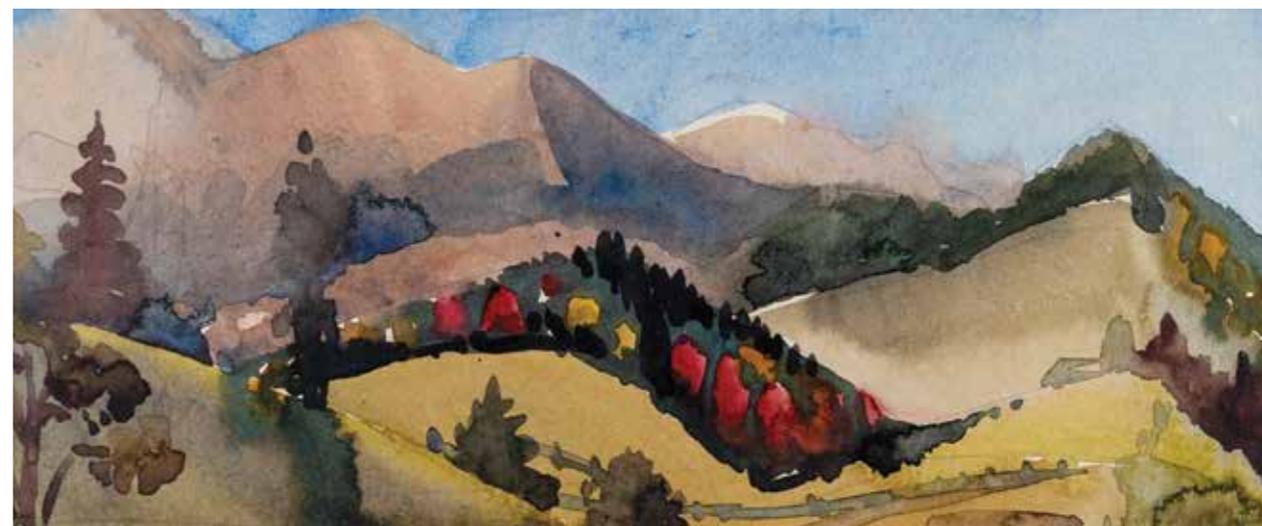
Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 19,5×31,5 | 73
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 26×29,5 | 75
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

76 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 28×42
Carpathian series, 1965. Paper, watercolor

77 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 29×50,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54×42 | 78
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

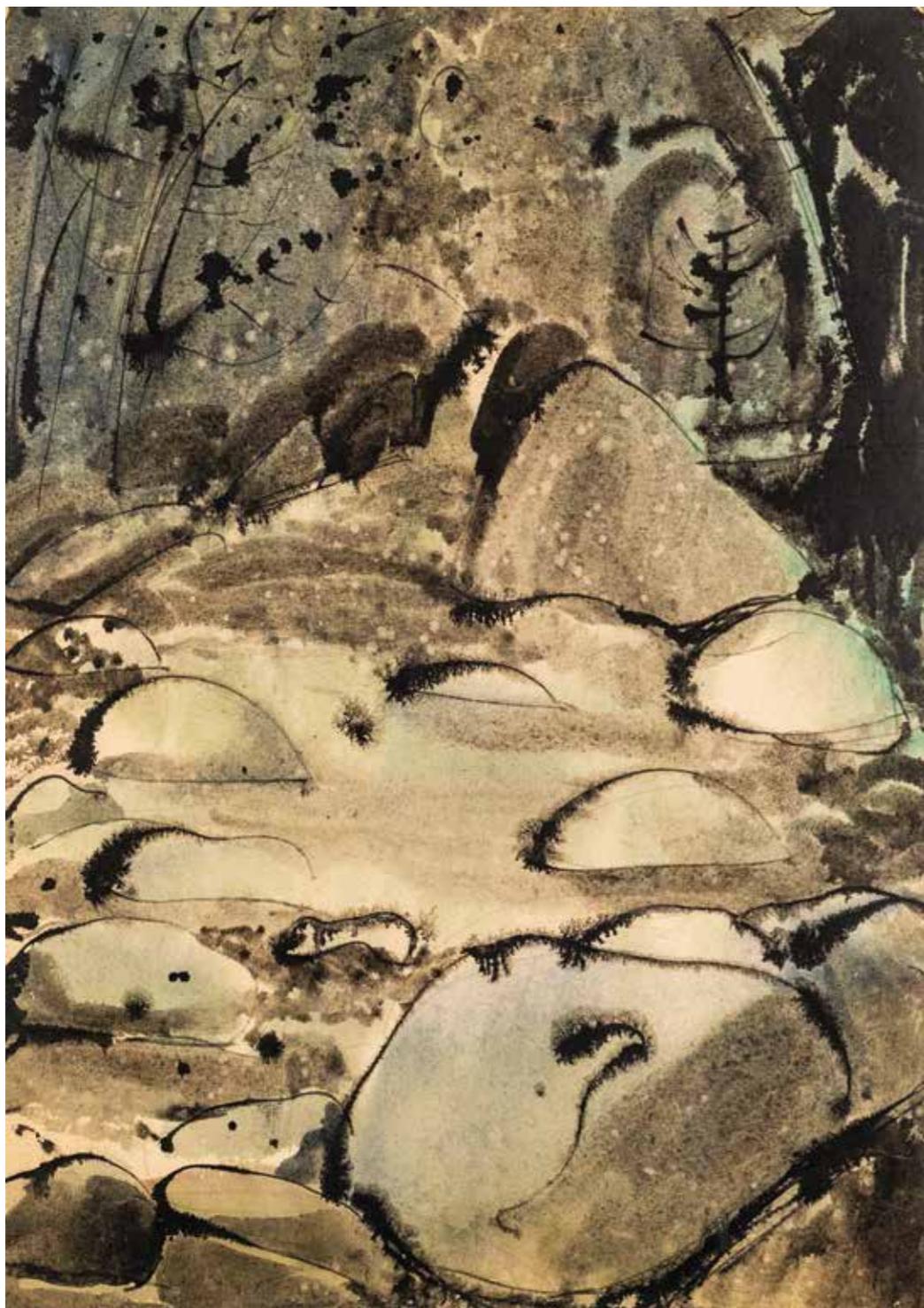
79 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 31×44
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 44×43 | 80
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

81 | Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 41,5×51,5
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 51,5×41,5 | 82
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

83 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54×41,5
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 45,5×47 | 84
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

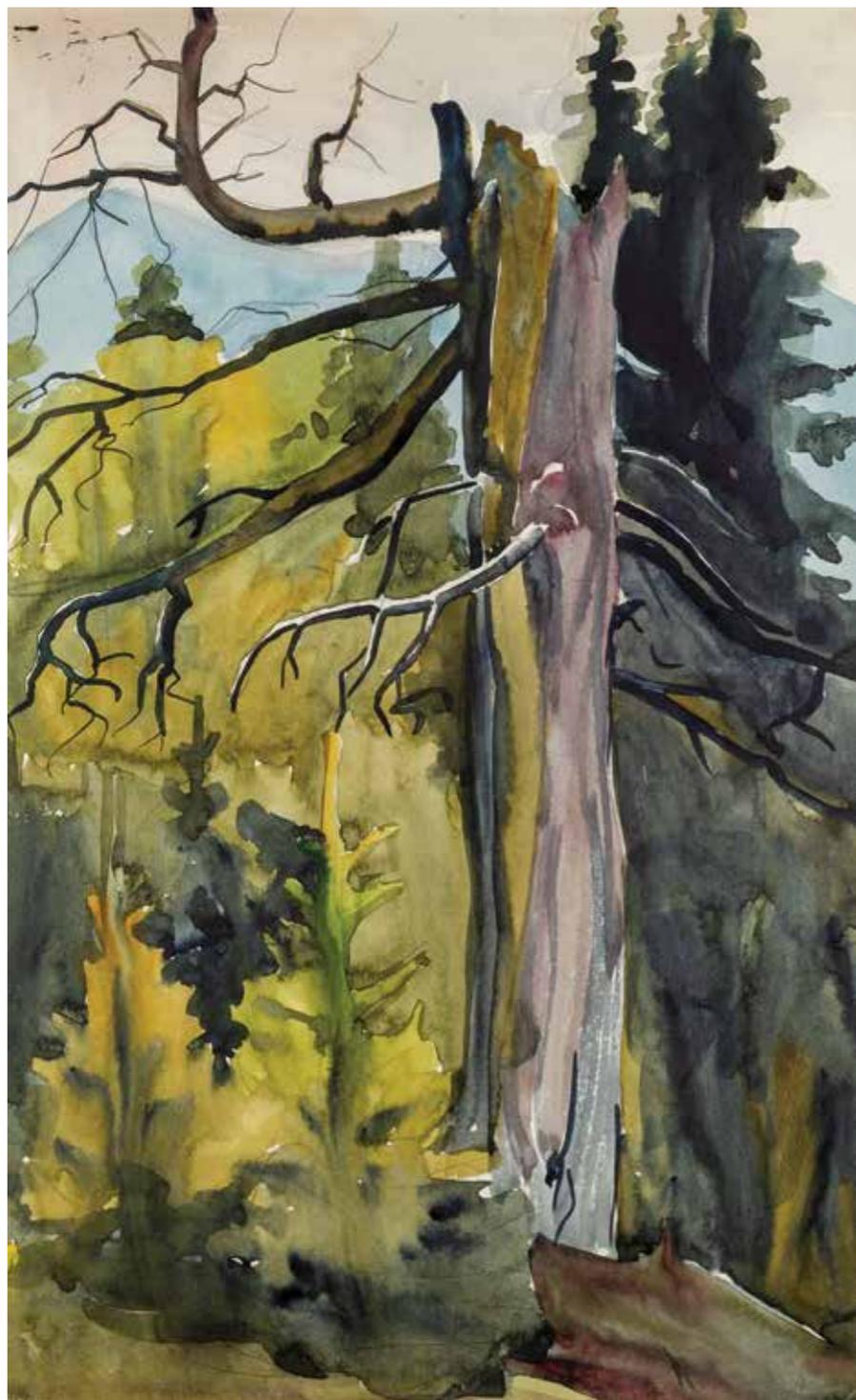
85 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 43×53,5
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54×41 | 86
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

87 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54,5×42
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1965 р. Папір, акварель. 54,5×42 | 88
"Carpathians" series, 1965. Paper, watercolor

89 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 55,5×43
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

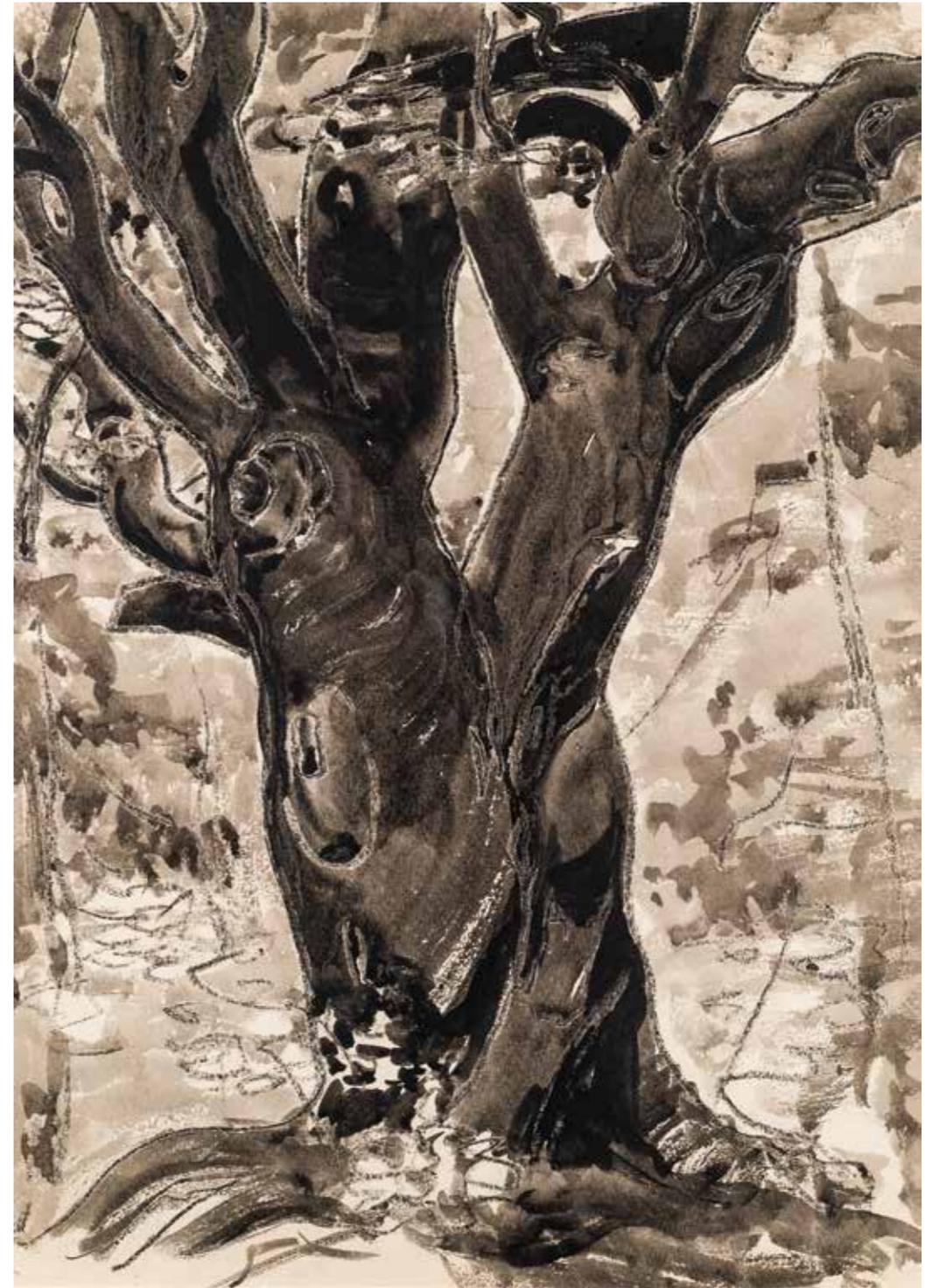
Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54x41 | 90
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

91 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 53,5x33,5
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54×42 | 92
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

93 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 53,5×41
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54x41 | 94
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

95 | Серія «Карпати», 1968 р. Папір, акварель. 54,5x42
"Carpathians" series, 1968. Paper, watercolor

Серія «Кавказ». Грузинські глечики, 1966 р. Папір, гуаш. 41×53 | 96
"Caucasus" series. Georgian jars, 1966. Paper, gouache

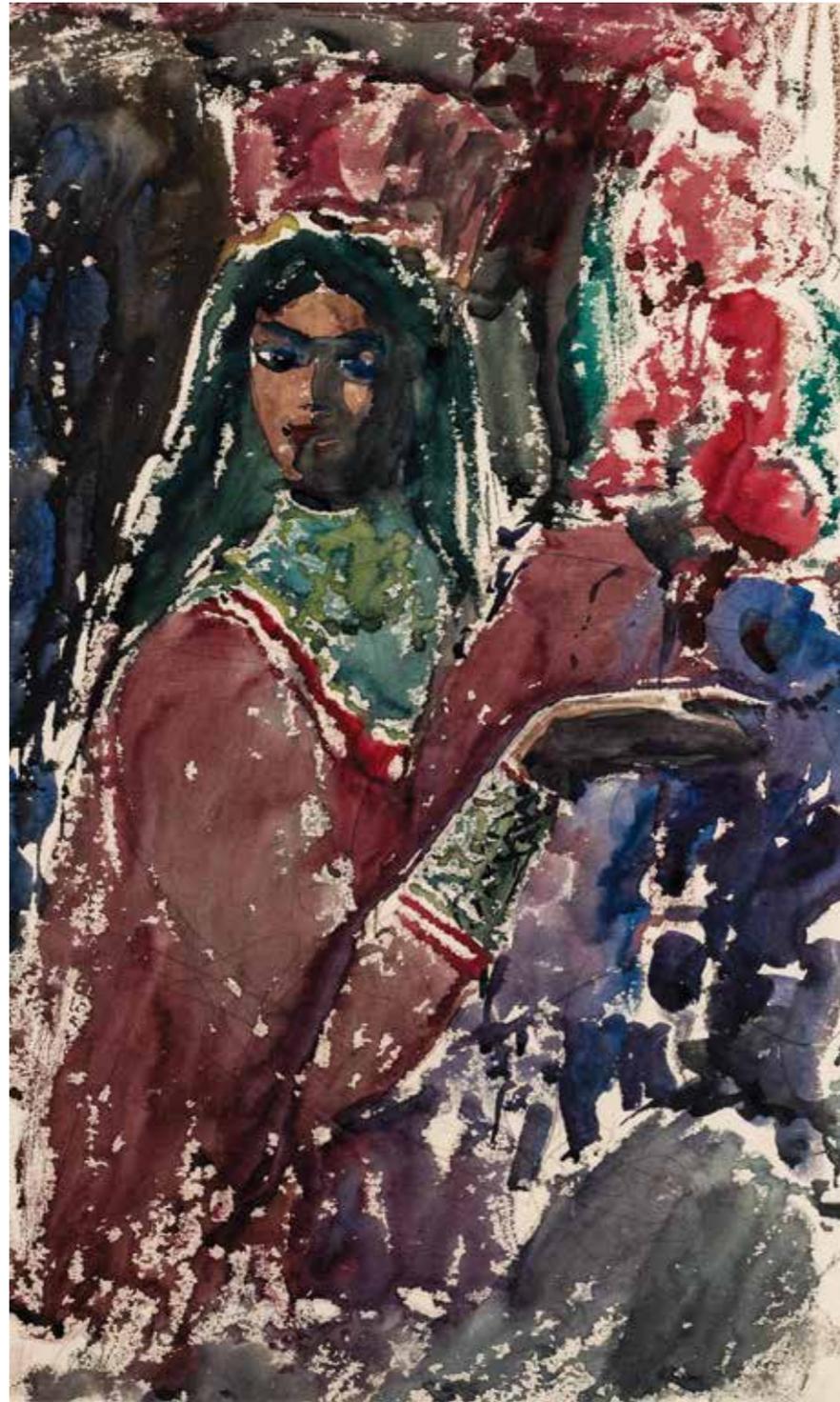
97 | Серія «Кавказ». Місточок цариці Тамари в Грузії, 1966 р. Папір, гуаш. 14×32
"Caucasus" series. Queen Tamara's bridge in Georgia. 1966. Paper, gouache

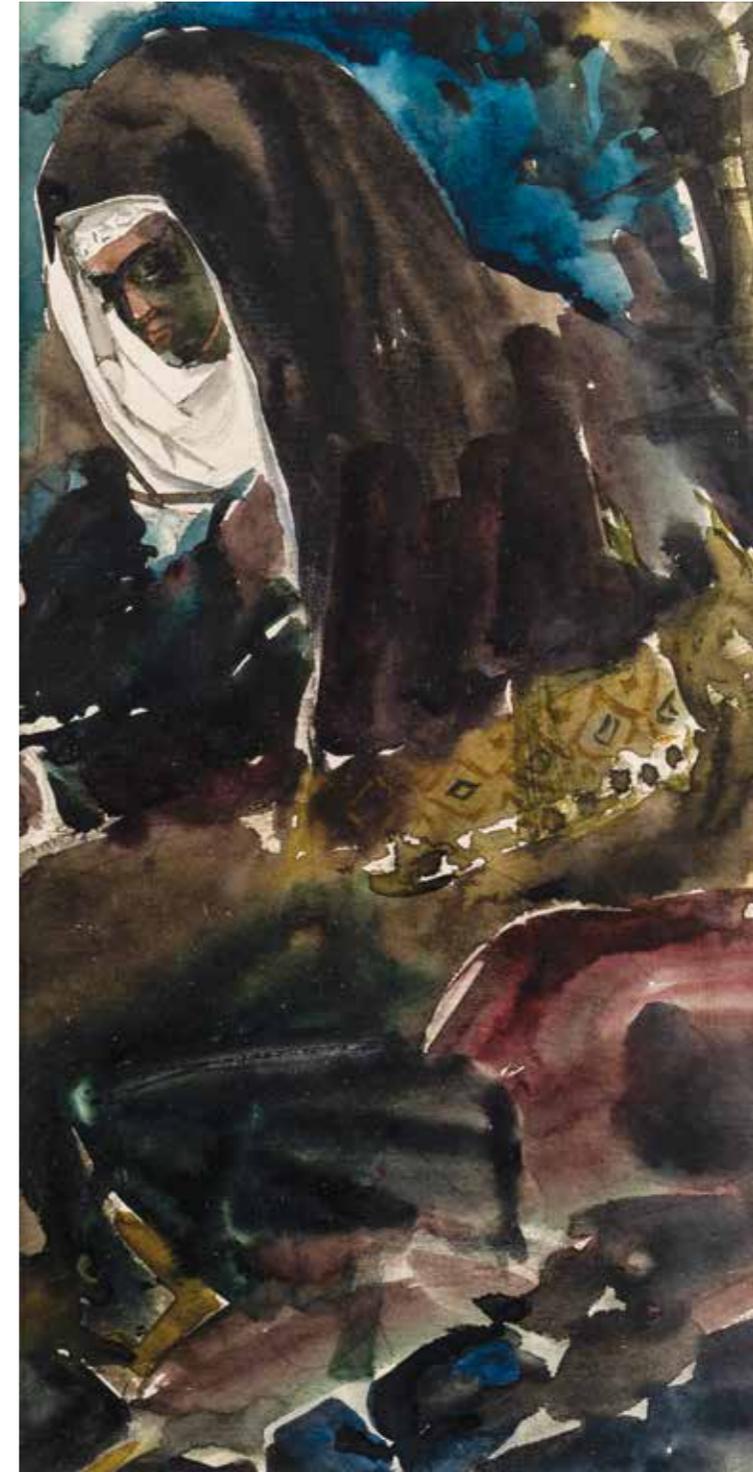
Серія «Кавказ». Батумські красені, 1966 р. Папір, акварель. 40×51,5 | 98
"Caucasus" series. Batumi beauties, 1966. Paper, watercolor

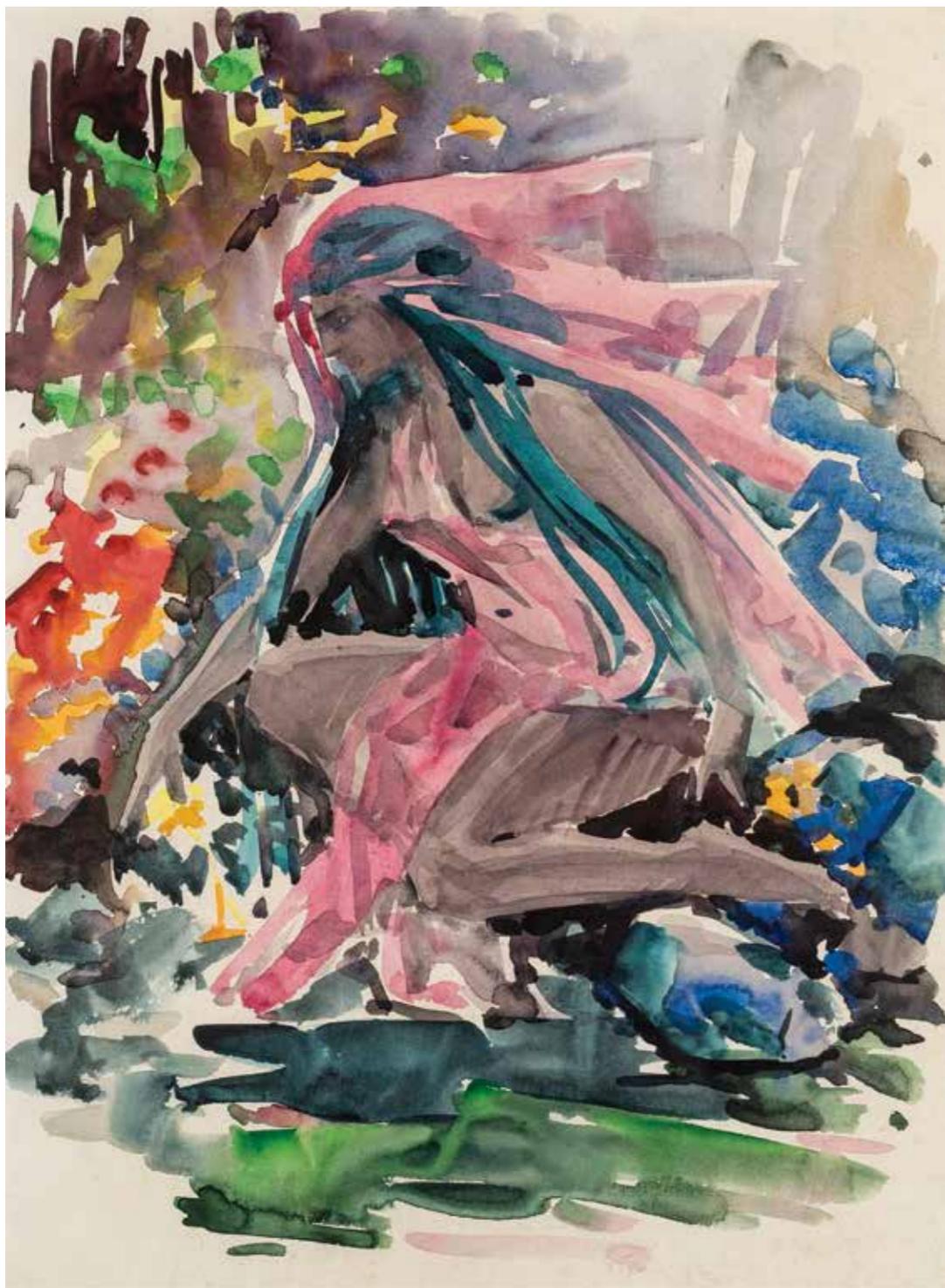
99 | Серія «Кавказ». Храм Івана IV, де Лермонтов написав поему «Мцирі», 1966 р. Грузія.
Папір, акварель. 39,5×43
"Caucasus" series. Ioan's Temple, where Lermontov wrote "Mtsyri", 1966.
Georgia. Paper, watercolor.

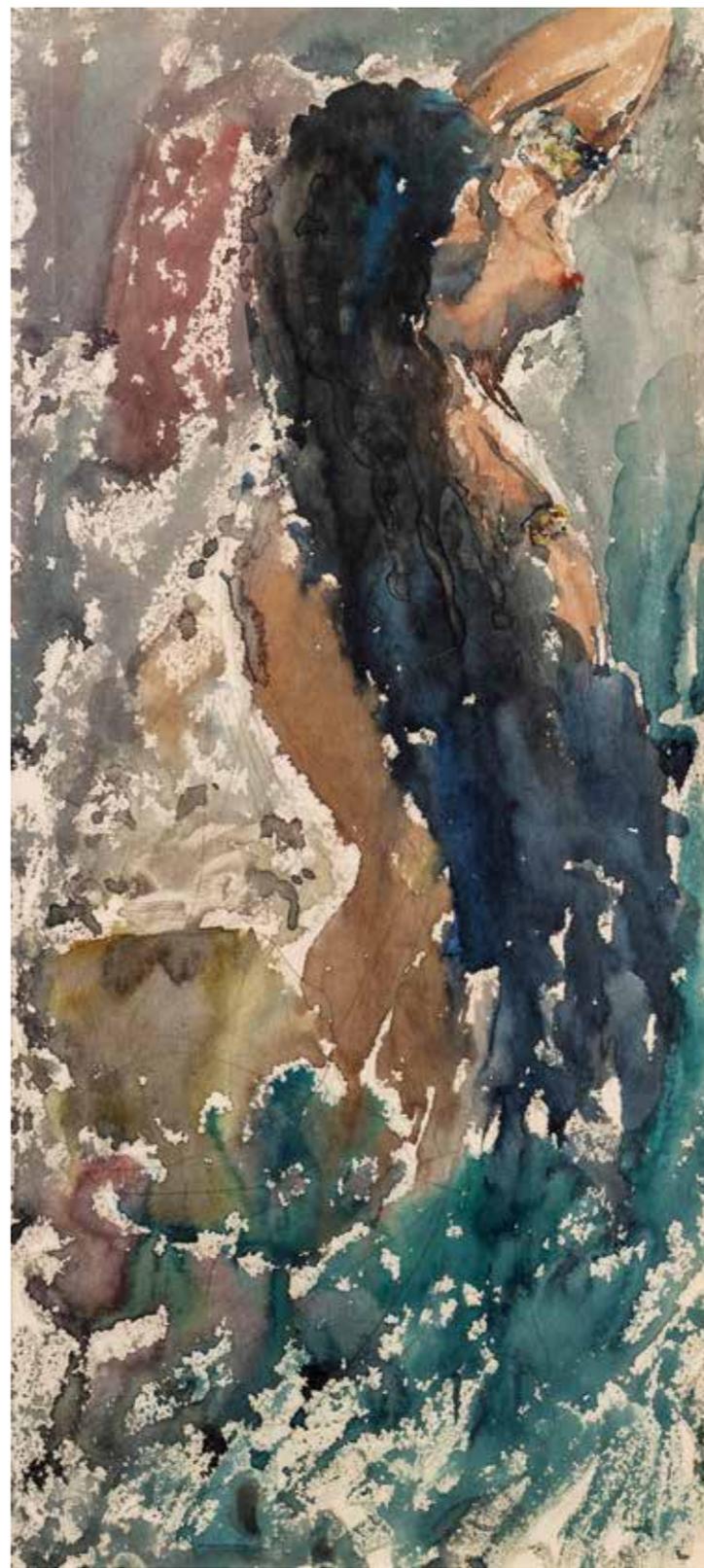
Серія «Кавказ». Володарка грузинських скель, 1966 р. 39x24 | 100
"Caucasus" series. Mistress of Georgian rocks. 1966

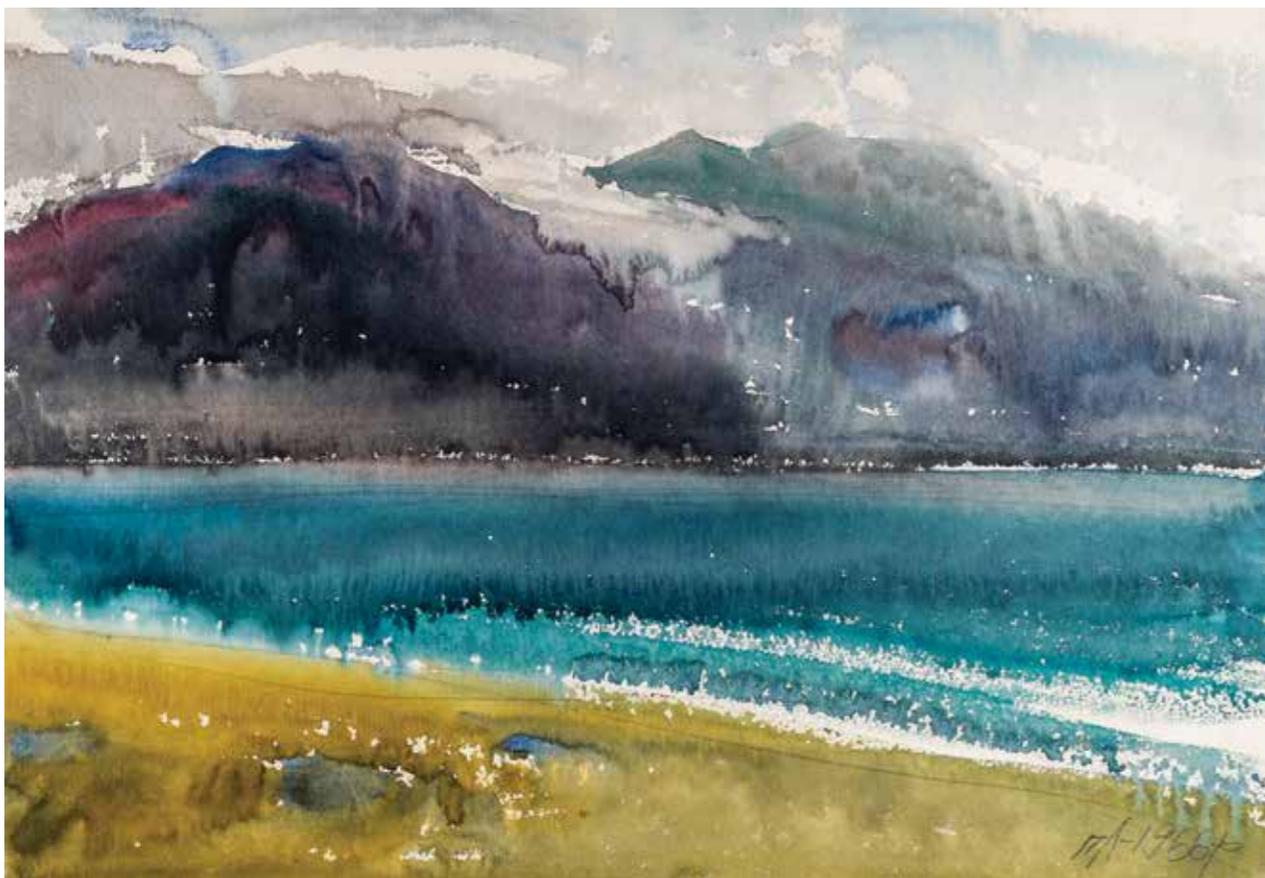
101 | Серія «Кавказ». Без назви. 1966 р. Папір, акварель. 42x27
"Caucasus" series. Unnamed. 1966. Paper, watercolor

Серія «Кавказ». Цариця Тамара, Грузія, 1966 р. Папір, акварель. 54×42 | 102
"Caucasus" series. Queen Tamara, Georgia. 1966. Paper, watercolor

103 | Серія «Кавказ». Батумські будні,
1966 р. Папір, акварель. 49,5×28,5
"Caucasus" series. Batumi weekdays,
1966. Paper, watercolor

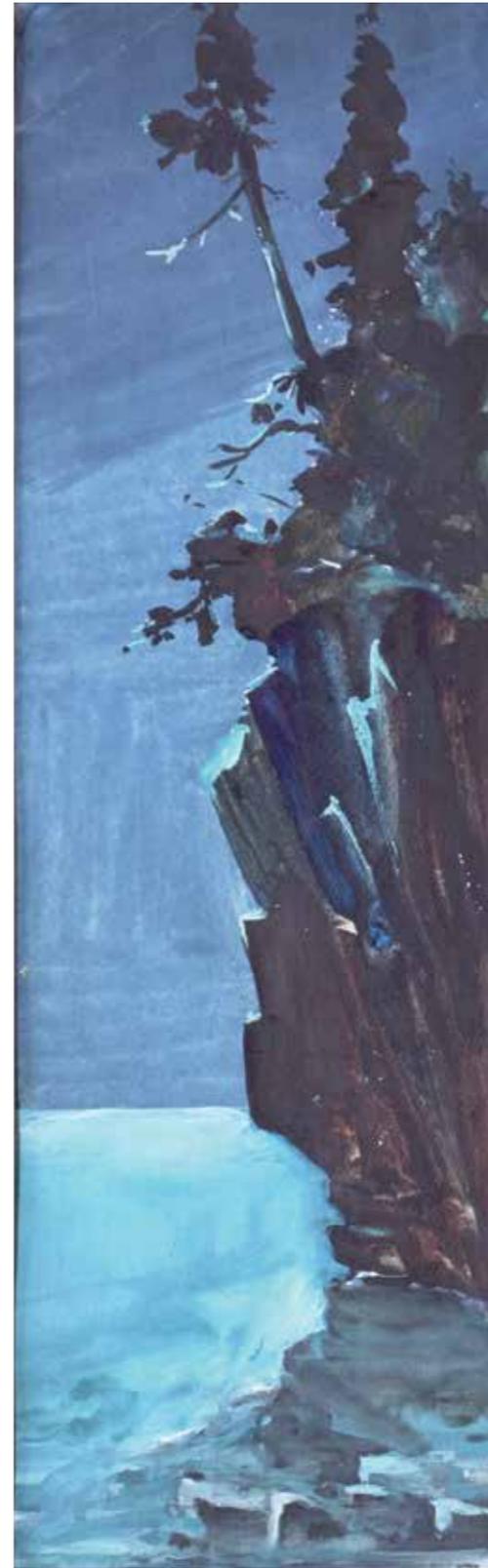
Серія «Кавказ». Озеро Севан, Вірменія, 1966 р. Папір, акварель. 21×30 | 104
"Caucasus" series. Lake Sevan, Armenia, 1966. Paper, watercolor

105 | Серія «Кавказ». Іджеван, Вірменія, 1966 р. Папір, акварель. 27,5×41
"Caucasus" series. Ijevan, Armenia, 1966. Paper, watercolor

Серія «Кавказ». Іджеван, Вірменія, 1966 р. Папір, акварель. 44×48
"Caucasus" series. Ijevan, Armenia. 1966. Paper, watercolor | 106

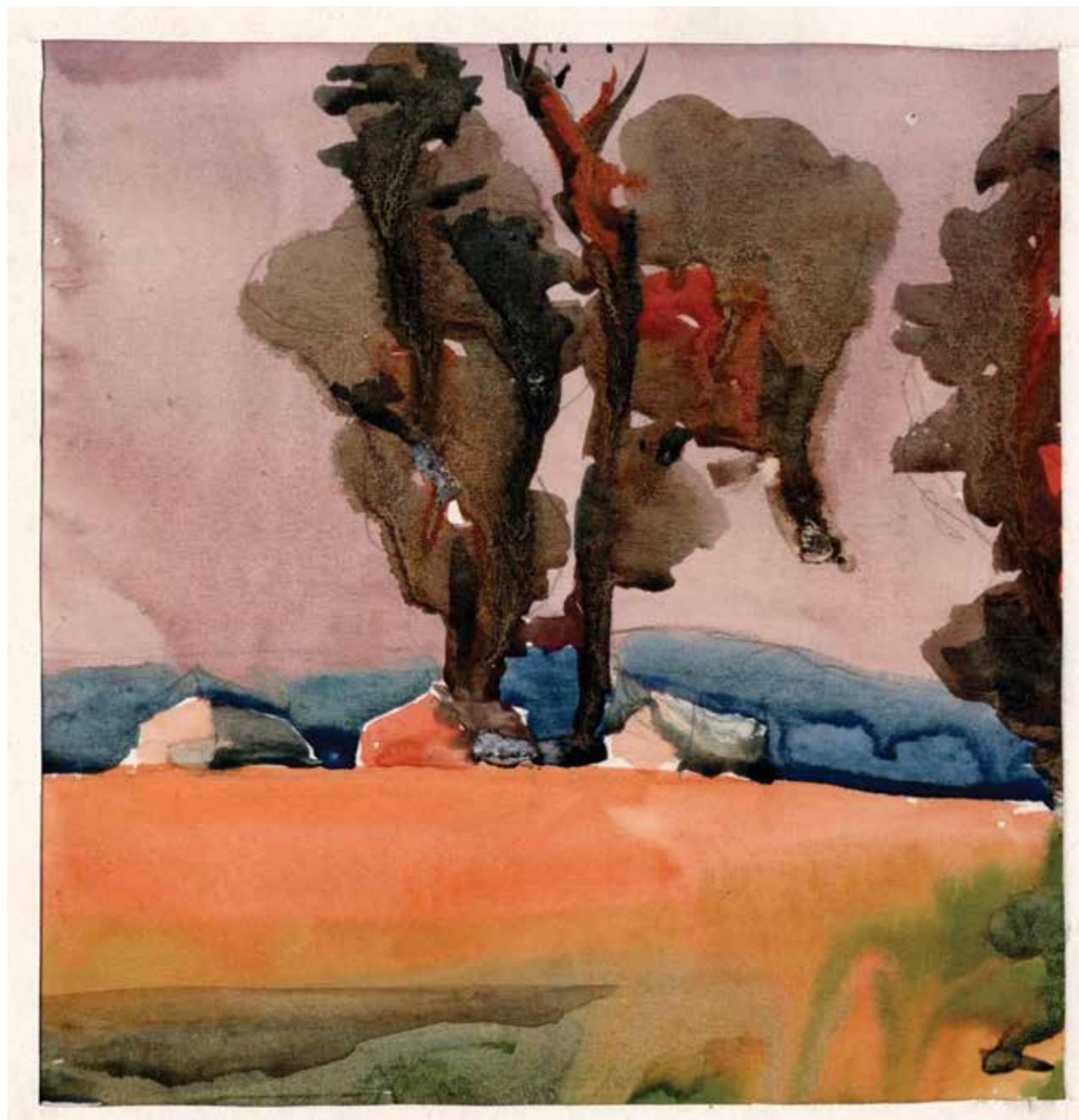
107 | Серія «Кавказ». 1972 р. Папір, акварель. 71×28
"Caucasus" series. 1972. Paper, watercolor

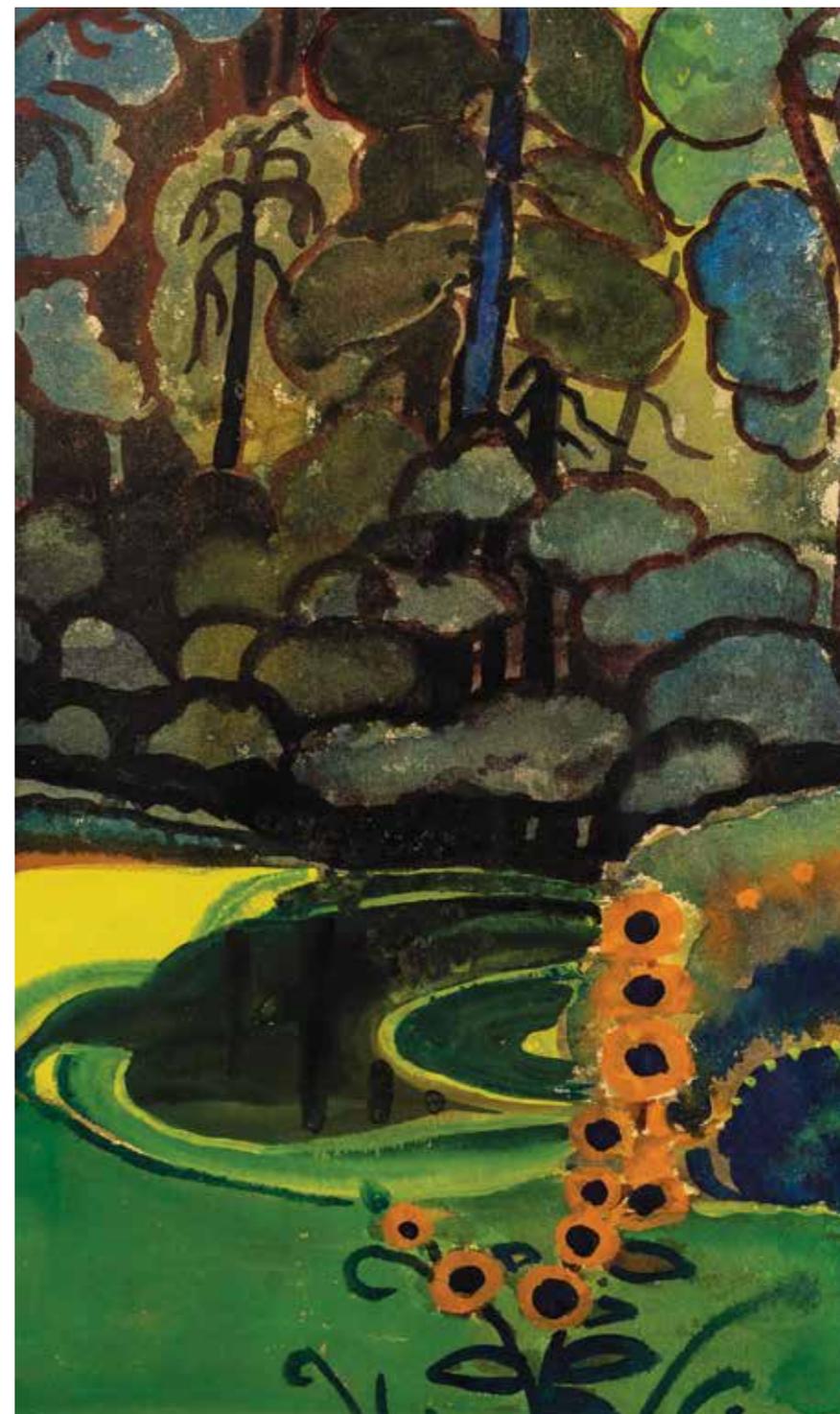
Серія «Київщина». Чорнобильська лавочка, 1959 р. Папір, акварель. 31×41 | 108
"Kyiv region" series. Chornobyl bench, 1959. Paper, watercolor

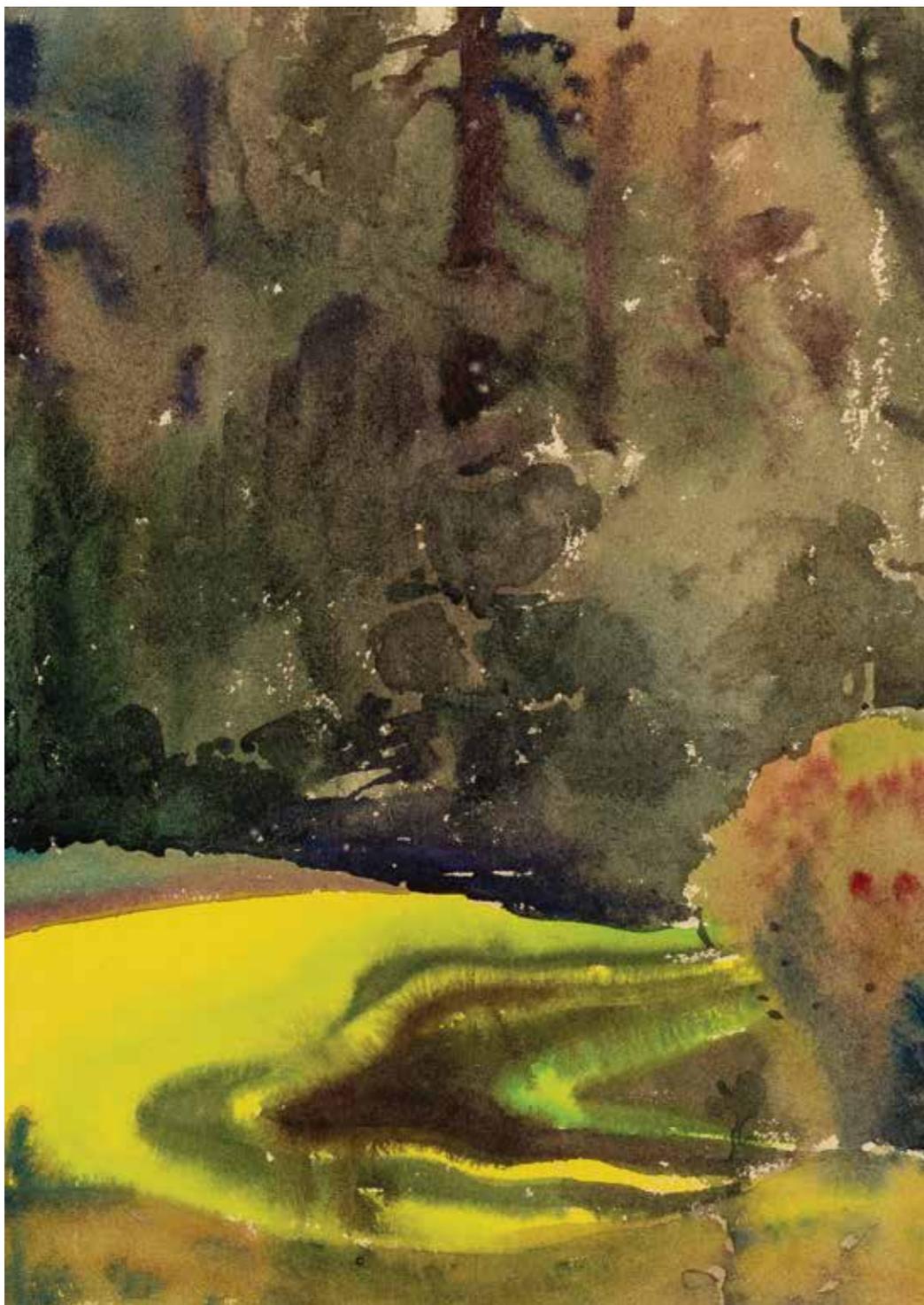
109 | Серія «Київщина». За Дніпром, 1965 р. Папір, акварель. 27×35,5
"Kyiv region" series. Beyond the Dnipro, 1965. Paper, watercolor

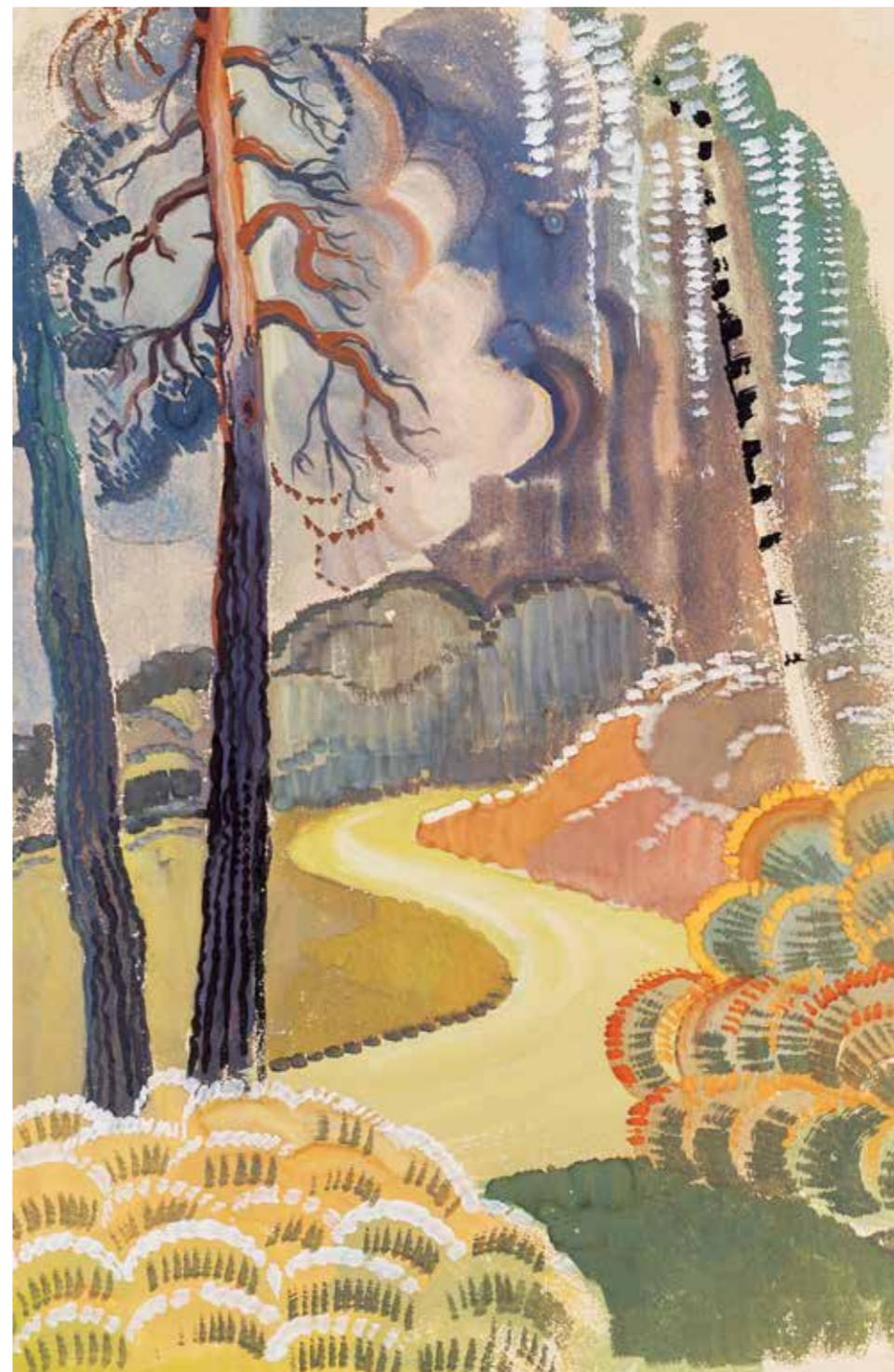
Серія «Київщина». За Дніпром, 1965 р. Папір, акварель. 33,5×35 | 110
"Kyiv region" series. Beyond the Dnipro, 1965. Paper, watercolor

111 | Серія «Київщина». Пуща-Водиця, 1965 р. 41×29
"Kyiv region" series. Pushcha-Vodytsia, 1965

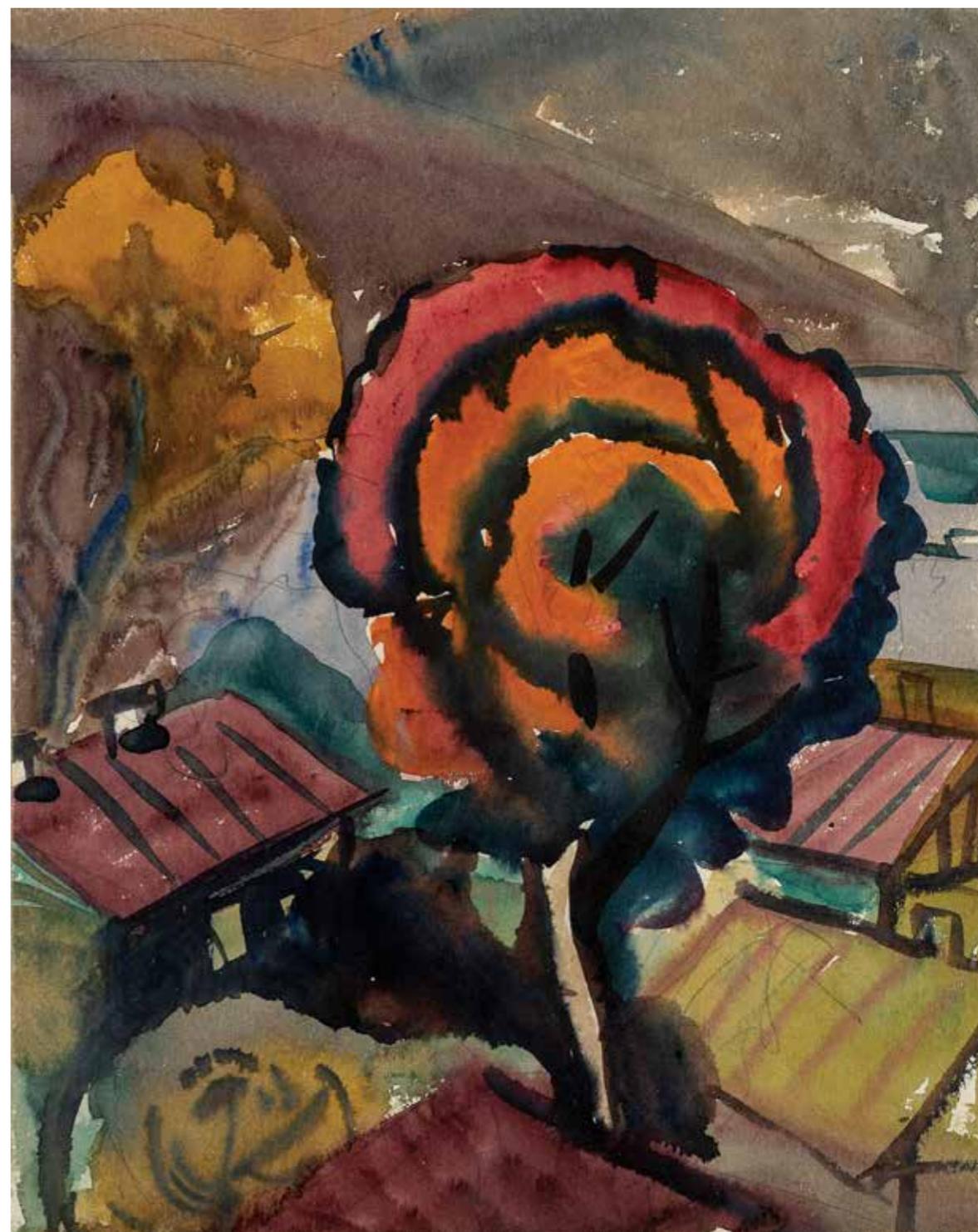
Серія «Київщина». Пуца-Водиця, 1965 р. Папір, акварель. 42,5×30 | 112
"Kyiv region" series. Pushcha-Vodytsia, 1965. Paper, watercolor

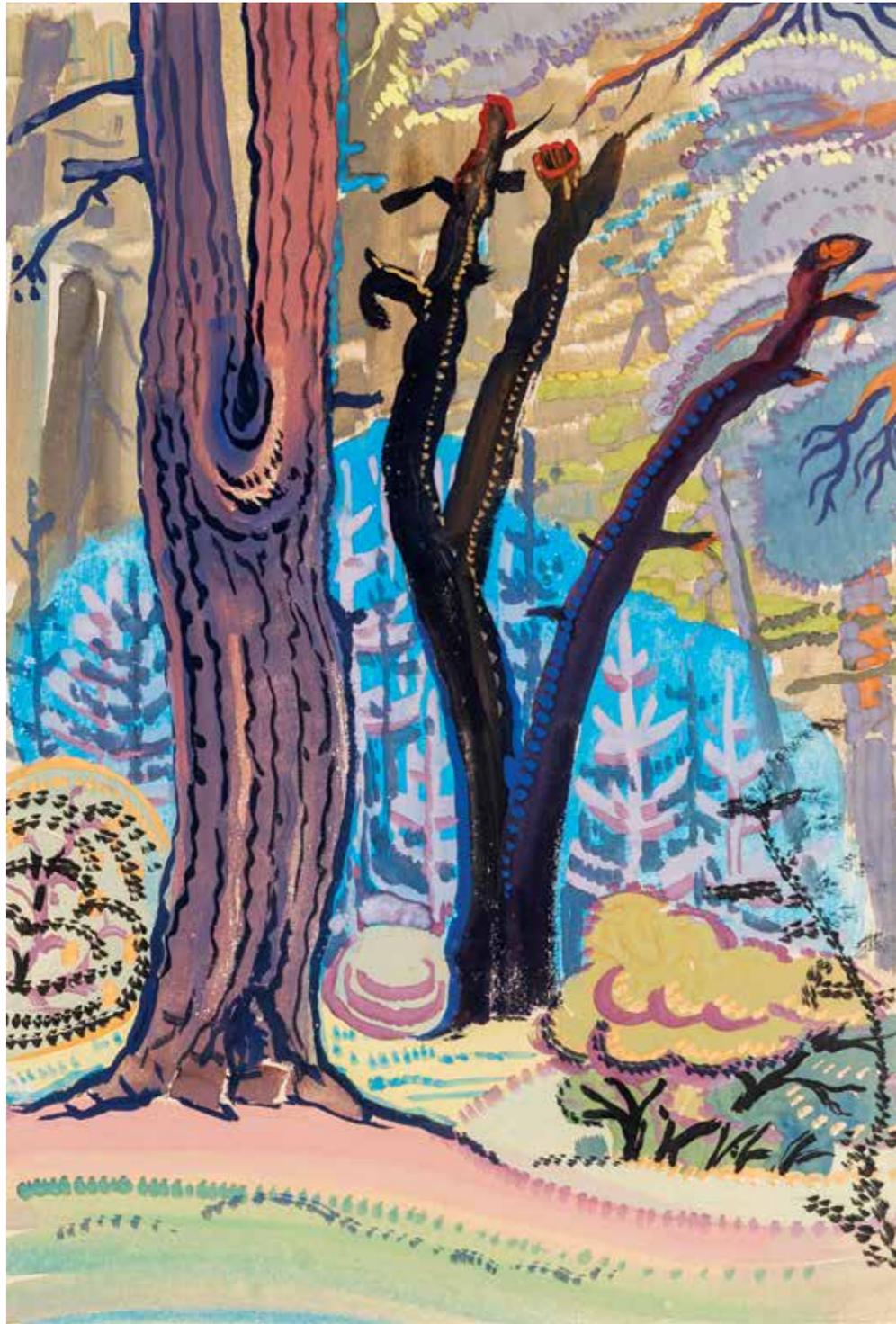
113 | Серія «Київщина». Ірпінь, 1965 р. Папір, акварель. 42×30
"Kyiv region" series. Irpin, 1965. Paper, watercolor

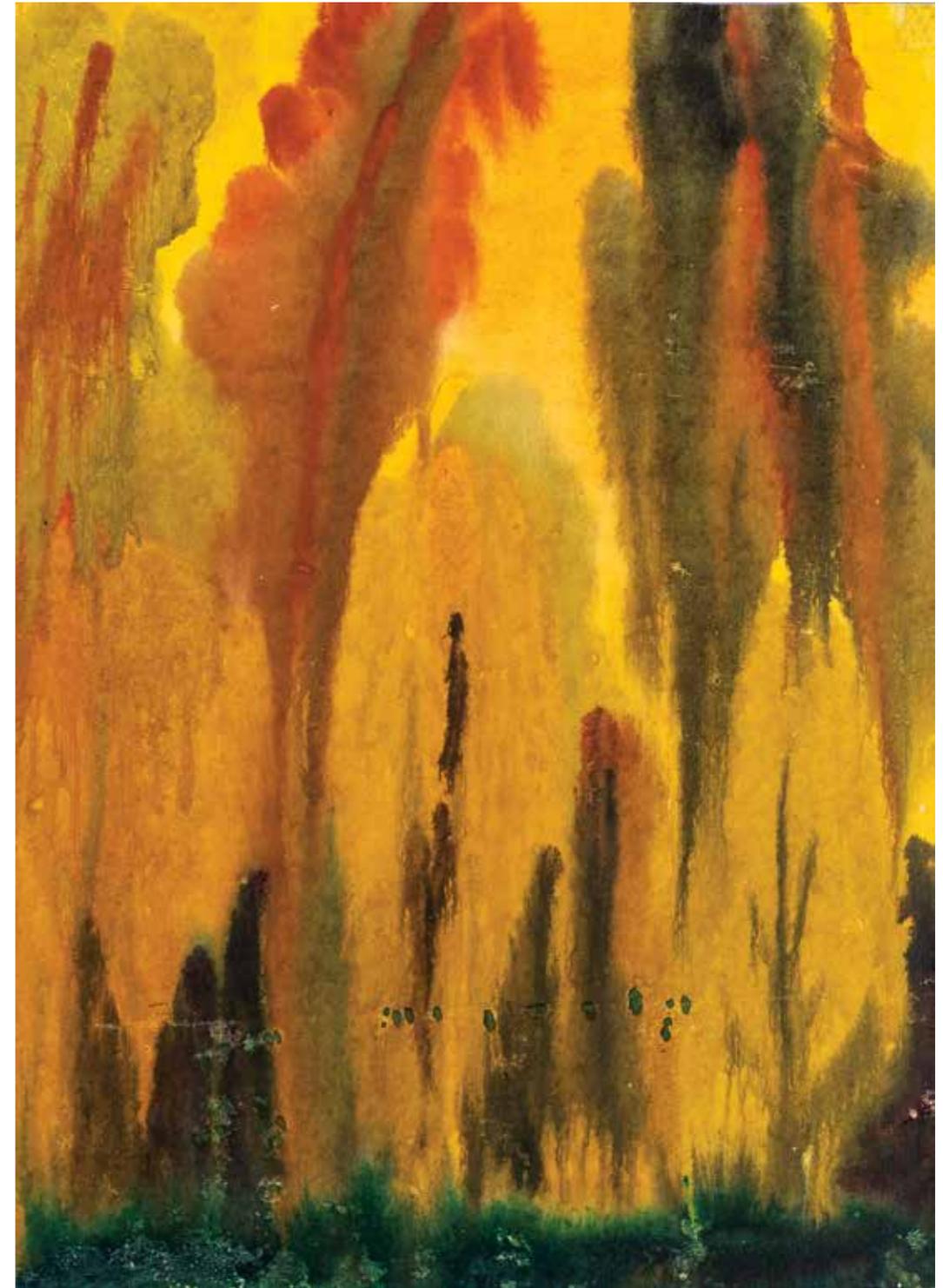
Серія «Київщина». Київ. Видубецька церква, 1965 р. Папір, акварель. 51×37,5 | 114
"Kyiv region" series. Kyiv, Vydubychi church. 1965. Paper, watercolor

115 | Серія «Київщина». Андріївський узвіз, 1966 р. Папір, акварель. 42,5×34,5
"Kyiv region" series. Andriyivskyy Descent, 1966. Paper, watercolor

Серія «Київщина». Ірпінська проза, 1966 р. 63×41 | 116
"Kyiv region" series. Irpin prose, 1966

117 | Серія «Київщина». Велич Києва, 1966 р. Папір, акварель. 42,5×30
"Kyiv region" series. The greatness of Kyiv, 1966. Paper, watercolor

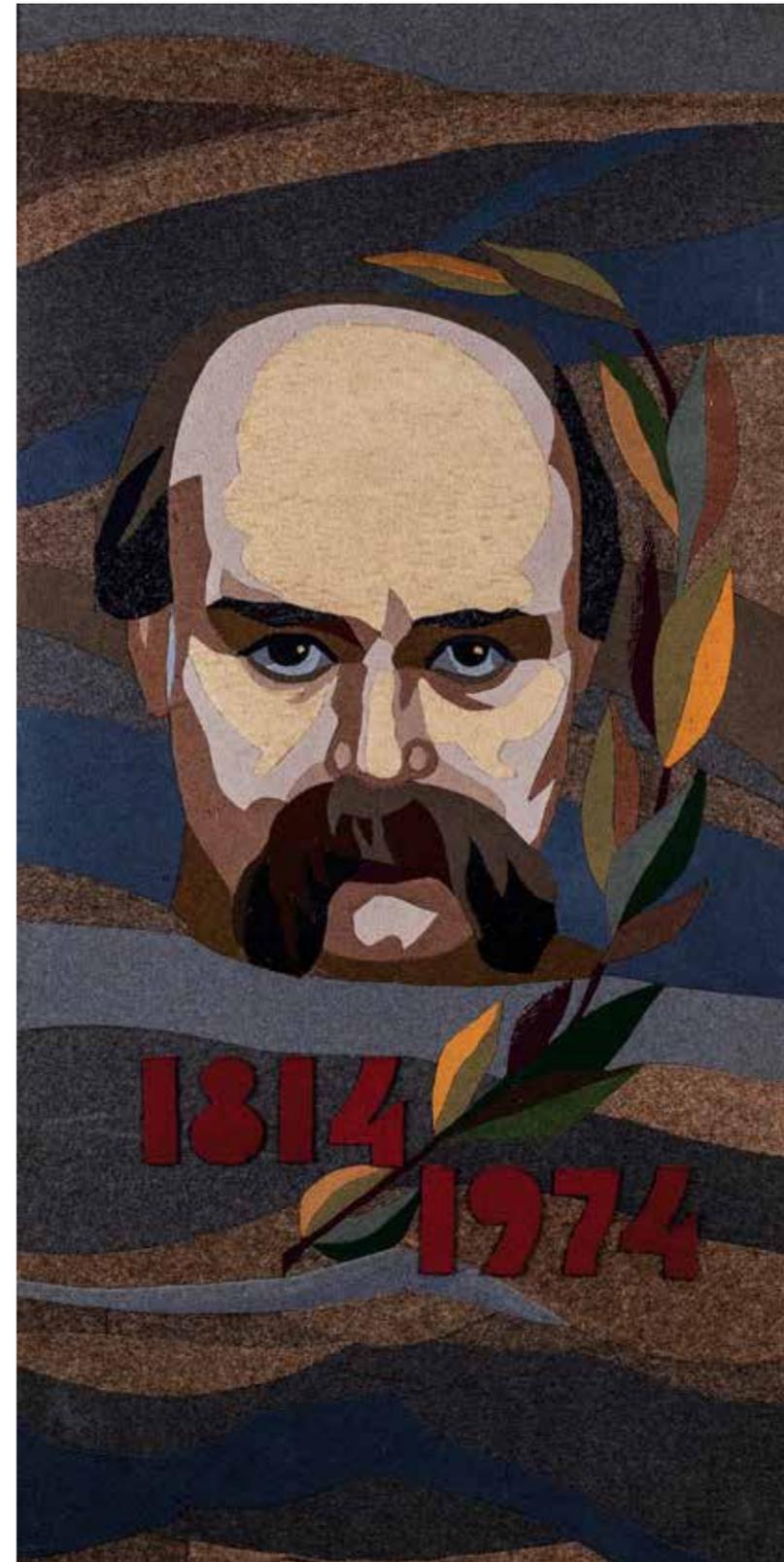

КОЛАЖІ

COLLAGES

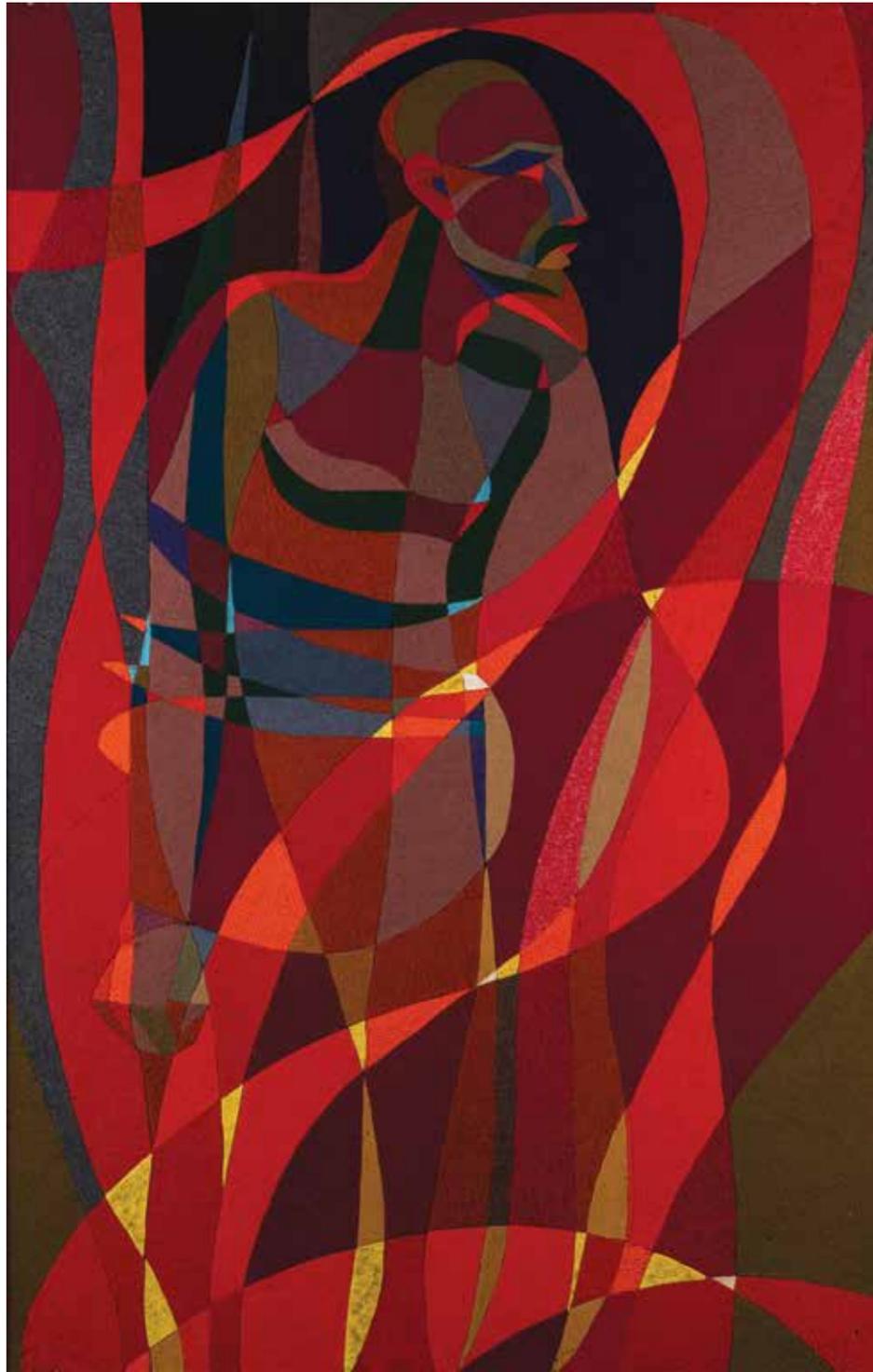

Серія «Київщина». Київська осінь, 1966 р. Папір, акварель. 30×42 | 118
"Kyiv region" series. Kyiv autumn, 1966. Paper, watercolor

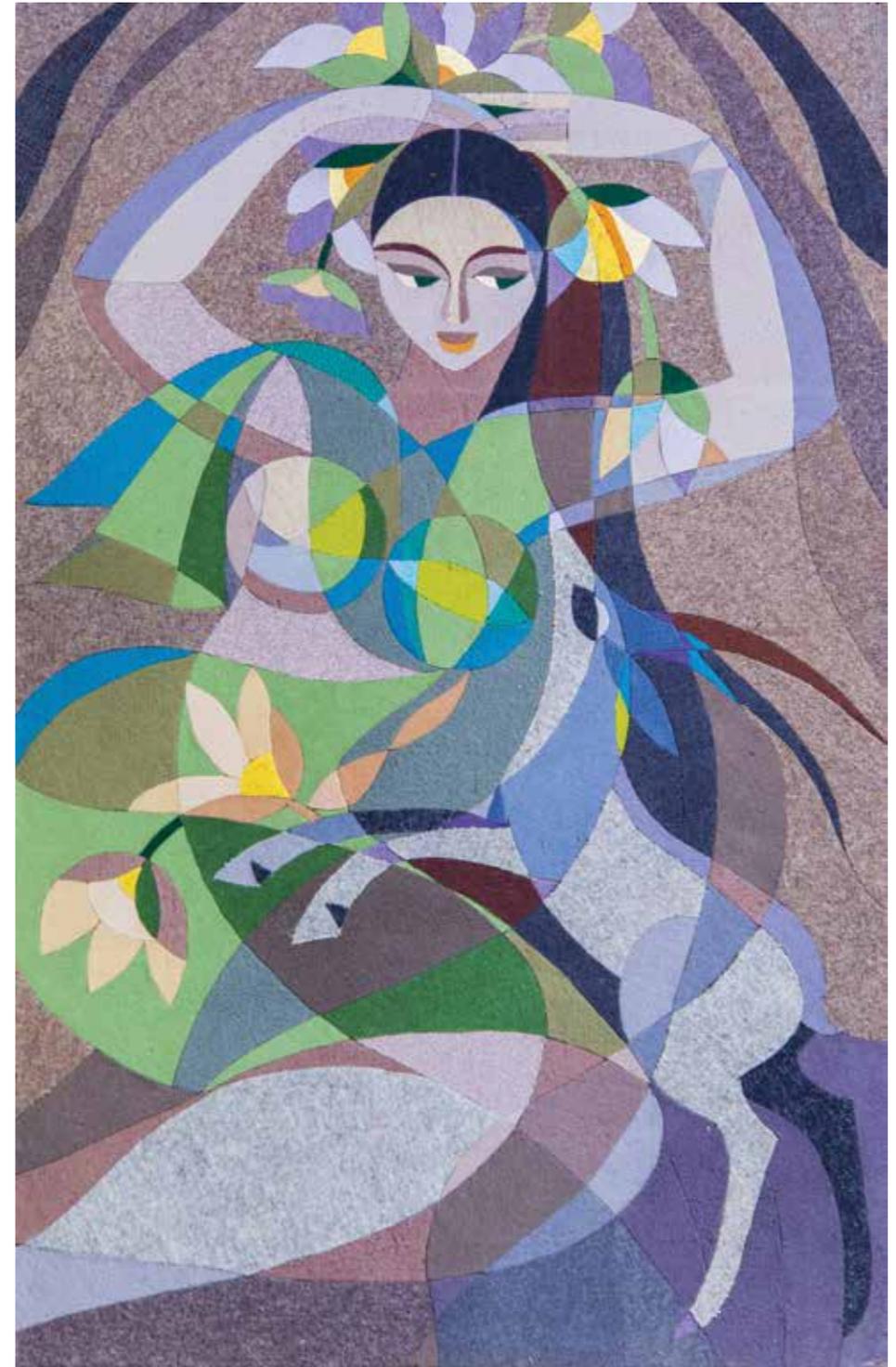

Думи мої, думи..., 1973 р.
Колаж. ДВП, пальтові
тканини. 114x56

119 | *My thoughts, my thoughts...*
(poem by Taras Shevchenko),
1973. Collage, fiberboard,
coat fabric

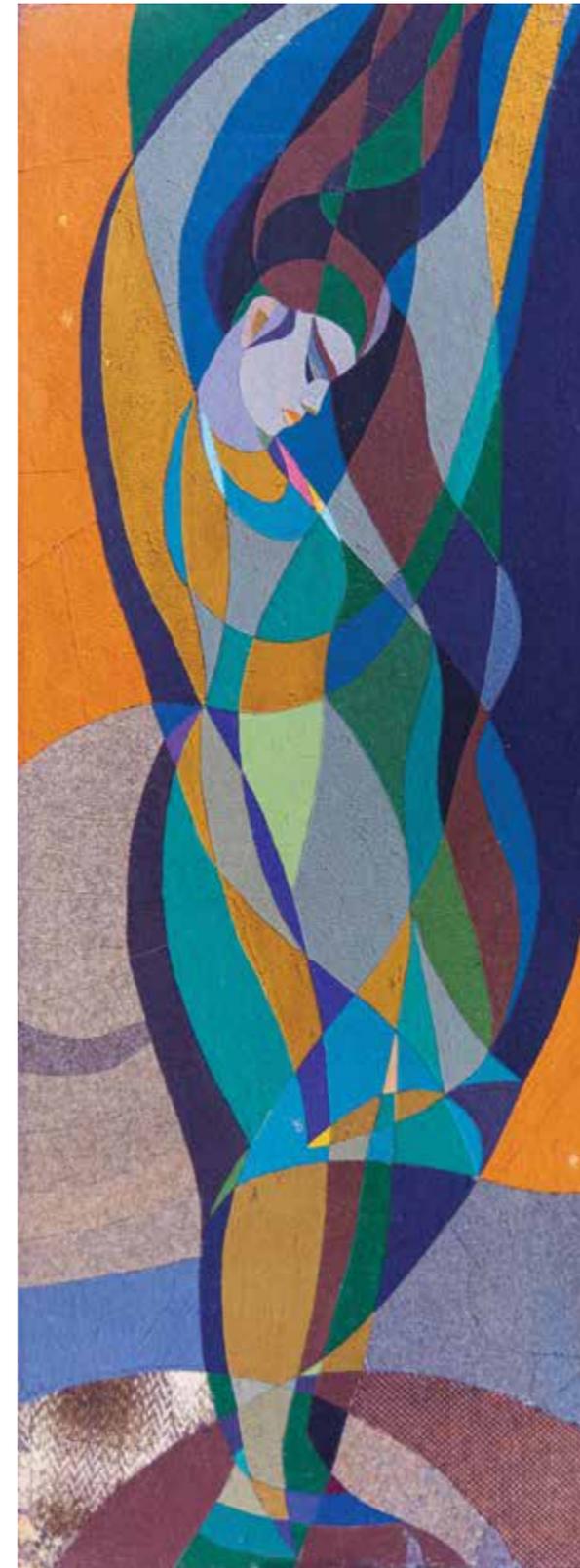
Вогнище інквізиції, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 112×72 | 120
Fire of the Inquisition, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

121 | *Марія, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 113×73*
Maria (reference to poem by Taras Shevchenko), 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

Червона калина, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 88×140 | 122
 Guelder rose, 1973. Collage, coat fabric

123 | Тополя (до однойменного твору
 Т. Шевченка), 1974 р. Колаж.
 ДВП, пальтові тканини. 160×58
 Poplar (reference to Shevchenko's balad), 1974.
 Collage, fiberboard, coat fabric

На вечорниці, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 56×76 | 124
Going to party, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

125 | Купальська ніч, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 44×110
Kupala night, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

Козак Мамай, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 88×140 | 126
Cossack Mamay, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

127 | На перші гулі, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 67×78
To the first festivities, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

Несподівана зустріч, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 56×82 | 128
Unexpected meeting, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

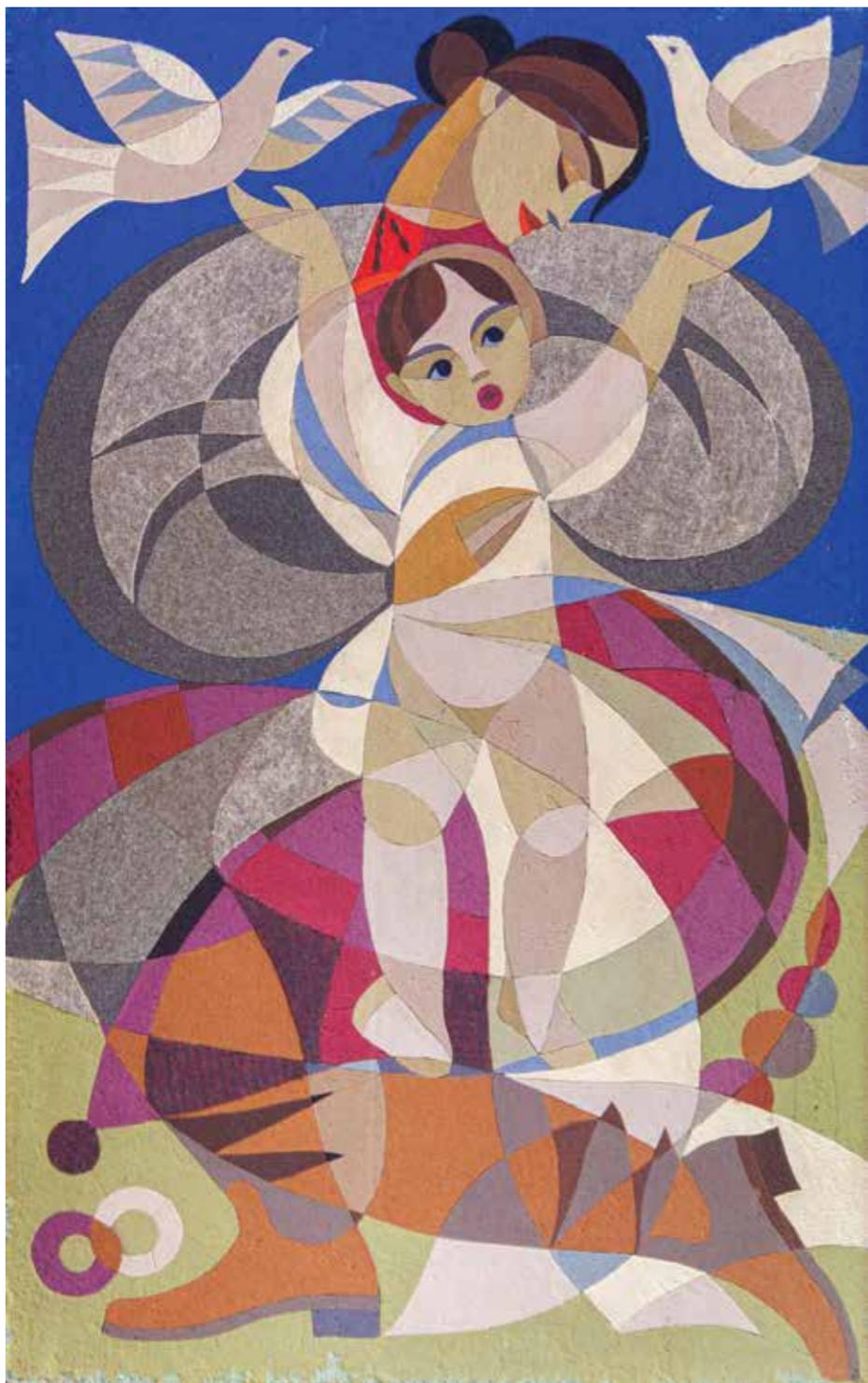
129 | Сутінки, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 67×78
Twilight, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

Материнство, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 87×140
Motherhood, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric | 130

131 | Моя цнота дорожче золота,
1973 р. Колаж. ДВП, пальтові
тканини. 105×50
My virtue is more costly than gold,
1973. Collage, fiberboard, coat
fabric

У світ, 1973 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 140×88 | 132
To the world, 1973. Collage, fiberboard, coat fabric

133 | Узоряному просторі, 1974 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 100×150
In starry space, 1974. Collage, fiberboard, coat fabric

Мамина казка, 1975 р. Колаж. ДВП, пальтові тканини. 50×87
Mother's tale, 1975. Collage, fiberboard, coat fabric | 134

135 | Скорбота (Пам'ять), 1978 р. Колаж.
ДВП, пальтові тканини. 110×65
Sorrow (Memory), 1978. Collage, fiberboard,
coat fabric

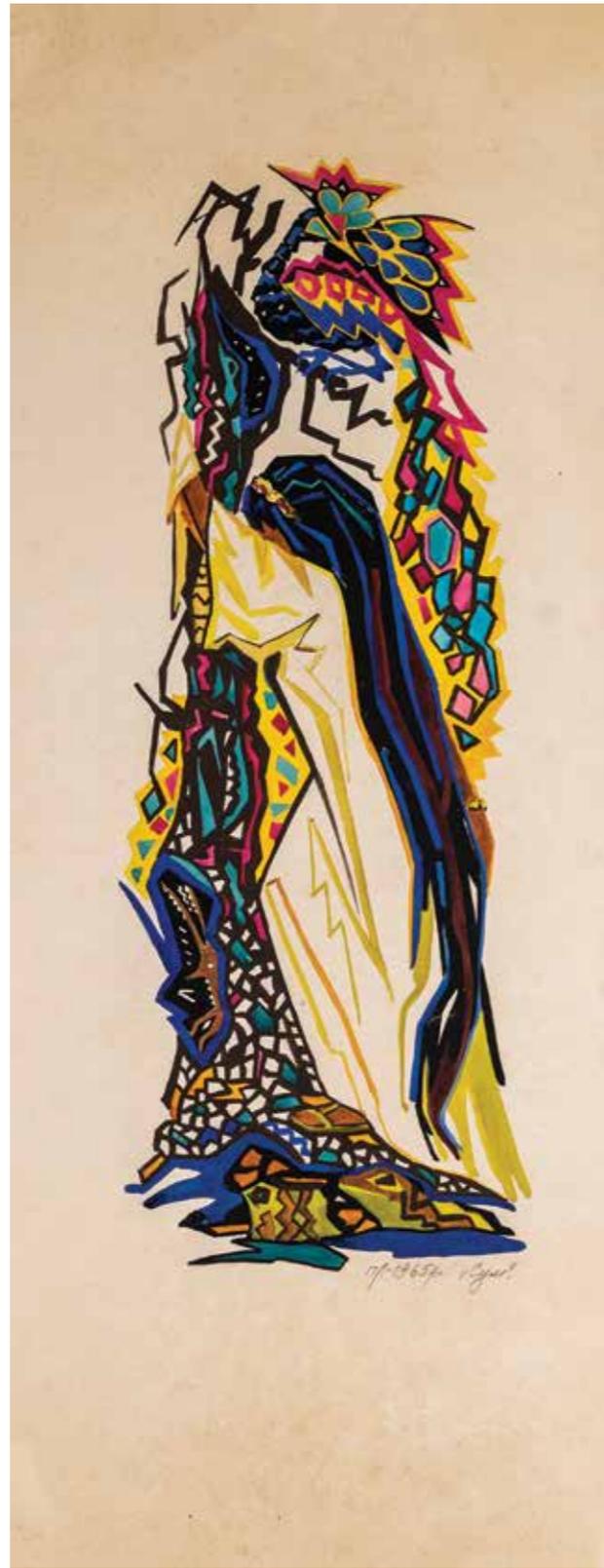
ДЕКОРАТИВНІ РОЗПИСИ

DECORATIVE
PAINTINGS

136 | *Лісова Мавка, 1964 р.*
Папір, гуаш. 84×41
Lisova Mavka (Forest Nymph),
1964. Paper, gouache

Сум, 1965 р. Папір, гуаш. 78×30
Sadness, 1965. Paper, gouache | 137

138 | Катерина, 1965 р. Папір, гуаш. 69×45
Kateryna, 1965. Paper, gouache

Спалах, 1965 р. Папір, гуаш. 47×67 | 139
Flash, 1965. Paper, gouache

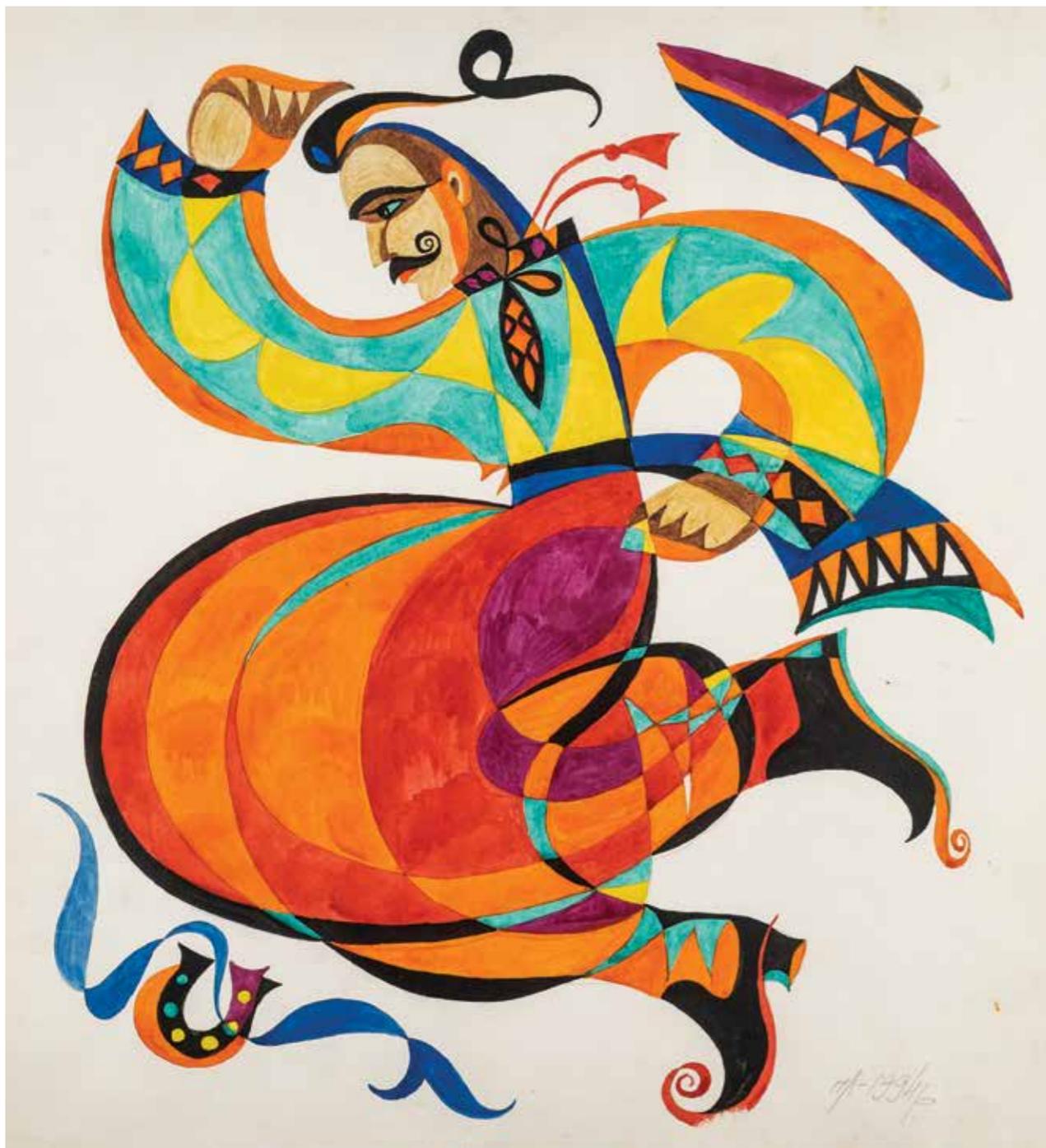
140 | Вихор, 1972 р. Картон, темпера. 71×75
Whirlwind, 1972. Cardboard, tempera

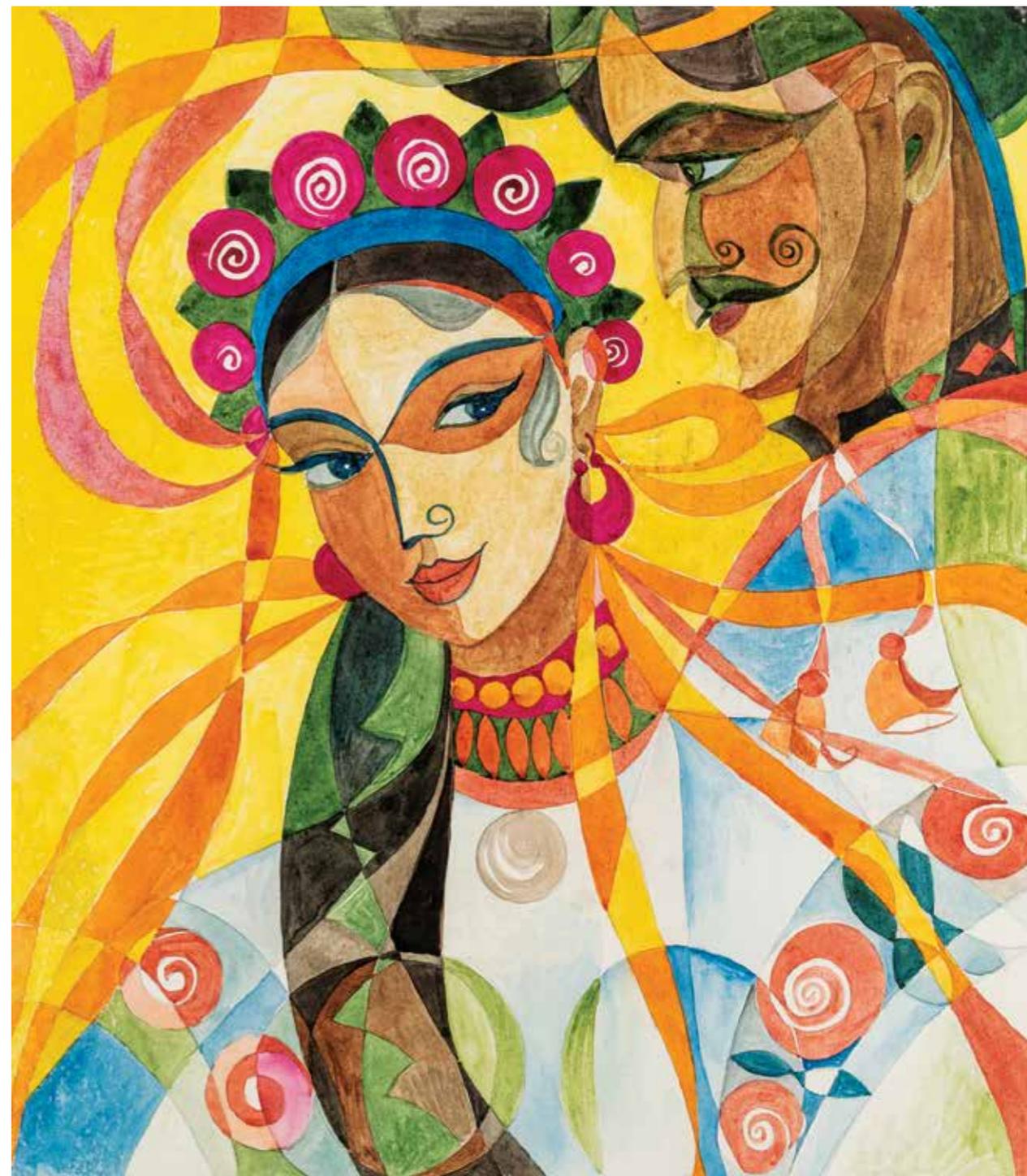
Весела вдова, 1994 р. Папір, олівець, акварель. 58×53 | 141
Merry widow, 1994. Paper, pencil, watercolor

142 | Вершниця. 1969 р. Декоративний розпис. Картон, темпера. 85×76
Horsewoman, decorative painting, 1969. Cardboard, tempera

Дам лиха закаблукам..., 1994 р. Папір, олівець, акварель. 48x44 | 143
Gonna dance with passion, 1994. Paper, pencil, watercolor

144 | Бучанська весна, 1994. Олівець, акварель, папір. 48x42
Bucha spring, 1994. Pencil, watercolor, paper

Декоративний розпис, 1962 р. Папір, гуаш. 25×84,5 | 145
Decorative painting, 1962. Paper, gouache

Без назви, 1963 р. Папір, гуаш. 40×72 | 146
Unnamed, 1963. Paper, gouache

147 | Декоративний розпис, 1962 р. Папір, гуаш. 84×14
Decorative painting, 1962. Paper, gouache

Пташині забави. Декоративний розпис, 1963 р. Папір, акварель. 60×84 | 148
Bird fun. Decorative painting, 1963. Paper, watercolor

149 | Декоративний розпис, 1964 р. Папір, гуаш. 40×53,5
Decorative painting, 1964. Paper, gouache

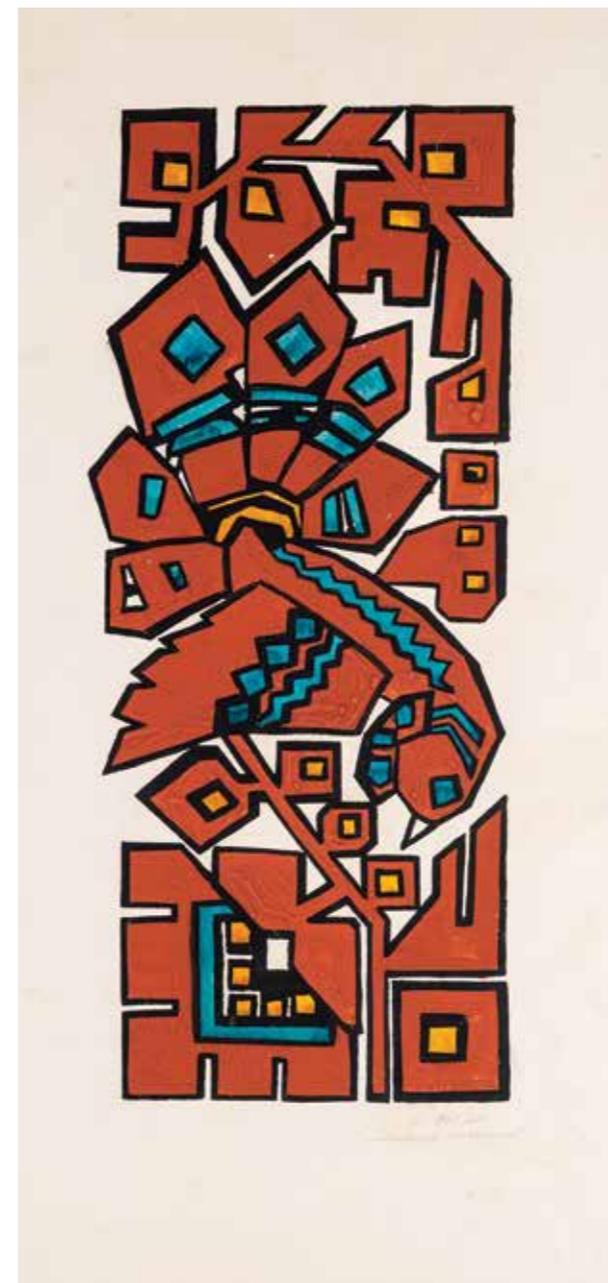
Брати, 1964 р. Декоративний розпис. Папір, гуаш. 43,5×62 | 150
 Brothers, 1964. Decorative painting. Paper, gouache

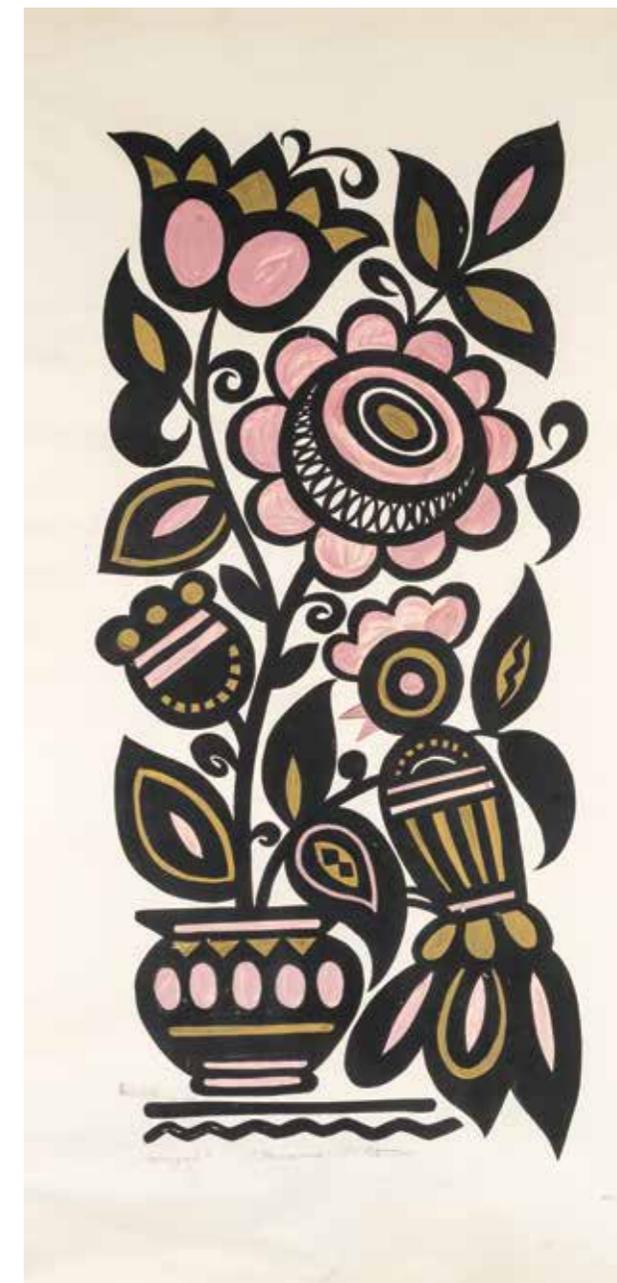
151 | Сонячний ранок, 1965 р.
 Декоративний розпис. Папір,
 гуаш. 60×28
 Sunny morning, 1965. Decorative
 painting. Paper, gouache

Вартовий, 1966 р. Декоративний розпис. Папір, темпера. 43×62 | 152
 Watchman, 1966. Decorative painting. Paper, tempera

153 | Земний товариш, 1966 р. Декоративний розпис. Папір, гуаш. 67×31,5
 Earth buddy, 1966. Decorative painting. Paper, gouache

Господар, 1967 р. Декоративний розпис. Папір, гуаш. 88×44 | 154
 Lord, 1967. Decorative painting. Paper, gouache

Квіти України, 1966 р. Декоративний розпис. Папір, гуаш. 59×84
Flowers of Ukraine, 1966. Decorative painting. Paper, gouache | 155

156 | Дегустатор, 1967 р. Декоративний розпис. Картон, темпера. 57×62
Taster, 1967. Decorative painting. Cardboard, tempera

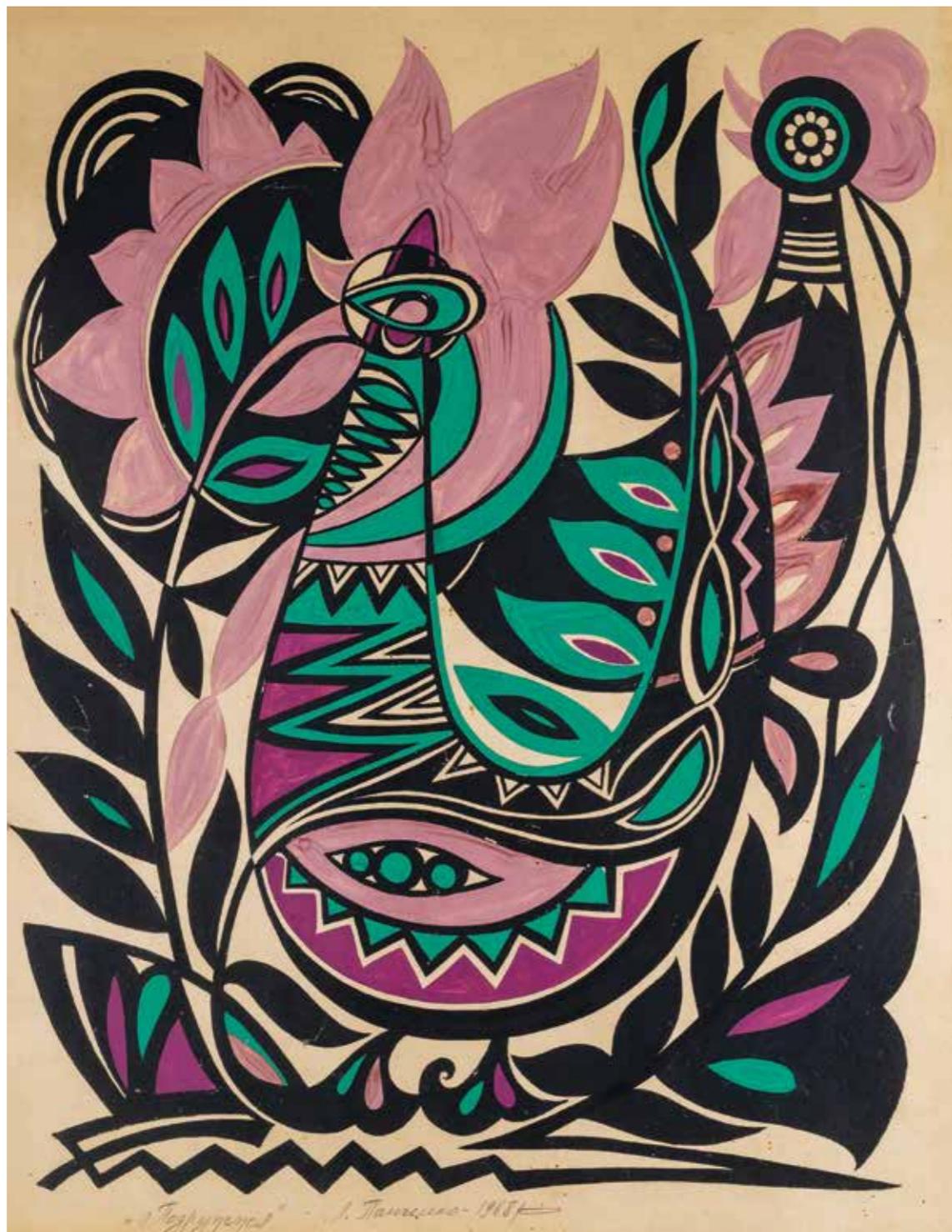
Під вранішньою зорею, 1967. Папір, темпера. 78×38 | 157
Under morning star, 1967. Paper, tempera

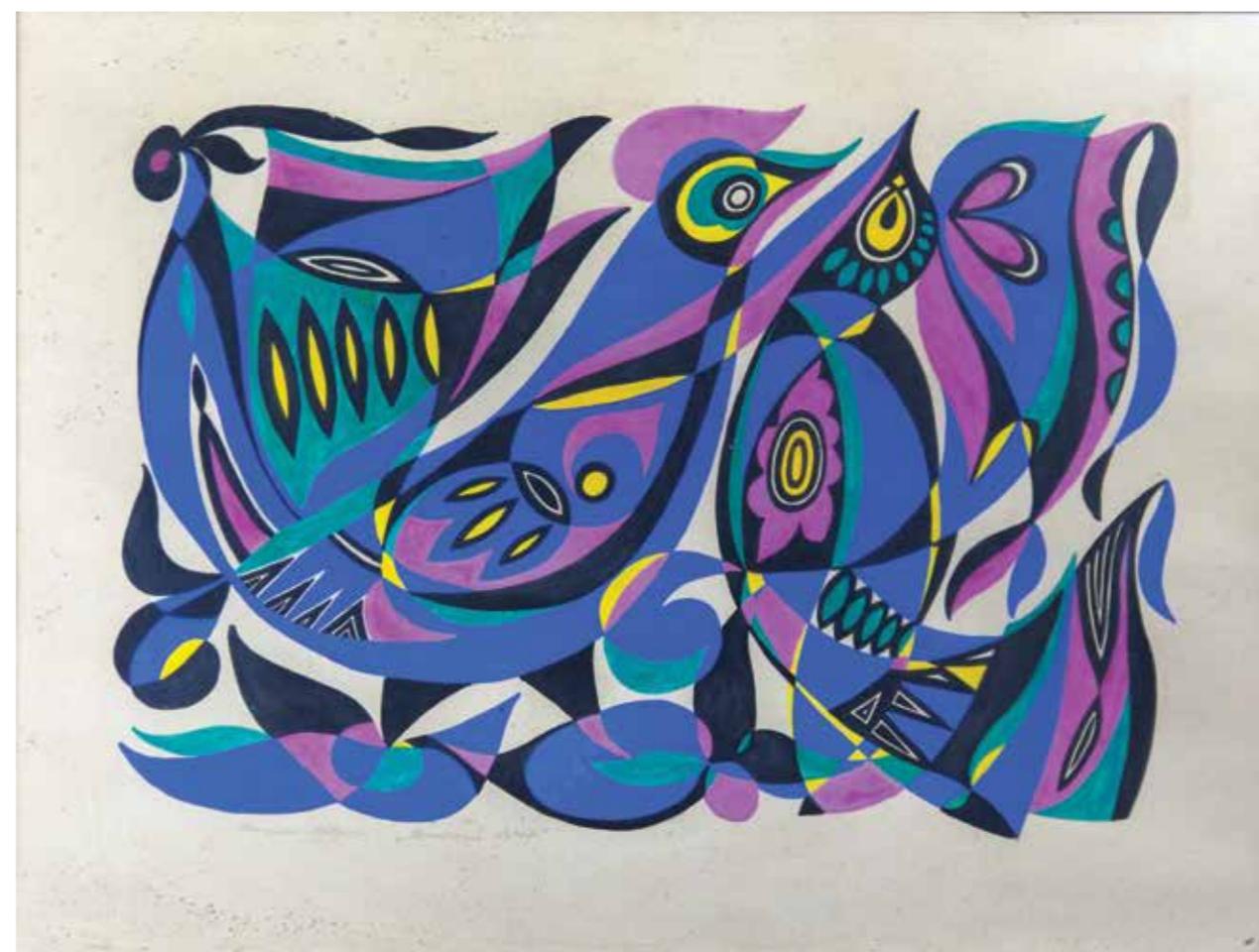
Мамине чадо, 1967 р. Декоративний розпис. Папір, гуаш. 43×58 | 158
Mother's child, 1967. Decorative painting. Paper, gouache

159 | І ця весна і та весна. 1968 р. Декоративний розпис. Картон, гуаш. 78×68
This spring and that spring, 1968. Decorative painting. Cardboard, gouache

Подружжя, 1969 р. Декоративний розпис. Папір, темпера. 85×75
Married couple, 1969. Decorative painting. Paper, tempera | 160

161 | Весняний вечір, 1969 р. Декоративний розпис. Картон, гуаш. 70×96
Spring evening, 1969. Decorative painting. Cardboard, gouache

Кузук, 1969 р. Декоративний розпис. Папір, акварель. 60,5×42 | 162
Rooster, 1969. Decorative painting. Paper, watercolor

163 | Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Картон, темпера. 60×30
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Cardboard, tempera

Золота осінь, 1969 р. Декоративний розпис. Картон, темпера. 71×75 | 164
Golden autumn, 1969. Decorative painting. Cardboard, tempera

165 | Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Папір, темпера. 71×50
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Paper, tempera

Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Картон, темпера. 28x60 | 166
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Cardboard, tempera

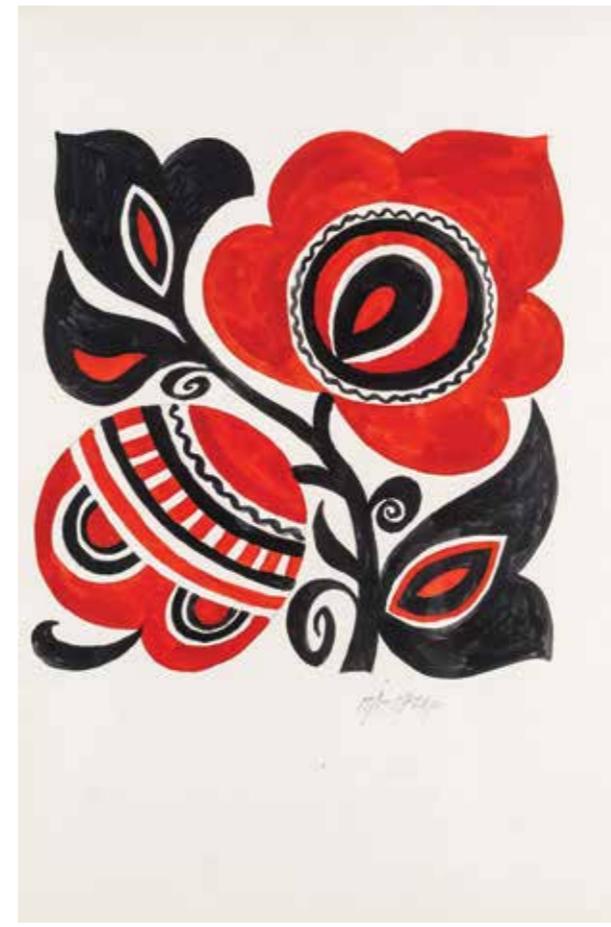
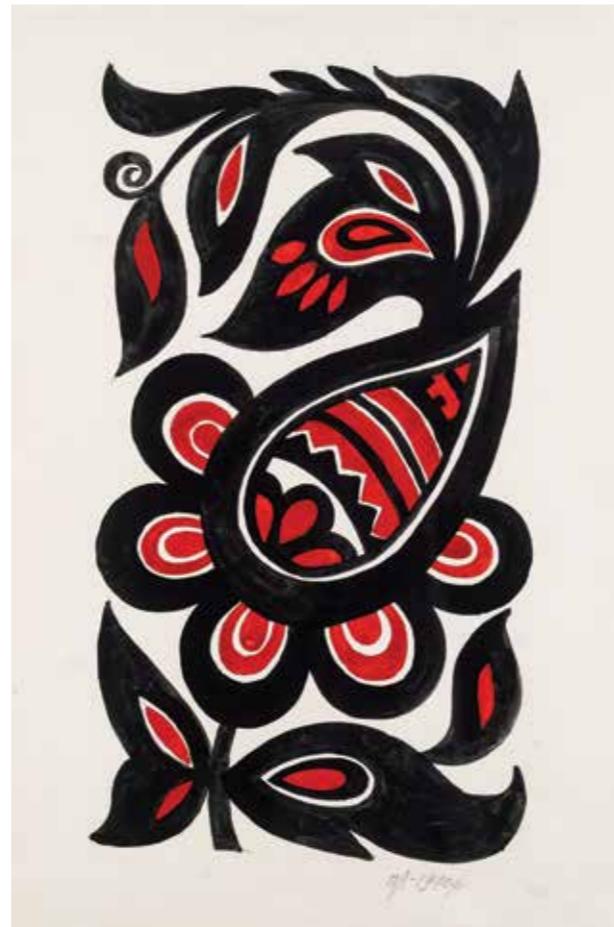
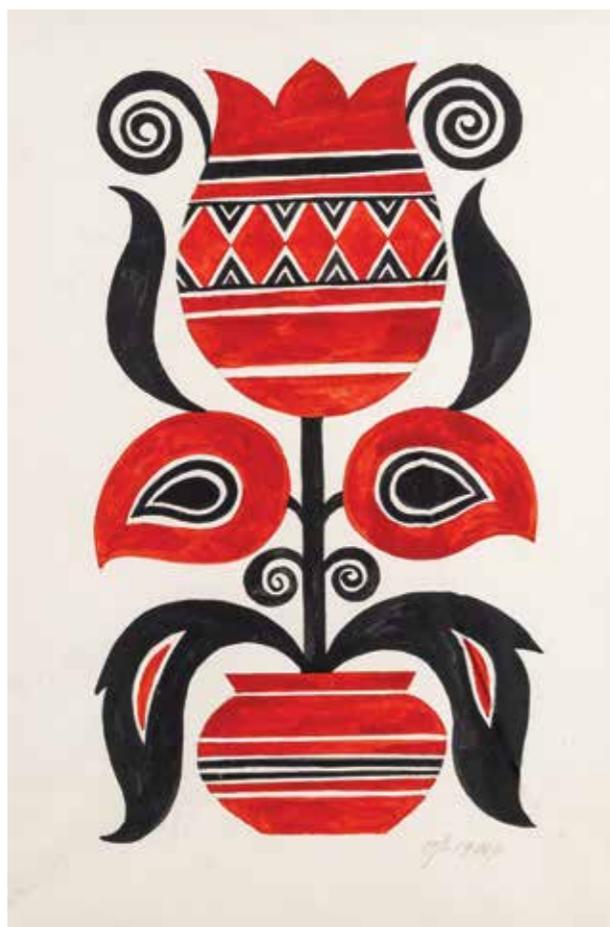
167 | Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Картон, темпера. 50x71
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Cardboard, tempera

Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Папір, темпера. 71×50 | 168
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Paper, tempera

169 | Декоративний розпис. Серія «Весняний спів», 1969 р. Картон, темпера. 60×30
Decorative painting. "Spring singing" series, 1969. Cardboard, tempera

170 | Декоративний розпис. Серія «Світе мій»,
1970 р. Папір, гуаш. 60×40
Decorative painting. "My World" series, 1970.
Paper, gouache

Декоративний розпис.
Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 60×40
Decorative painting. "My World" series.
Paper, gouache | 171

172 | Декоративний розпис. Серія «Світе мій»,
1970 р. Папір, гуаш. 60×40
Decorative painting. "My World" series.
Paper, gouache

Декоративний розпис. Серія «Світе мій»,
1970 р. Папір, гуаш. 48×41
Decorative painting. "My World" series, 170.
Paper, gouache | 173

Декоративний розпис. Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 40×60 | 174
 Decorative painting. "My World" series, 1970. Paper, gouache

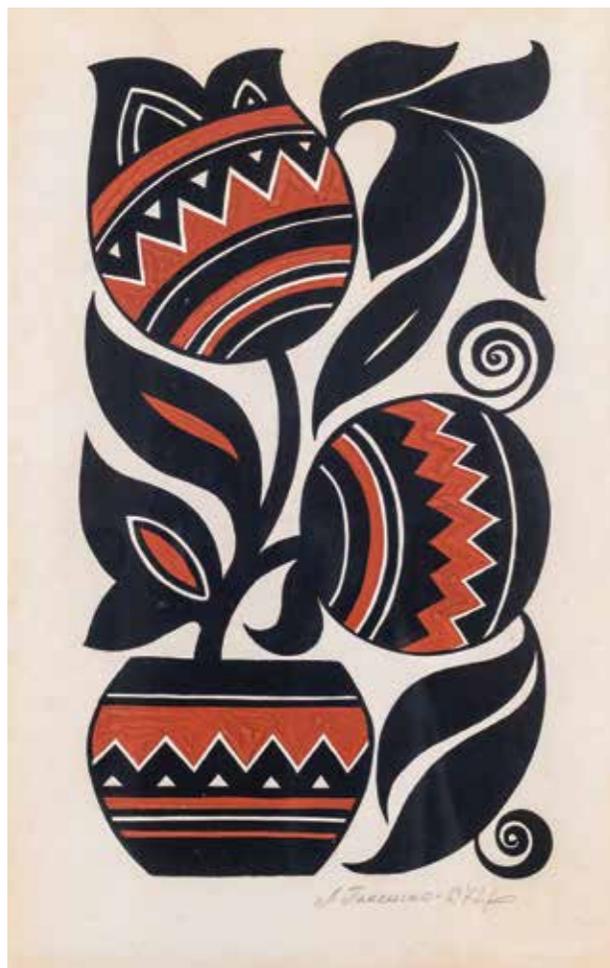
176 | Декоративний розпис. Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 40×60
 Decorative painting. "My World" series, 1970. Paper, gouache

Одарка і Карась. Декоративний розпис. Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 40×60 | 175
 Odarka and Karas. Decorative painting. "My World" series, 1970. Paper, gouache

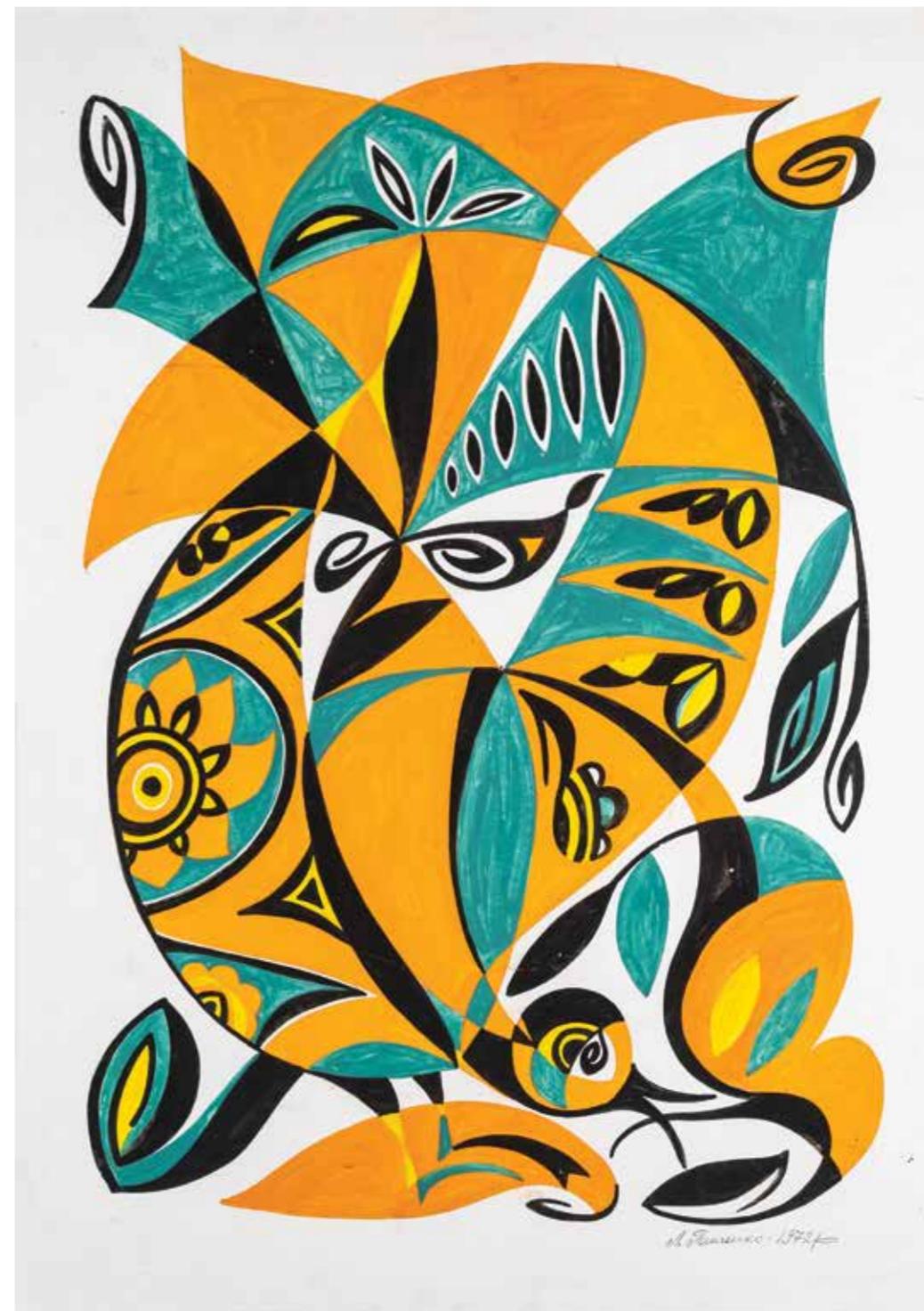
177 | Декоративний розпис. Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 40×60
 Decorative painting. "My World" series, 1970. Paper, gouache

178 | Декоративний розпис. Серія «Світе мій»,
1972 р. Папір, гуаш. 40x60
Decorative painting. "My World" series, 1972.
Paper, gouache

Декоративний розпис.
Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш. 44x31
Decorative painting. "My World" series.
Paper, gouache | 179

180 | Декоративний розпис. 1972 р. Картон, темпера. 71x50
Decorative painting, 1972. Cardboard, tempera

Декоративний розпис, 1972 р. Папір, темпера. 33x45 | 181
Decorative painting, 1972. Paper, tempera

182 | Декоративний розпис, 1994 р. Папір, темпера. 33x45
Decorative painting, 1994. Paper, tempera

Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 43x55 | 183
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, felt pen

184 | Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 44x56,5
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, felt pen

Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 43×55 | 185
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, felt pen

186 | Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, гуаш. 42×57
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, gouache

Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, гуаш. 43,5x55,5 | 187
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, gouache

188 | Декоративний розпис. Серія «Травневий розмай», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 34x48
Decorative painting. "May diversity" series, 1994. Paper, pencil, felt pen

189

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 54×50
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, felt pen

191

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, гуаш. 45×41
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, gouache

190

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, гуаш. 57×53
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, gouache

192

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, гуаш. 56×51
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, gouache

193

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 57×53
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, felt pen

195

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 57×53
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, felt pen

194

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 57×53
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, felt pen

196

Декоративний розпис. Серія «Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець, фломастер. 57×52
 Decorative painting. "Spring bloom" series. 1994. Paper, pencil, felt pen

197 | Декоративний розпис. Серія
«Весняний цвіт», 1994 р. Папір, олівець,
фломастер. 57×53
Decorative painting.
"Spring bloom" series. 1994.
Paper, pencil, felt pen

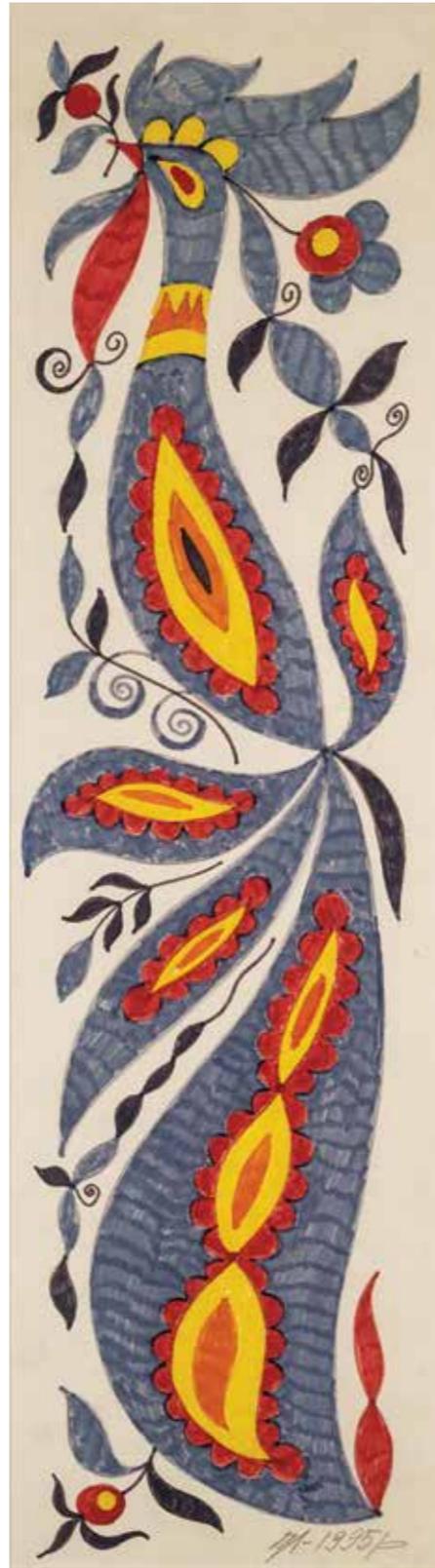
199 | Декоративний розпис, 1994 р. Папір, гуаш. 40×60
Decorative painting, 1994. Paper, gouache

198 | Декоративний розпис. Серія
«Весняний цвіт», 1994 р. Папір,
олівець, гуаш. 57×53
Decorative painting.
"Spring bloom" series. 1994.
Paper, pencil, gouache

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО- ВИШИВАЛЬНИЦЯ І МОДЕЛЬЄР

LIUBOV PANCHENKO
AS AN EMBROIDERESS
AND FASHION
DESIGNER

Декоративний розпис, 1995 р.
Папір, олівець, фломастер. 77x29 | 200
Decorative painting, 1995. Paper, pencil, felt pen

ЕСКІЗИ КОСТЮМІВ | COSTUMES FOR THE CHOIR
ДЛЯ ХОРУ «ЖАЙВОРОНОК» | "ZHAIVORONOK" ("SKYLARK")

201–204 | *Ескізи костюмів для хору «Жайворонок».*
Sketches of suits for choir "Zhaivoronok" ("Lark")

Ескізи костюмів для хору «Жайворонок». | 205–208
Sketches of suits for choir "Zhaivoronok" ("Lark")

209–212 | Ескізи костюмів для хору «Жайворонок». |
Sketches of suits for choir "Zhaivoronok" ("Lark")

Хор «Жайворонок» у костюмах, розроблених і виготовлених Любов'ю Панченко, 1970 р. | 213
 Choir "Zhaivoronok" in suits by Liubov Panchenko, 1970

ЕСКІЗИ МОДЕЛЕЙ СУЧАСНОГО ОДЯГУ | MODERN FASHION DESIGNS WITH
 З ЕЛЕМЕНТАМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕКОРУ | ELEMENTS OF UKRAINIAN DECORATIONS

214 | Стрічки на волосся. Ескіз. 1960-ті рр.
 Headbands. Sketch. 1960s

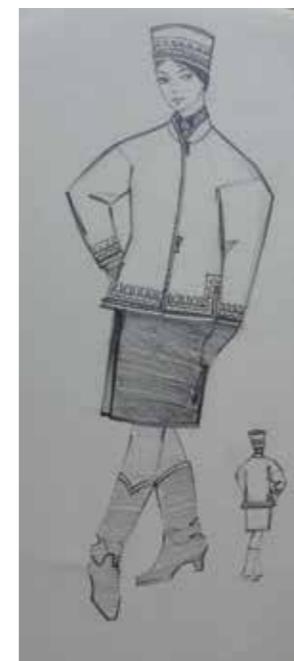
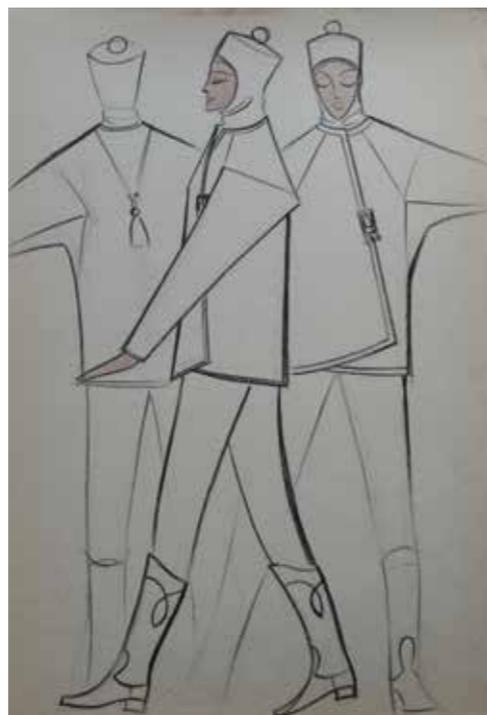

215 | Ескіз сучасного жіночого вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр.
 Sketch of modern female outfits with elements of national decor, 1960s

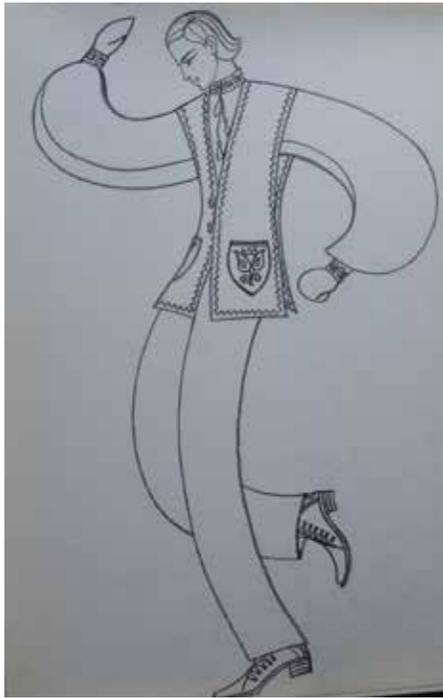
Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр. | 216-219
 Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

220-223 | Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр.
 Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр. | 224-227
Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

228-231 | Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр.
Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр. | 232-237
 Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

238-239 | Ескізи сучасного вбрання з елементами національного декору, 1960-ті рр.
 Sketches of modern outfits with elements of national decor, 1960s.

Ескіз поясу або стрічки на волосся | 240
 Sketch of belt or headband

Пояси з пальтової тканини, прикрашені аплікацією і вишивкою | 241–244
Belts from coat fabric, decorated with applique and embroidery

245–248 | Пояси з вовняної тканини, прикрашені вишивкою
Belts from woolen fabric, decorated with embroidery

249 | Капелюшок кубанка, прикрашений вишивкою і аплікацією, 1960-ті рр.
Kubanka decorated with embroidery and applique, 1960s

Головний убір – кичка, оздоблена аплікацією, поч. 1970-х рр.
Вигляд спереду і ззаду | 251–252
Headdress – kychka, decorated with applique, 1970s. Front and back view

253–254 | Свити з аплікацією, 1970-ті рр.
Robes (Svytas) with applique, 1970s

250 | Капелюшок – "таблетка" з вишивкою, 1960-ті рр.
Tablet-hat with embroidery, 1960s

Шалики з тонкої вовняної тканини з асиметричним орнаментом, 1970-ті рр. | 255–256
 Shawles from thin woolen fabric with asymmetric ornament

257 | Сорочка, спідниця і пояс, через який перекинута стрічка для волосся, 1970-ті рр.
 Shirt, skirt and belt with headband, 1970s

Весілля шістдесятників
 Євгена Обертаса і Ніни Лащенко
 у вбранні від Любові Панченко, 1973 р.
 Wedding of the sixtiers Eugene Obertas
 and Nina Lashchenko in clothes by Liubov
 Panchenko, 1973

Альбом

ЛЮБОВ ПАНЧЕНКО: ПОВЕРНЕННЯ

LIUBOV PANCHENKO: RECOVERY

Українською та англійською мовами

Керівник проекту *Любов Крупник*
Фотографування, обробка ілюстрацій *Володимир Соловійов*
Художнє оформлення *Олексій Чекаль*

На першій сторінці обкладинки: *Любов Панченко. Сонячний ранок, 1965 р.*
Декоративний розпис. Папір, гуаш.

На форзаці та нахзаці: Любов Панченко. Декоративний розпис.
Серія «Світе мій», 1970 р. Папір, гуаш.

На авантитолі: *Любов Панченко. Декоративний розпис, 1962 р.*
Папір, гуаш.

Підписано до друку 15.12.2021 р.
Формат 84x108/16. Папір крейдований.
Друк офсетний. Гарнітура Cambria.
Наклад 1000. Ум. друк. арк. 26,9.

Видавець: ФО-П Савчук Олександр Олегович
Тел.: 067.572.85.75

www.savchook.com • e-mail: savchook.book@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 6877 від 16.08.2019 року

ISBN 978-617-7538-74-4

9 786177 538744 >

Тльбом творчості Любові Панченко — перше і поки що єдине видання її творів, підсумок її життя і, водночас, повернення її імені в українське мистецтво, адже завдяки публікаціям в журналі «Радянська жінка» 1960 — поч. 1970-х років її ескізів до вишивання і конструювання моделей одягу з виразними фольклорними українськими мотивами, хоча б цей бік творчого обдарування Любові Панченко був трохи відомий українському загалу. Будучи талановитим модельєром, Любов Михайлівна працювала у різних жанрах мистецтва — в її доробку ліричні акварелі, ліногравюри, розкіш фантазійних декоративних розписів і неповторні картини-колажі з пальтової тканини. Проте вся її творчість мала яскраво виражений український колорит, що в часи комуністичного застою вважалося проявом «буржуазного націоналізму» і, відповідно, гальмувалося, замовчувалося владою. Звідси — відсутність персональних виставок і публікацій.

На сьогодні більша частина творчого доробку художниці зберігається у Музеї шістдесятництва — філії Музею історії міста Києва.

Liubov Panchenko's Art album is the first and, so far, only publication of her artworks, which returns her name to the Ukrainian Art after decades of oblivion. Only thanks to the publications in "Radianska zhinka" (Soviet woman) magazine back in 1960s and -70s of her embroidery sketches and fashion designs, which carried the expressively Ukrainian folk motifs, the Ukrainian public had a glimpse at her broad talent. Being a very gifted designer Liubov Panchenko has been working in different art genres. Among her works are lyrical watercolors, linocuts, ornamental fantasy wall paintings and unparalleled collages made from fabric patches. Panchenko's entire oeuvre was conspicuously Ukrainian in its very essence, something that was judged by Communist regime as "bourgeois nationalistic" and, therefore, heavily censored and restricted. That is why Liubov Panchenko had no personal exhibitions or publications during Soviet times.

Currently, most of Panchenko's artworks are in the collection of Museum of Shistdesiatnytstvo — Ukrainian Sixties (a political art movement during Khrushchev Thaw times in the 1960s).

**УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ**

**МУЗЕЙ ІСТОРИЇ МІСТА КИЄВА
Музей шістдесятництва**